

**T.C.
GIDA TARIM VE
HAYVANCILIK BAKANLIĞI**

AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

AB UZMANLIK TEZİ

**DTÖ MÜZAKERELERİ
KAPSAMINDA BALIKÇILIK
SÜBVANSİYONU UYGULAMALARI VE
TÜRKİYE’NİN TUTUMU**

AB UZMAN YARDIMCISI

ÖZGE KOTAN

DANIŞMAN

AYKUT ORDUKAYA

AB UZMANI

ANKARA Eylül 2015

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI
Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel M¼d¼rl¼Đ¼

DTÖ M¼ZAKERELERİ KAPSAMINDA BALIKÇILIK
S¼BVANSİYONU UYGULAMALARI VE
T¼RKİYE’NİN TUTUMU

AVRUPA BİRLİĞİ UZMANLIK TEZİ

ÖZGE KOTAN
AVRUPA BİRLİĞİ UZMAN YARDIMCISI

DANIŐMANI
AYKUT ORDUKAYA
AVRUPA BİRLİĞİ UZMANI

Ankara – 2015
Eyl¼l

T.C.
GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIğI
AVRUPA BİRLİğİ VE DIŞ İLİŞKİLER GENEL MÜDÜRLÜğÜ

AB Uzman Yardımcısı Özge KOTAN tarafından hazırlanan “DTÖ Müzakereleri Kapsamında Balıkçılık Sübvansiyonu Uygulamaları ve Türkiye'nin Tutumu” adlı tez çalışması aşağıdaki Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından oy çokluğu ile Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğu AB Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye : Dr. Haldun DEMİREL
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı V.
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.
.....

Üye : Dr. Nevzat BİRİŐİK
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.
.....

Üye : Dr. İbrahim ÖZCAN
Unvanı : Genel Müdür Yardımcısı
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.
.....

Üye : Selda COŐKUN
Unvanı : AB Uzmanı
Bu tezin, kapsam ve nitelik olarak AB Uzmanlık Tezi olduğunu onaylıyorum.
.....

Tez Savunma Tarihi:/...../2015

Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından kabul edilen bu tezin AB Uzmanlık Tezi olması için gerekli Şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Çınar BAHÇECİ
Komisyon Başkanı
Genel Müdür V.

DTÖ MÜZAKERELERİ KAPSAMINDA BALIKÇILIK SÜBVANSİYONU UYGULAMALARI VE TÜRKİYE’NİN TUTUMU

Özge KOTAN
Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi
Eylül 2015, 99 Sayfa

ÖZ

Yapılan bu çalışma ile balıkçılık sektörünün küresel ekonomik anlamda taşıdığı önem üzerinde durularak, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesinde üye devletlerin uluslararası balıkçılık ticaretini bozan veya engelleyen faktörlere yönelik gösterdikleri çabalar ele alınmaktadır. Bu kapsamda, 2001 yılında Doha’da gerçekleştirilen Bakanlar Konferansı ile ilk kez gündeme taşınan balıkçılık sübvansiyonları tartışmaları ve sonrasında düzenlenen toplantılarda üyeler tarafından öne sürülen teklifler üzerinde durulmaktadır.

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili, DTÖ üyesi Gelişme Yolundaki bir ülke olup müzakereler kapsamında son yıllarda ön plana çıkan balıkçılık sübvansiyonları konusunda, Türkiye’nin tüm bu tartışmalar içinde sahip olduğu yer açıklanmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’nin uluslararası platformda avantajlı bir pozisyona sahip olması ve Türkiye’nin müzakere sürecinde etkin rol alması yönünde ne doğrultuda politikalar yürütmesinin uygun olacağı üzerine tartışılmaktadır.

Su ürünleri ticaretine ilişkin çok taraflı bir uluslararası ticaret anlaşması bulunmamakta olup DTÖ kapsamında ise balıkçılık ürünleri tarım başlığı içinde değerlendirilmediğinden dolayı DTÖ tarım anlaşması su ürünlerine ilişkin düzenlemeleri kapsamamaktadır. Bu nedenle, Kurallar Müzakerelerinde tartışılan su ürünleri ticaretini disiplin altına alacak taslak çalışmaların ülkemiz açısından bilinmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Dünya Ticaret Örgütü, Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması, Kurallar Müzakereleri, Balıkçılık Sübvansiyonları, Türkiye’de Balıkçılık, Gelişme Yolundaki Ülke

FISHERIES SUBSIDIES PRACTICES WITHIN THE SCOPE OF WTO NEGOTIATIONS AND TURKEY'S POSITION

Özge KOTAN
European Union Expertise Thesis
September 2015, 99 Pages

ABSTRACT

This study examines efforts of the Member States vis a vis the factors that distort or impede international fisheries trade, in the framework of World Trade Organization by taking the importance of fisheries sector on global economy into consideration. In this context, discussions on fisheries subsidies which have been taken to the agenda for the first time in the WTO Ministerial Conference held in Doha, in 2001 and the proposals submitted by the Member States during the subsequent meetings have been emphasised.

Turkey is a developing WTO Member State and a country surrounded by three seas and therefore, the position of Turkey in the discussions on fisheries subsidies prominent in recent years in the content of negotiations is explained. Moreover, the kind of policies that Turkey should implement to have an advantaged position in the international platform and to play an effective role during negotiation process is discussed.

There isn't a multilateral agreement on fisheries trade and WTO Agreement on Agriculture does not include regulations relating to fisheries for the reason that the fishery products are not considered within the agricultural heading. Therefore, the elaboration of draft modalities debated at the Negotiations on Rules is essential for Turkey in terms of the regimentation of the trade in fisheries.

Keywords:

World Trade Organization, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, Negotiations on Rules, Fisheries Subsidies, Fisheries in Turkey, Developing Country

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1
1. TÜRKİYE’DE ve DÜNYA’DA BALIKÇILIK SEKTÖRÜ	3
1.1. Balıkçılık Faaliyetlerinin Tanımı	3
1.2. Su Ürünlerinin Önemi	4
1.3. Dünyada ve Türkiye’de Su Ürünleri Tüketimi	5
1.4. Dünyadaki Balıkçılık Faaliyetleri	8
1.5. Türkiye’deki Balıkçılık Faaliyetleri.....	10
1.5.1. Türkiye’nin Ekonomik Faaliyetleri İçinde Balıkçılığın Yeri.....	10
1.5.2. Türkiye’deki Balıkçılık Potansiyeli	11
1.5.3. Türkiye’de Denizlerde ve İç Sularda Balık Avcılığı.....	12
1.5.4. Türkiye’de Kültür Balıkçılığı (Yetiştiricilik).....	17
1.6. Ticari Açısından Türkiye’de Balıkçılık	19
2. ULUSLARARASI TİCARETTE SÜBVANSİYON VE TELAFİ EDİCİ ÖNLEMLER	21
2.1. Sübvansiyon Tanımı, Unsurları ve Çeşitleri	21
2.2. Sübvansiyonların Ekonomik Etkileri	24
2.3. Uluslararası Ticarete Korumacılık.....	24
2.3.1. Korumacılık Kavramı, Yöntemleri ve Damping.....	24
2.3.2. Koruma Önlemleri Anlaşması.....	29
2.3.3. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Açısından Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması.....	30
2.4. DTÖ Kapsamında Sübvansiyon Tanımı	30
2.5. Uluslararası Ticarete İlişkin Örgütsel Yapılanmalar	32
2.5.1. Dünya Ticaret Örgütü	32
2.5.2. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)	34
2.5.3. EFTA ve AEA Anlaşmaları ve Devlet Yardımları	34

2.5.4. Avrupa Birliği	35
2.6. DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşması.....	37
2.6.1. DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşmasının Yapısı	38
2.6.2. Özgüllük (Specificity) Kuralı.....	39
2.6.3. Trafik Işıkları Sınıflandırması.....	39
2.6.3.1. Kırmızı ışık: Yasaklı Sübvansiyonlar	40
2.6.3.2. Sarı Işık: Dava Edilebilir Sübvansiyonlar.....	40
2.6.3.3. Yeşil ışık: Dava Edilemez Sübvansiyonlar.....	42
2.7. Telafi Edici Önlemler.....	43
3. DTÖ ÇERÇEVESİ İÇİNDE BALIKÇILIK SÜBVANSİYONLARI MÜZAKERELERİ.....	45
3.1. Uruguay Turu Müzakereleri Süresince Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Tartışmalar	45
3.2. Seattle Bakanlar Konferansı öncesi Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Tartışmalar	46
3.2.1. Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Çevresel Veri Tabanı Kurulması	46
3.2.2. Ticaret ve Çevre Komitesinde (CTE) Tartışmalar	46
3.2.3. Seattle Bakanlar Konferansı İçin Kısmi Hazırlık Amaçlı Genel Konseyde Yer Alan Tartışmalar.....	48
3.2.4. Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Tartışmalar zerine Argümanlar	49
3.3. Seattle Bakanlar Konferansı Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakerelerinin Sonuçları	50
3.4. Doha Bakanlar Konferansı Öncesi Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri	50
3.4.1. DTÖ çerçevesinde Yeni Balıkçılık Sübvansiyonları Kuralları İçin yelerin Çağrısı	51
3.4.2. Doha Bakanlar Konferansı öncesinde Müzakerelerin Durumu	52
3.5. Doha Bakanlar Konferansı Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakerelerinin Sonuçları	53
3.6. Cancn Bakanlar Konferansı Öncesi Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri	54
3.6.1. Ticaret ve Çevre Komitesi'nin Katkısı	54
3.6.2. "Balık Dostları"nın Olası Kategorizasyon Önerisi	55

3.6.3. Japonya'nın Yeni Disiplinler İçin Daha Fazla Gerekçe Talebi.....	55
3.6.4. Gelişme Yolundaki Ülke Olarak Çin'in Tartışma Gündemi İçin Sunduğu Bazı Hususlar	56
3.6.5. Cancún Bakanlar Konferansında Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakerelerinin Sonuçları	56
3.7. Balıkçılık Sübvansiyonlarının Alt Kategorilerine İlişkin Detaylı Tartışmalar	57
3.7.1. Yasadışı, Kayıt Dışı ve Düzenlememiş (IUU) Balıkçılık	57
3.7.2. Su Ürünleri Yetiştiriciliği.....	58
3.8. Hong Kong Bakanlar Konferansı Öncesi Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri	58
3.8.1. Balıkçılık Sübvansiyonları Kurallarının Yapısı	59
3.8.1.1. "Yukarıdan Aşağı" Yaklaşımın Destekleyicileri	59
3.8.1.2. "Aşağıdan Yukarı" Yaklaşımın Destekleyicileri	61
3.9. Hong Kong Bakanlar Konferansı Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri Sonuçları	63
3.10. Cenevre Bakanlar Konferansları	65
3.11. Bali Bakanlar Konferansı.....	66
4. TÜRKİYE'NİN SU ÜRÜNLERİNE İLİŞKİN UYGULAMALARI VE DTÖ BALIKÇILIK MÜZAKERELERİNDEKİ TUTUMU	70
4.1. Türkiye'deki Su Ürünleri Sübvansiyon Uygulamaları	70
4.1.1. İndirimli Akaryakıt.....	70
4.1.2. Sigorta	71
4.1.3. Üretim Desteği	72
4.1.4. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamındaki Programlar.....	73
4.1.5. Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaracaklara Yapılacak Destekleme ..	74
4.1.6. Su Ürünleri Yatırım ve İşletme Kredisi	76
4.2. Türkiye'de Dampinge Karşı Uygulamalar.....	78
4.3. Doha Turu'nda Kurallar Müzakerelerinde Balıkçılık Sübvansiyonları ve Türkiye	80
SONUÇ VE ÖNERİLER	82
KAYNAKÇA	89
ÖZGEÇMİŞ.....	98
ETİK BEYAN	99

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dünya Yıllık Kişi Başı Balık Tüketimi	6
Tablo 2. Dünya Su Ürünleri Üretim Miktarları (milyon ton)	6
Tablo 3. Dünya Balık Tüketim Miktarları	7
Tablo 4. Türkiye’de 2000 – 2014 Yılları Arası Balık Üretim ve Tüketim Miktarları.....	7
Tablo 5. Türkiye Kıyılarında Avlanan Toplam Deniz Balığı, Hamsi Miktarları (Ton) ve Yüzdeleri	13
Tablo 6. Türkiye’de Avcılıktan Elde Edilen Su Ürünleri Üretimi (Ton/Yıl)	16
Tablo 7. Dünyada 1980 - 2011 Yılları Arası Su Ürünleri Üretimi (Avcılık ve Yetiştiricilik)	18
Tablo 8. Türkiye’de Yetiştiricilik ile Elde Edilen Su Ürünleri Üretimi (Ton/Yıl).....	18
Tablo 9. Su Ürünleri Üretimi, İhracatı, İthalatı ve Tüketimi 2000-2014.....	19
Tablo 10. Yetiştiriciliği Yapılan Önemli Ürünlerin Üretim Miktar ve Payları	20
Tablo 11. Yıllara Göre ÖTV’siz Yakıt Desteği Alans Gemi Sayısı ve Sağlanan Destek Miktarı	70
Tablo 12. Yakıt Desteğinden Yararlanan Balıkçı Gemi Sayısı ve Destek Dağılımı (2014)	71
Tablo 13. 2003-2014 Yılları Su Ürünleri Yetiştiriciliğine Yapılan Desteklemeler.....	72
Tablo 14. 2015 Yılında Kilo Başına Verilen Üretim Destekleri	73
Tablo 15. 2012, 2013 ve 2014 Yılları Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaracaklara Yapılacak Destekleme Tebliği	75
Tablo 16. 2013, 2014 ve 2015 Yılları Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılan Destekleme Tutarları.....	76
Tablo 17. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. tarafından Kullanılan Sübvansiyonlu Su Ürünleri Kredileri	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dünya Yetiştiricilik ve Avcılık Üretimindeki Değişim	9
Şekil 2. FAO Balıkçılık Haritası	14
Şekil 3. 2014 Avlanan Deniz Ürünleri Miktarı	15

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AD	Anti Damping
AEA	Avrupa Ekonomik Alanı
AHM	Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması
BM	Birleşmiş Milletler (<i>United Nations – UN</i>)
BSGM	Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü
CBD	Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu (<i>Convention on Biological Diversity</i>)
CTE	Ticaret ve Çevre Komitesi (<i>Committee on Trade and Environment</i>)
DSU	Anlaşmazlıkların Halli Kuralları (<i>Dispute Settlement Understanding</i>)
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü (<i>WTO - World Trade Organization</i>)
EDB	Çevresel Veri Tabanı (<i>Environmental Data Base</i>)
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülke
EEC	Ekonomik İşbirliği Örgütü (<i>European Economic Community</i>)
EEZs	Münhasır Ekonomik Bölgeler (<i>Exclusive Economic Zone</i>)
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Alanı (<i>European Free Trade Association</i>)
EFF	Avrupa Balıkçılık Fonu (<i>European Fisheries Fund</i>)
EMFF	Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (<i>European Maritime and Fisheries Fund</i>)
FAO	Dünya Tarım ve Gıda Örgütü (<i>Food and Agriculture Organization of the United Nations</i>)
FOC	Kolay Bayrak (<i>Flags of Convenience</i>)
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (<i>General Agreement on Tariffs and Trade</i>)
GTHB	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
GÜ	Gelişmiş Ülkeler
GYÜ	Gelişme Yolundaki Ülkeler
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
IMF	Uluslar Arası Para Fonu (<i>International Monetary Fund</i>)

IPOAs	Uluslararası Eylem Planları (<i>International Plan of Action</i>)
IRBD	Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (<i>Dünya Bankası -International Bank for Reconstruction and Development</i>)
IUU	Yasadışı, Kayıt Dışı ve Düzenlememiş (<i>Illegal, Unreported And Unregulated</i>)
IUT	International Union of Tenants
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
KTT	Kamu Ticari Teşekkülleri
MEAs	Çok Taraflı Çevresel Anlaşmalar (<i>Multilateral Environmental Agreement</i>)
NGR	Kurallar Müzakere Grubu (<i>Negotiating Group on Rules</i>)
NRBPs	Doğal Kaynak Temelli Ürünler Müzakere Grubu (<i>Negotiating Group on Natural Resource Based Products</i>)
OBP	Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası (Common Fisheries Policy)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>)
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
ÖLM	Özel ve Lehte Muamele (<i>Special and Differential Treatment - SDT</i>)
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PBWP	Bali Bakanlar Konferansı Sonrası Çalışma Programı (<i>Post-Bali Work Program</i>)
RFMOs	Bölgesel Balıkçılık Yönetim Kuruluşları (<i>Regional Fisheries Management Organisations</i>)
SCM	Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (<i>Subsidies And Countervailing Measures</i>)
SUBİS	Su Ürünleri Bilgi Sistemi
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TRIPS	Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (<i>Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights</i>)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
WSSD	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (<i>World Summit on Sustainable Development</i>)

GİRİŞ

Balıkçılık faaliyetleri çok eski tarihlere dayanmakta olup günümüzde avcılık ve yetiştiricilik yoluyla gerçekleştirilmektedir. Gıda ihtiyacını karşılaması ve insan sağlığı açısından faydaları olan balığın avlanması, yetiştirilmesi veya işlenmesi her biri ayrı bir sektör olup, birçok insana istihdam sağlamaktadır. Bugünkü nüfus artışı ve proteine duyulan ihtiyacın artması balıkçılığın önemini artırmaktadır. Ancak diğer taraftan, ülkeler, insan etkisi ve kirliliğin artışıyla ortaya çıkan balık popülasyonları üzerindeki yoğun baskının balık stoklarını azaltmasıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Son 20 yılda, çevresel sürdürülebilirlik, aşırı avlanma, haksız rekabet ve ticareti bozucu etkileri olan faaliyetler konularındaki endişeler, balıkçılığa verilen sübvansiyonlara yönelik tartışmaları artırmıştır. Bu tartışmalar genel olarak, Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşları (başlıcaları: FAO ve BM Çevre Programı) ve çevreci sivil toplum kuruluşları, özellikle Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF) tarafından yürütülmüştür. Bugüne kadarki tartışmaların odak noktası, sübvansiyonların çevresel etkileri üzerine olmuştur. Ancak, DTÖ müzakerelerinin başlaması ile söz konusu sübvansiyonların ticareti bozucu etkileri üzerine dikkat çekilmiştir.

Ülkemizde balıkçılık faaliyetlerine ilişkin düzenleme ve denetlemeler Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı çatısı altında 3 Haziran 2011 tarihinde 639 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü (BSGM) tarafından yürütülmektedir. Türkiye’de balıkçılık faaliyetleri tarım faaliyetleri kapsamında değerlendirilmekte ancak DTÖ’de balıkçılık ve tarım çalışmaları ayrı olup farklı düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Tarıma ilişkin kurallar DTÖ Tarım Anlaşması altında düzenlenirken spesifik olarak bir DTÖ balıkçılık anlaşması bulunmamaktadır. Uluslararası su ürünleri ticaretine ilişkin kurallar yoğun olarak Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşması çerçevesinde şekillenmekte olup ayrıca balıkçılık konusunda bazı hususlar Anti-Damping (AD) Anlaşması kapsamında değerlendirilmektedir.

Balıkçılık sektörüne verilen devlet yardımları uzun yıllardan beri çeşitli uluslararası örgütler tarafından ciddi boyutta ele alınan bir konu olmakla birlikte, DTÖ gündeminde de su ürünleri ticaretine ilişkin başlıca tartışma konusu, üye ülkelerin balıkçılık sübvansiyonları uygulamaları ve özellikle bu uygulamaların diğer üyelerin ticaretine karşı

oluşan olumsuz etkileridir ve bu hususta en genel tartışma, etkin bir balıkçılık yönetiminin yeni balıkçılık sübvansiyonları disiplinleri oluşturulmasına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırıp kaldıramayacağına yöneliktir.

Konunun en önemli kilometre taşlarından biri, DTÖ tarafından Kasım 2001’de, Doha-Katar’da gerçekleştirilen 4.Bakanlar Konferansı olmuştur. DTÖ 4.Bakanlar Konferansında alınan bir karar ile Müzakereler çerçevesinde katılımcılar, ayrıca balıkçılık sektörünün Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ) bakımından taşıdığı önemi dikkate alarak, bu alandaki sübvansiyonlara ilişkin DTÖ disiplinlerini açıklığa kavuşturmayı ve geliştirmeyi¹ amaçlamıştır.

Su ürünleri ticaretine, çevreye ve sürdürülebilir kalkınmaya etkileri çerçevesinde balıkçılık sübvansiyonları, Doha sonrası gerçekleştirilen DTÖ Bakanlar Konferanslarında da göz ardı edilmeden gündemde kalmayı sürdürmüştür.

DTÖ üyesi bir gelişme yolundaki ülke olan Türkiye ise, gerçekleştirilen toplantı ve müzakerelere aktif olarak katılım sağlamaktadır ancak Türkiye’nin, bireysel bir pozisyon belirlemekten çok genel olarak GYÜ’ler içerisinde yer aldığını görmekteyiz. Diğer taraftan, tarım gibi öncelikli konular yüzünden su ürünlerine ilişkin hususların birincil müzakere konusu olmaması da bu duruma bir etki teşkil ettiğini söylemek mümkün olabilir.

Çalışmanın ilk bölümünde genel anlamda, Türkiye’de ve Dünya’da balıkçılık sektöründeki faaliyetlere ve bu faaliyetlerin ticari boyutuna ilişkin temel bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde, sübvansiyon tanımı yapılarak uluslararası ticarete sübvansiyon uygulamaları ve bu uygulamaların etkilerine karşı olası önlemlere değinilmekte; ardından, başlıca SCM Anlaşması olmak üzere DTÖ kapsamında sübvansiyonların nasıl değerlendirildiği ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, DTÖ balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerinde konuya ilişkin olarak üyeler tarafından dünden bugüne üzerinde durulan hususlar aktarılmaktadır. Son olarak dördüncü bölümde ise, Türkiye’nin su ürünlerine ilişkin uygulamaları detaylıca açıklanmakta olup ülkemizin DTÖ balıkçılık sübvansiyonları müzakereleri kapsamında benimsemiş olduğu pozisyon değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

¹ Doha Bakanlar Deklarasyonu, Madde 28. Detaylı bilgi için bkz. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm (Erişim tarihi:04.10.2015)

1. TÜRKİYE’DE ve DÜNYA’DA BALIKÇILIK SEKTÖRÜ

Balıkçılık, gerek hayvansal protein gereksinimlerinin karşılanması, gerekse muhtelif sanayi dallarında hammadde olarak kullanılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Özellikle nüfusu yoğun olan ülkeler, ucuz hayvansal protein maddesine sahip olan balıkçılığa her geçen gün daha fazla ilgi duymaktadır. Sağlıklı beslenme konusunda önemli bir yer teşkil eden balık, gelişmiş ülkeler açısından da önem taşımakta, balıkçılık sektörüne verilen önem artmaktadır. Balıkçılık ve su ürünleri, yüksek ticari değere sahip bir konuma gelmektedir. Uluslararası gıda ticaretinde de su ürünleri ve özellikle balık ticareti, önemli bir yer tutmaktadır. Zengin su kaynaklarına sahip olan Türkiye açısından da balıkçılık, ayrı bir öneme sahiptir².

1.1. Balıkçılık Faaliyetlerinin Tanımı

Balıkçılık tarihine bakıldığında, milattan önceki dönemlerden bu güne kadar gelen bir sürecin olduğu görülmektedir. İnsanların balık avlayarak yiyecek üretimi yapmaları, tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar devam eden tek örnektir. Balıkçılık yapmak için kullanılan olta, mızrak, ağ kurşunları ve uçların tarihsel süreç içerisinde büyük bir benzerlik gösterdiği de görülmektedir. Arkeologlar mezolitik çağa ait kalıntılar içerisinde balıkçılıkta kullanılan mızrak, kanca, olta ve ağ kurşunları kalıntıları da bulmuşlardır. Antropologlar, 8000 yıl önce İberya’nın kuzey bölgesindeki insanların balığın bol olduğu mevsimleri kıyı bölgelerinde, diğer mevsimleri ise iç bölgelerde geçirdiklerini belirtmektedir. Benzer şekilde Fenike ve Kartacalıların milattan 500 yıl öncesinde açık denizlerde balıkçılık yaptıkları, balık ürünlerini saklayabildikleri ve ticaretini yapabildikleri bulunmuştur. Bu bulgular, balıkçılığın tarihsel olarak önemli bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir³.

Balıkçılık faaliyetleri ile ilgili birçok sınıflama bulunmaktadır. Sınıflamalardan bir tanesi, balık avcılığı veya kültür balıkçılığının yapıldığı yere göre iç sularda tatlı su balıkçılığı, karasuları sınırları içerisinde yapılan balıkçılık ve uluslararası sularda açık deniz balıkçılığı olmak üzere üç gruba ayrılarak sınıflandırılmasıdır. Balıkçılık faaliyeti

² Koç, Yasin: 2010, “Ekonomik Coğrafya Açısından Türkiye’de Balıkçılık Faaliyetleri ve Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul, s.1-2.

³ Karataş, H. Hicri ve Türkoğlu, Hüseyin: 2005, “Su Ürünlerinin Dünyada ve Türkiye’deki Durumu”, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt.9, No:3, s. 21–28.

ticari amaçlı ve geçim amaçlı olmak üzere farklı bir şekilde de sınıflandırılmaktadır. Bunların dışında çevre düzenlemesi amaçlı balıkçılık, akvaryum balıkçılığı gibi sınıflamalar da görülmektedir. Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO) balıkçılık faaliyetlerini yapıldığı yere (iç sular, karasuları, denizler) ve yapılış şekline (avlanma, kültür balıkçılığı) göre ayrı ayrı ele almaktadır. Balıkçılık sektörü ile ilgili istatistikler, uluslararası örgütler ve Türkiye tarafından bu ayırmadan hareketle yapılmaktadır⁴.

Dünyada ve uluslararası kuruluşlarda “fishery” veya “fisheries” adları ile balıkçılık tanımlanırken, Türkiye’de “su ürünleri” tanımı kullanılmaktadır. Bu farklılık kültür balıkçılığında da görülmekte, evrensel olarak “aquaculture” kavramı kullanılırken, Türkiye’de bu kavram genellikle “yetiştiricilik” olarak kullanılmaktadır⁵.

1.2. Su Ürünlerinin Önemi

İnsanoğlunun tarihsel geçmişinde, yerleşim alanları seçimi açısından su kaynakları önemli bir yer kaplamaktadır. Yerleşim alanları genellikle denizlerin, göllerin veya akarsuların yanlarına kurulmuş, beslenme ihtiyaçlarının önemli bir bölümü su kaynaklarından temin edilmiştir⁶. Dünya nüfusunun hızlı artışıyla birlikte kişi başına düşen su tüketim miktarı da ters orantılı bir şekilde değişmektedir. Birleşmiş Milletler (BM)’in kişi başı su tüketimi ile ilgili 1950 yılında yaptırdığı araştırmada 16.800 m³ olan miktar, 2000 yılında kişi başı 7.300 m³ olarak hesaplanmıştır. Tahmini olarak 2025 yılı için 9 milyar⁷ olacağı düşünülen dünya nüfusu üzerinden kişi başı su tüketim miktarının 4.800 m³ olacağı hesaplanmaktadır⁸.

Deniz ve tatlı sularda yapılan balıkçılık, insanların su kaynaklarından faydalanma şekillerinden en eski olanlarındandır. Önemi bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de su kaynaklarına sahip olan her toplum deniz veya tatlı su ürünlerinden faydalanmaktadır⁹.

⁴ Koç, a.g.e. s.5

⁵ Çelikkale, M. Salih., Düzgüneş, Ertuğrul., Okumuş, İbrahim: 1999, Türkiye Su ürünleri Sektörü Potansiyeli, Mevcut Durumu ve Çözüm Önerileri, İTO Yayınları, İstanbul, s.382

⁶ Koç, a.g.e. s.7-8

⁷ http://www.unwater.org/fileadmin/user_upload/unwater_new/docs/water_for_food.pdf

⁸ Manavoğlu, Ebru: 2007. “Şehir Planlama ve Tasarımında Su Kaynaklarının Önemi Antalya- Konyaaltı Örneği”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları, 2007/3-4, Sayı:41, s. 119

⁹ Koç, a.g.e. s.7-8

Balıkçılık, ülkelerin ekonomilerine önemli bir girdi sağlamakta olup insan beslenmesinde hayvansal protein ihtiyacını giderebilecek en ekonomik yollardan biridir. Bundan dolayı bütün dünya ülkeleri, su ürünlerinden daha fazla yararlanabilecek yöntemler araştırmakta ve yatırımlar yapmaktadır. Su kaynaklarının verimli kullanılması, kaynakların sürdürülebilirliğinin artırılması, yeni avlanma sahalarının belirlenmesi, stoklama ve saklama teknolojilerinin geliştirilmesi, balık yetiştiriciliği alanında gelişimler sağlanması ülkelerin ve insanların gelecekleri açısından büyük önem taşımaktadır¹⁰.

Birçok ülke, dengeli beslenme açısından su ürünlerini öncelikli olarak değerlendirmektedir. Su ürünlerinin yapısındaki doymamış yağ asitleri, mineraller, vitaminler ve amino asitler, bu ürünlerin önemini ve değerini arttırmaktadır¹¹.

Balığın beslenme ile ilgili bir başka önemi, içerdiği vitaminlerdir. İnsanların sağlıklı yaşamı için gerekli 13 vitaminin tamamı balıklarda bulunmaktadır. Balık türüne göre içerdikleri vitamin miktarları değişmektedir. B ve C vitaminleri yönünden karasal hayvanlardaki miktarla yaklaşık aynı miktar bulunmasına rağmen, A, D, E ve K vitaminlerinin balıklarda daha fazla olduğu bilinmektedir¹².

1.3. Dünyada ve Türkiye’de Su Ürünleri Tüketimi

FAO’ya göre dünyada kişi başı yıllık balık tüketimi sürekli olarak artış göstermektedir. Son 30 yılda dünya balık tüketiminde çok ciddi değişiklikler gerçekleşmiştir.

¹⁰ Yazıcıoğlu, Nedim: 2015. “Su Ürünleri Sektörüne Genel Bakış Tüketici davranışları ve Su Ürünlerinin Sağlık Açısından Faydaları”, Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, s.4

¹¹ Küçükgülmez, Aygül: 2011. “Kırmızı Dev Karides (Aristaeomorpha Foliacea) Kabuklarından Elde Edilen Ekstraktın Buzdolabında Depolanan Hamsi (Engraulis encrasicolus)’nin Kimyasal Fiziksel ve Duyusal Özelliklerine Etkileri”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana, s.1

¹² Turan, Hülya., Kaya, Yalçın., Sönmez, Gülşah: 2006. “Balık Etinin Besin Değeri ve İnsan Sağlığındaki Yeri”, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, 1(3): s. 505

Tablo 1. Dünya Yıllık Kişi Başı Balık Tüketimi

YIL	Kişi başı balık tüketimi
1960	9,9 kg
1970	11,5 kg
1980	12,5 kg
2005	16,4 kg
2012	19,2 kg

Kaynak: FAO

FAO verilerine göre su ürünleri global anlamda 3 milyar insanın günlük hayvansal protein ihtiyacının %15 – %20'sini karşılamaktadır. Günlük alınan hayvansal proteine, su ürünleri en fazla gelişmekte olan ülkelerde katkı sağlamaktadır. Özellikle Asya ülkelerinin günlük hayvansal protein ihtiyacının %21'ini su ürünleri oluşturmaktadır. Bu oran Afrika'da %20, Kuzey ve Güney Amerika'da %7,6 ve Avrupa'da da %11'dir. Su ürünlerinin günlük tüketimdeki payı, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Su ürünleri Asya ve Afrika ülkelerinin günlük protein ihtiyacını karşılayan temel hayvansal gıda maddelerinden biriyken, Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerin pek çoğunda daha çok lüks gıda ürünleri olarak tanımlanan ve ekonomik açıdan önem taşıyan pahalı deniz canlılarının tüketilmesi olarak görülebilir¹³.

Tablo 2. Dünya Su Ürünleri Üretim Miktarları (milyon ton)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avcılık (İç Sular)	10.1	10.3	10.5	11.3	11.1	11.6	11.7
Avcılık (Açık Denizler)	80.7	79.9	79.6	77.8	82.6	79.7	80.9
Toplam	90.8	90.1	90.1	89.1	93.7	91.3	92.6
Kültür Balıkçılığı (İç Sular)	29.9	32.4	34.3	36.8	38.7	41.9	44.7
Kültür Balıkçılığı (Açık Deniz)	20.0	20.5	21.4	22.3	23.3	24.7	25.5
Toplam	49.9	52.9	55.7	59.0	62.0	66.6	70.2
Genel Toplam	140.7	143.1	145.8	148.2	155.8	158.0	162.8

Kaynak: FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture 2014: 4

*Su bitkileri ve deniz memelileri hariç

Türkiye'de su ürünleri tüketim miktarlarına bakıldığında 2000 ile 2014 yılları arası kişi başına tüketim miktarı ortalaması 7.2 kg olduğu görülmektedir. 2012 yılı dünyadaki

¹³ FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2014.

kişi başı tüketim ortalaması 19.2 kg iken, Türkiye'deki 7.1 kg'lık kişi başı tüketimin düşüklüğü çok belirgin bir şekilde görülmekte olup, FAO 2014 yılı raporuna göre 2007-2012 yılları arası balık tüketimi miktarları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 3. Dünya Balık Tüketim Miktarları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda amaçlı tüketim (milyon ton)	117.3	120.3	123.7	128.2	131.2	136.2
Gıda dışı tüketim (milyon ton)	23.4	22.2	22.1	19.9	24.5	21.7
Dünya nüfusu (milyar)	6.7	6.8	6.8	6.9	7.0	7.1
Kişi başına düşen miktar (kg)	17.6	17.9	18.1	18.5	18.7	19.2

Kaynak: FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture 2014: 4

Türkiye'de 2000 ile 2014 yılları arası su ürünleri üretim ve tüketim miktarlarının verildiği Tablo 4'e bakarak Dünya ile Türkiye arasında karşılaştırma yapmak mümkündür.

Tablo 4. Türkiye'de 2000 – 2014 Yılları Arası Balık Üretim ve Tüketim Miktarları

Yıllar	Üretim	İhracat	İthalat	Tüketim		Değerlendirilemeyen	Kişi başına tüketim (kg)
				İç tüketim	İşlenen*		
2000	582.376	14.533	44.230	538.764	71.000	2.309	8,0
2001	594.977	18.978	12.971	517.832	62.755	8.383	7,5
2002	627.847	26.860	22.532	466.289	156.000	1.230	6,7
2003	587.715	29.937	45.606	470.131	120.000	13.253	6,7
2004	644.492	32.804	57.694	555.859	105.000	8.523	7,8
2005	544.773	37.655	47.676	520.985	30.000	3.809	7,2
2006	661.991	41.973	53.563	597.738	60.000	15.843	8,1
2007	772.323	47.214	58.022	604.695	170.000	8.436	8,6
2008	646.310	54.526	63.222	555.275	95.742	3.989	7,8
2009	622.962	54.354	72.686	545.368	90.211	5.715	7,6
2010	653.080	55.109	80.726	505.059	168.073	5.565	6,9
2011	703.545	66.738	65.698	468.040	228.709	5.756	6,3
2012	644.852	74.007	65.384	532.347	94.201	9.682	7,1
2013	607.515	101.063	67.530	479.708	87.896	6.378	6,3
2014	537.345	115.682	77.545	420.361	73.667	5.180	5,4

Kaynak: BSGM, 2015: 2 *Balık unu ve yağı fabrikalarında işlenen miktar

Kişi başı balık tüketimi, toplam balık üretiminin nüfusa bölünmesiyle elde edilmektedir. Türkiye'de kişi başı yıllık balık tüketimi bölgeler arasında ciddi farklılıklar göstermektedir. Kıyı bölgelerimizde kişi başı su ürünleri tüketimi yıllık 25 kg; İç, Doğu ve

Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise 1 kg/yıl'dır. Ülkemizde su ürünleri tüketiminin dünya ve Avrupa ortalamasının altında olmasının başlıca nedeni Türk toplumunun beslenme alışkanlığıdır. Ülkemiz insanın günlük gıda tüketiminde tahıllar ilk sırada yer almaktadır. Hayvansal gıda olarak ise, daha çok kırmızı et tüketilmektedir¹⁴.

Deniz ve içsularımızdan sağlanan su ürünlerinin %70 insan gıdası olarak tüketilmekte, bu oranın da %80'i taze, %20'si ise işlenmiş olarak tüketilmektedir. Özellikle taze tüketim alışkanlığı ön planda olan ülkemizde balık konserveleri ve dondurulmuş su ürünlerinin toplam tüketimdeki payı düşüktür. Balığın fiziki özellikleri nedeniyle çabuk bozulan bir gıda ürünü olması, taze tüketimi hem kısıtlamakta hem de balığın daha çok üretildiği bölgelerde tüketilmesine neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle ülkemizde balık tüketimi balığın varlığıyla doğru orantılıdır. İç bölgelerimizde tüketimin düşük olması, üretimin düşük olmasıyla ilişkilidir. Türkiye balıkçılığına bu yönüyle baktığımızda iç bölgelerde üretim miktarının (toplam üretimin %5'i) düşük olduğu, üretimin büyük kısmının sağlandığı kıyı bölgelerimizde ise soğuk zincirin, üretilen balığı daha uzak mesafelere taşımakta yetersiz kaldığı ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte balıkçılık sektöründe, balığın insan sağlığındaki önemini vurgulayan balık tüketimini özendirici ciddi bir çabanın olmaması da tüketimin düşük olmasında etkili olan diğer bir faktördür¹⁵.

Türk toplumunun hayvansal gıda tüketiminde ilk sırada kırmızı et yer almaktadır. Ancak kırmızı et ihtiyacının kaynağını oluşturan sığır, manda, koyun ve keçi ülkemiz kendine yeterliliği sağlayamamakta, hayvansal ürünlerin fiyatlarındaki artış özellikle dar gelirli kesimin kırmızı ete olan talebini kısıtlamaktadır. Kırmızı et üretimindeki bu durum göz önüne alındığında balığın, Türkiye'nin su ürünleri potansiyeli değerlendirildiği takdirde, Türk toplumunun hayvansal protein ihtiyacını karşılayabilecek sağlıklı ve ucuz bir gıda kaynağı olduğu görülecektir¹⁶.

1.4. Dünyadaki Balıkçılık Faaliyetleri

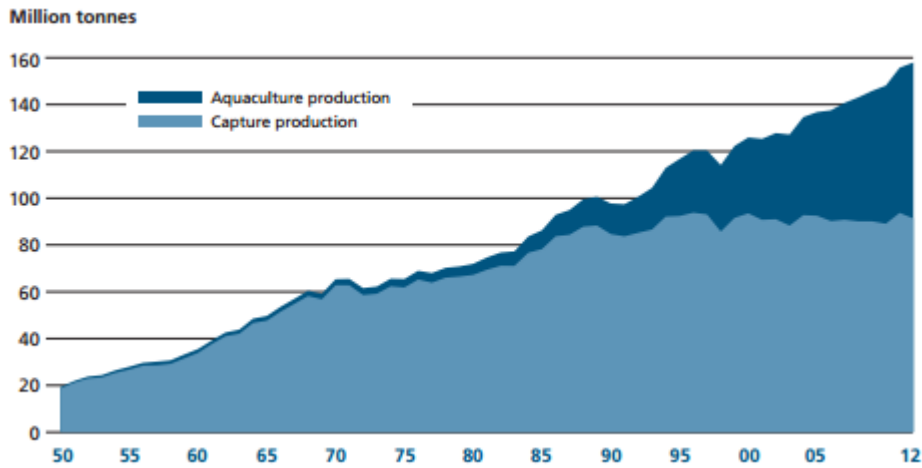
FAO verileri balık stoklarının çoğunluğunda tükenme ve çöküş olduğunu işaret etmektedir. Dünyanın önde gelen ekonomisine sahip ülkelerin ağırlıkta bulunduğu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporları dikkate alındığında, gelişmiş

¹⁴ Koç, a.g.e. s.10-12

¹⁵ Koç, a.g.e. s.10-12

¹⁶ Koç, a.g.e. s.10-12

ülkelerin uzun zamandır, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiricilik sektörlerini çeşitli yollarla desteklemekte olduğu görülmektedir. Bu desteklemelerin de bir ölçüde katkısıyla oluşmuş avcılık kapasitesi ile 2013 yılında, dünyada su ürünleri üretimi iç sularda 11,7, denizlerde 80,9, yetiştiricilikte 70,2 milyon tona ve toplamda yaklaşık 163 milyon tona ulaşmıştır (Tablo 2). Yıllara göre elde edilen toplam üretim rakamlarında iç sularda yavaş, su ürünleri yetiştiriciliğinde ise hızlı bir artış devam etmektedir. Balıkçılık yoluyla denizlerden elde edilen toplam su ürünleri miktarı, 1996 yılında 86,4 milyon ton ile tepe noktasına erişmiş, artan av gücüne rağmen bu miktar, sonraki yıllarda azalan bir eğilim göstermiş ve üretim 2011 yılında 78,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Şekil 1). FAO tarafından 2009 yılında yapılan küresel ölçekli değerlendirmelerde ticari temel balık stoklarının %29,9'unun aşırı avcılık altında işletilmekte ve %57,4'ünün tam kapasite ile avcılık yapılarak işletilmekte olduğu ifade edilmektedir. Bu stokların sadece %12,7'si biyolojik yönden sürdürülebilir sınırlarda avlanılmaktadır.

Şekil 1. Dünya Yetiştiricilik ve Avcılık Üretimindeki Değişim

Kaynak: FAO The State of World Fisheries and Aquaculture, 2014

1.5. Türkiye'deki Balıkçılık Faaliyetleri

Su ürünleri sektörü denildiğinde, balık avcılığı, yetiştiriciliği ve bunlarla bağlantılı bütün yan sanayiler birlikte değerlendirilmektedir. Türkiye'de su ürünleri üretimi, %56,24 oranında avcılıktan, %43,76 oranında yetiştiricilikten sağlanmakta olup son yıllarda balık yetiştiriciliği konusunda önemli gelişmeler sağlanmış ve dolayısıyla kültür balıkçılığı alanında görülür bir artış yaşanmıştır. Türkiye'de yetiştiricilik üretim oranı 2000 yılında %13,57 iken bu oran 2014 yılında %43,76'ya yükselmiş (Tablo 8) olup yetiştiriciliğin Türkiye'deki balıkçılık faaliyetleri içinde önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz.

1.5.1. Türkiye'nin Ekonomik Faaliyetleri İçinde Balıkçılığın Yeri

Türkiye'de balıkçılık, gerek nüfusun beslenmesi gerekse kıyı bölgelerimizde temel geçim kaynaklarından biri olması açısından önemli bir faaliyet alanıdır. Kıyılarımızda su ürünleri avcılığı, geleneksel yapısı, düşük sermaye ile yapılabilmesi, genellikle gelir ve eğitim seviyesi düşük nüfusun uğraşısı olması yanında, gıda güvencesine önemli katkı sağlamakta ve önemli bir protein kaynağı olmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği ise dünyada ve ülkemizde üretim ve ticaret açısından hızlı bir gelişim göstermektedir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, sosyo-ekonomik açıdan önemli olan balıkçılık, ülke kalkınmasına katkısının artırılması amacıyla çeşitli politika araçlarıyla düzenlenmektedir. Balıkçılık politikası, bazı ülkelerde tarım politikası altında, AB ve bazı ülkelerde ise ayrı olarak ele alınmaktadır. Türkiye'nin su ürünleri sektörünün 2011 yılı cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değeri 2.528.452.000 TL'dir. Türkiye'de su ürünleri üretimi ise, 2014 yılı verilerine göre 537.345 ton olup sektör yaklaşık 250 binden fazla kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi (2007-2013) içerisinde Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü kurulmuş, kaynakların korunmasına yönelik olarak av yasağı başlangıcı 1 Mayıs'tan 15 Nisan'a alınmış, bazı balık türlerinin en küçük avlanma boyları artırılmış, gırgır avcılığında kıyıdan itibaren derinlik sınırı 24 m'ye çıkarılmış ve bazı yerlerde korunan alan sayısı artırılmış ve genişletilmiştir. Ayrıca balıkçı gemisi sayısının azaltılmasında, veri toplama, balıkçı gemilerinin izlenmesi ve kontrolünde önemli sayılabacak adımlar atılmıştır. İhracatta miktar ve değer artışı en üst seviyeye çıkmıştır. Balıkçı barınaklarının envanteri çıkarılmış ve ihtiyaçlar belirlenmiştir. Ortalama balık fiyatlarında önemli bir değişim yaşanmamıştır. Ayrıca, AB Ortak Balıkçılık

Politikasına uyum amacıyla gerekli altyapı ve kurumsal kapasitenin oluşturulmasında önemli gelişmeler de sağlanmıştır. Diğer taraftan Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ülkemiz su ürünleri yetiştiriciliğinde büyük gelişmeler yaşanmış, denizlerde kıyıya yakın sularda bulunan balık çiftlikleri açık ve derin sulara taşınarak, modern ve ileri teknolojiler kullanılmaya başlanmış ve yetiştiricilik sahalarının belirlenmesi ile kiralamar konusunda mevzuatta değişiklikler yapılmıştır. Çipura ve levrek yetiştiriciliğinin yanı sıra iç sularda alabalık yetiştiriciliğinde plan hedeflerinin üzerinde üretim artışı sağlanmış, yeni türlerin yetiştiriciliğine geçilmiştir¹⁷.

2014-2018 yıllarının kapsayan Onuncu Kalkınma Planı ise, 2 Temmuz 2013 tarihli ve 1041 sayılı TBBM Kararı ile onaylanmıştır. Su ürünleri Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) ve çalışma grubu tarafından yürütülmesi öngörülen çalışmalar çerçevesinde, tüketicilerin yeterli ve dengeli beslenme hakkında bilinçlendirilmesi, hayvansal ürünler ve su ürünlerinin tüketiminin yaygınlaştırılması(Madde 181); balıkçılıkta kaynak yönetiminin bilimsel verilere dayalı ve etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi, idari kapasitenin güçlendirilmesi ve su ürünleri yetiştiriciliğinde, çevresel sürdürülebilirlik gözetilecek, ürün çeşitliliği ve markalaşma ile uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğin artırılmasının sağlanması (Madde 774) hedeflenmektedir.

Bununla birlikte, su ürünlerinde, avcılık yoluyla elde edilen ürün miktarında dalgalanmalar gözlenirken, yetiştiricilikte üretimin yıllar itibarıyla arttığı gözlemlenirken, Plan dönemi başında yetiştiriciliğin %18 olan toplam üretim içerisindeki payının, dönem sonunda %30'a yaklaşması öngörülmektedir. (Madde 754)¹⁸.

1.5.2. Türkiye'deki Balıkçılık Potansiyeli

Su ürünlerinin gıda olarak önemi tüm ülkelerin balıkçılığa olan bakışını etkilemekte ve su ürünleri yönünden ülke potansiyelleri takip edilmektedir. Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye, coğrafik özelliklerinden dolayı su ürünleri çeşitliliğinin yüksek olduğu bir konuma sahiptir.

¹⁷ Kalkınma Bakanlığı: 2014. "Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara, s.1-2

¹⁸ Detaylı bilgi için bkz.

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1.htm/20130706M1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1.htm>
(Erişim: 06.09.2015)

Türkiye kıyıları balıkçılık açısından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Türkiye’de, 8 bin 333 km deniz kıyısı ve su ürünleri üretim alanı olarak kullanılabilen 178 bin km uzunluğunda akarsu, yüzey alanları 200 bin hektarın üzerinde olan yaklaşık 200 adet doğal göl ve 3 bin 442 km² genişliğinde baraj gölü bulunmaktadır¹⁹.

1.5.3. Türkiye’de Denizlerde ve İç Sularda Balık Avcılığı

Türkiye denizlerinde yapılan balıkçılık faaliyetlerinin en belirgin özelliği; balık çeşidinin fazla olmasıdır. Bu nedenle avlanan türler çok çeşitlidir. Ancak toplam üretimde belli türler baskındır. Bununla birlikte ülkemiz kıta sahanlığının genelde dar olması balıkçılık faaliyetlerinin daha çok kıyıya yakın alanlarda yoğunluk göstermesine neden olmaktadır. Türkiye denizlerinde avcılık; gerek Karadeniz gibi doğal gerekse Ege gibi Yunanistan’la olan komşuluk ilişkilerindeki meseleler dolayısıyla dünya standartlarına göre sınırlı alan ve balık stoklarına sahiptir. Akdeniz’e kıyısı olan tüm ülkelerde kıyıların sanayi, turizm ve ziraat gibi ekonomik faaliyetler açısından son derece uygun olması zaten verimsizleşmiş ve yıpranmış balık kaynaklarına daha az ilgiyle bakılmasına neden olmaktadır.

Kıyılarımızda avcılığı en fazla yapılan balık türü hamsi (*Engraulis encrasicolus*) olup, toplam avlanan deniz balıklarının %50’sinden fazlasını oluşturmaktadır (Tablo 5). Avlanan hamsi, yurt içinde taze olarak tüketilmekte, ayrıca yurt genelindeki birçok su ürünleri işleme fabrikasında farklı yöntemlerle işlenerek hem iç piyasaya sunulmakta hem de yurt dışına ihraç edilmektedir²⁰.

¹⁹ ALTUN, Soner: 2011, “Dünden bugüne balıkçılık: Balıkçılığın tarihi” Dünya Gıda Dergisi. <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=2696> (Erişim tarihi: 13.08.2015)

²⁰ Küçükgülmez, a.g.e. s.2

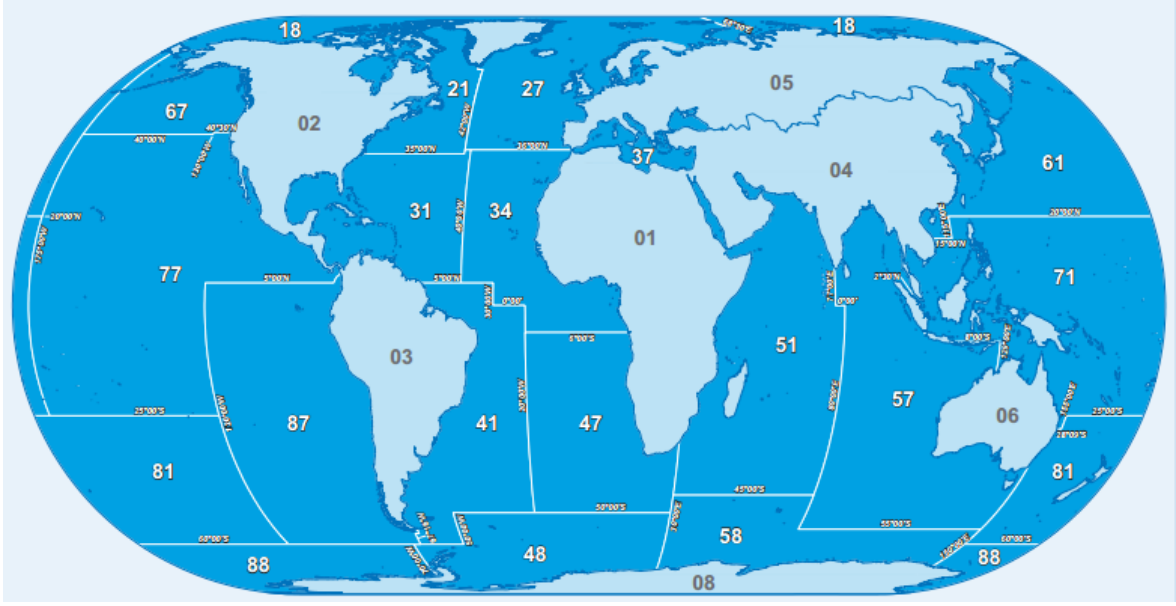
Tablo 5. Türkiye Kıyılarında Avlanan Toplam Deniz Balığı, Hamsi Miktarları (Ton) ve Yüzdeleri

Yıllar	Toplam Deniz Balığı	Toplam Hamsi	Hamsi Oranı
2000	441.690	280.000	63,39
2001	465.180	320.000	68,79
2002	493.446	373.000	75,59
2003	416.126	295.000	70,89
2004	456.752	340.000	74,44
2005	334.248	138.569	41,46
2006	409.945	270.000	65,86
2007	518.201	385.000	74,30
2008	395.660	251.675	63,60
2009	380.636	204.699	53,78
2010	399.656	229.023	57,30
2011	432.246	228.491	52,86
2012	315.636	163.982	51,95
2013	295.167	179.615	60,85
2014	231.058	96.440	41,74

Kaynak: TÜİK.

FAO tarafından balıkçılık faaliyetleri ve deniz özellikleri göz önünde tutularak hazırlanan haritada, Türkiye 37 nolu Akdeniz-Karadeniz bölgesinde (Şekil 2) bulunmaktadır. Bulunulan bölge balık türleri açısından büyük bir zenginliğe sahip olmasına karşılık avcılık kaynakları açısından oldukça sınırlı bir bölgedir²¹.

²¹ Koç, a.g.e. s.40

Şekil 2. FAO Balıkçılık Haritası

Kaynak: FAO, 2015

37. bölge, balık kaynakları ve hidrografik yapısı açısından Batı Akdeniz (37.1), Orta Akdeniz (37.2), Doğu Akdeniz (37.3) ve Karadeniz (37.4) olmak üzere 4 alt bölgeye ayrılmıştır. Kıta sahanlıklarının dar olması, balıkçılık faaliyetleri açısından aşağıdaki sonuçlara neden olmuştur²²:

- Pelajik balıkların kıta sahanlıklarına yakın yaşamalarından dolayı, avlanan balıkların yarısına yakını pelajik balık olmaktadır. Bölgede en fazla hamsi²³, istavrit²⁴, sardalya²⁵, çaça²⁶, tirsi gibi küçük boylu balıklar avlanmaktadır.

²² FAO, 2015, Koç, a.g.e., s.41

²³ Sürüler halinde yaşar ve 20 santimetreye kadar büyür. Ocak mart arasında beslenmek için sahillere yaklaşır ve bol av verir. Gündüzleri 30-40 metre derinlerde, geceleri yüzeye yakınlarda dolaşır. 1 yaşından itibaren olgunluğa erişip 18 - 20° C. sularında, 25-60 metre derinlikte ve az tuzlu sularında üreyip, yaklaşık 40,000 yumurta döker (Atalar, 2009: 8)

²⁴ Denizlerimizde sarıkanat istavrit (Akdeniz) ve karagöz istavrit (Karadeniz-Marmara) olarak iki türü yaşar. Boyları karagözde 15-25 santimetre, en çok 30 santimetre, sarıkanatta ise 30-50 santimetre olur. Küçüklerine kraça denir. Gezici balıklardır. Hamsi, çaça, çamuka gibi küçük balıkların yavrularıyla beslenir. Mayıs-Ağustos arası sürüler halinde ürer.

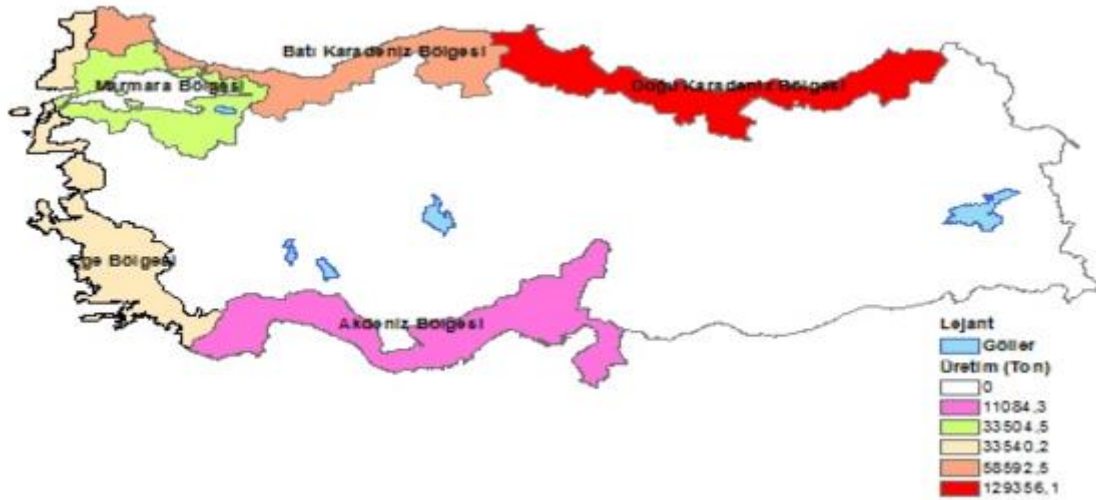
²⁵ Sardalya Akdeniz'de 15-20 cm dolaylarındadır. Okyanusta ise 30 cm'ye kadar büyürler. Hamsi gibi Ticari değeri çok yüksek bir balıktır. 1988 yılında 90.000 ton ile hemen hamsiden sonra yer alır. Kurutulmuş, tuzlanarak hatta balık yağı ve balık unu elde etmekte kullanılır.

²⁶ Sardalya-tirsi ailesindedir. Boyu 6-8 santimetre, Karadeniz'in batısında 13-15 santimetre olanlarına da rastlanır. Besinleri planktonlar ve balık yavrularıdır. Sürüler halinde yaşar. Mayıs-Haziran arasında üreme yapar. Eti fazla lezzetli değildir. Bu nedenle özel avcılığı yapılmaz (Atalar, 2009: 8)

- Kıta sahanlıklarının dar olmasından kaynaklı bir şekilde kıyı balıkçılığı yoğunlaşmakta, aşırı avlanmalardan kaynaklı şekilde yıllık üretim miktarlarında dalgalanmalar oluşmaktadır.

Türkiye, Akdeniz ve Karadeniz ülkeleri arasında 1981 yılından itibaren en çok balık avlayan ülke durumundadır. 1970 yılından bu güne Türkiye’de yakalanan balık miktarının %70’inden fazlası ise Karadeniz’de yakalanmıştır²⁷. Marmara Denizi, sadece Türkiye sınırları içerisinde olduğu için Türkiye’nin balık avcılığında komşu ülkelere göre daha fazla üretim yapmasını sağlamaktadır. Marmara Denizi’nden elde edilen balık üretim miktarı, Karadeniz’den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Balık avcılığında üçüncü sırayı Ege Denizi, dördüncü sırayı ise Akdeniz almaktadır²⁸.

2014 yılında bu sıralama bozulmamış (Şekil 3) ve deniz ürünleri avcılığı ile yapılan üretimde ilk sırayı %48,6’lık oran ile Doğu Karadeniz Bölgesi almış olup bu bölgeyi %22 ile Batı Karadeniz, %12,6 oranları ile Ege ve Marmara, %4,2 ile Akdeniz Bölgeleri izlemiştir²⁹.

Şekil 3. 2014 Avlanan Deniz Ürünleri Miktarı

Kaynak: TÜİK

²⁷ Bat, Levent., Şahin, Fatih., Satılmış, Hasan Hüseyin., Üstün Funda., Özdemir, Zekiye Birinci., Kıdeys, Ahmet Erkan., Shulman, E. Georgy: 2007. “Karadeniz’in Değişen Ekosistemi ve Hamsi Balıkçılığına Etkisi”, Journal of FisheriesSciences.com, 1(4): s.192

²⁸ Koç, a.g.e., s.44-48

²⁹TÜİK Haber Bülteni: 2015, “Su Ürünleri 2014” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18731> (Erişim tarihi: 13.08.2015)

Tablo 6. Türkiye’de Avcılıktan Elde Edilen Su Ürünleri Üretimi (Ton/Yıl)

Yıllar	Avcılık				GENEL TOPLAM
	Deniz	İç Su	Toplam	Yüzde	
2000	460.521	42.824	503.345	%86,43	582.376
2001	484.410	43.323	527.733	%88,70	594.977
2002	522.744	43.938	566.682	%90,26	627.847
2003	463.074	44.698	507.772	%86,40	587.715
2004	504.897	45.585	550.482	%85,41	644.492
2005	380.381	46.115	426.496	%78,29	544.773
2006	488.966	44.082	533.048	%80,52	661.991
2007	589.129	43.321	632.450	%81,89	772.323
2008	453.113	41.011	494.124	%76,45	646.310
2009	425.275	39.187	464.462	%74,53	623.191
2010	445.680	40.259	485.939	%74,41	653.080
2011	477.658	37.097	514.755	%73,17	703.545
2012	396.322	36.120	432.442	%67,06	644.852
2013	339.047	35.074	374.121	%61,58	607.515
2014	266.078	36.134	302.212	%56,24	537.345

Kaynak: TÜİK Su Ürünleri İstatistikleri

Türkiye’de iç sularda avcılık yöntemiyle balık üretiminde en büyük üretim miktarı, Doğu Anadolu Bölgesi’dir. BSGM 2014 yılı verilerine göre, toplam miktarı 36.134 ton olan iç su avcılık üretimi içinde 8.370 üretim miktarı ile Van, toplam iç su balık avcılığı üretiminin %23’ünü karşılamaktadır. Bölgede bulunan Çıldır, Hazar, Erçek, Nazik gölleri ile Keban ve Karakaya baraj gölleri de iç su balık avcılığında önemli bir yer tutmaktadır. İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde özellikle baraj göllerinde balıklandırma faaliyetleri aracılığı ile tatlı su balık avcılığı yapılmaktadır. Sulama göletleri de ticari amaçlı balık avcılığının yapıldığı yerler olarak sayılabilir. Marmara Bölgesi, iç sularda balık avcılığında Doğu ve İç Anadolu Bölgelerinin ardından %15 payla üçüncü sırada yer almaktadır. Bölgedeki İznik ve Ulubat gölleri ile Meriç deltası gölü, içsu balık avcılığı açısından önemli göllerdir. Lagün gölleri ile dalyan sahaları en çok Akdeniz ve Güney Ege’de bulunmaktadır. Bu sahalar balık avcılığı ve kültür balıkçılığı açısından önemli bir yer tutmaktadır. Güneydoğu Anadolu bölgesi, %3 payla iç su avcılığında en az paya sahiptir. Türkiye’nin önemli tatlı su kaynaklarına sahip olmasına rağmen balık avcılığının düşük oranda olması, yöre halkının balıkçılık konusunda yeni olması, etkili bir kooperatifçilik sisteminin oluşmaması ve alt yapı eksikliği ile açıklanmaktadır³⁰.

³⁰ Koç, a.g.e., s.68-69

1.5.4. Türkiye’de Kùltür Balıkçılığı (Yetiştiricilik)

Doğal stokların giderek azalması, dũnya çapında hızla artan nũfusun protein ihtiyacının karşılanmasında kùltür balıkçılığının önemini artırmıştır. FAO’ya göre yetiştiricilik sektrũ son on yıl içerisinde yılda ortalama %6,6 oranında bũyũyerek, dũnya çapında en çok gelişen gıda üretim sektrũ olmuştur. Hlihazırda, kũresel su üretiminin %37’si yetiştiricilikle sağlanmakta olup, uzun vadede yetiştiricilik sektrũnũn üretim bakımından avcılık sektrũnũ geçmesi beklenmektedir. Yetiştiricilikte Çin, toplam üretim %62’sini sağlamakta olup, açık farkla lider durumdadır. Çin’i; Hindistan, Vietnam, Endonezya, Tayland, Bangladeř ve Norveç izlemektedir. Tũrkiye’nin kũresel yetiştiricilikteki payı ise %0,29 seviyesindedir³¹.

Sanayi devrimi ve sonrasındaki hızlı nũfus artışıyla birlikte avcılık kapasitesinin daha fazla artırılamayacağının anlaşılmasıyla 20. yũzyıl ortalarından itibaren su rũnlerinin kùltür ortamında yetiştirilmesine yönelik yatırımlar ve çalışmalar hız kazanmış ve talepteki artış bũyũk lũde kùltür balıkçılığı üretimi ile karşılanmıştır. Gũnũmũzde artık dũnya su rũnleri sektrũnde toplam üretiminin %40’ı kùltür ortamında yetiştiricilikle karşılanmaktadır. FAO’ya göre 2018 yılında yetiştiriciliğin avcılığı geçmesi tahmin edilmektedir. Tũrkiye’de de sektör dũnyada olduğu gibi hızla bũyũmũř, özellikle son 10 yılda bũyũk üretim ve işleme tesisleri ile uluslararası arenada rekabet edebilen bir hale gelmiştir. Bugũn kişi başına en çok su rũnũ tũketen AB, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin Tũrkiye’nin sektörde en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında yer alması sektrũn Tũrkiye açısından stratejik önemi göstermektedir.³².

Teknolojinin gelişimi ve artan pazar hacminden dolayı yeni yatırımcılar kùltür balıkçılığı alanında daha yũksek kapasiteli ve entegre tesis yatırımı yapmaya başlamışlardır. Bu gelişmeler, sektörde kùltür balıkçılığının avcılığa göre daha fazla gelişmesinin nedenlerinden bir diğeridir.

Dũnyada 1980 ile 2011 yılları arasında kùltür balıkçılığı ile avcılık verileri karşılaştırıldığında, kùltür balıkçılığının hızlı yũkseliři daha net grũlebilmektedir (Tablo 7).

³¹ şahin, Yeliz: 2011, “AB ve İş Dũnyası: Balıkçılık Sektrũ”, İKV Değerlendirme Notu, s.2

³² Doğaka, 2014. “Kùltür Balıkçılığı Sektör Raporu”, T.C. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, s.1

Tablo 7. Dünyada 1980 - 2011 Yılları Arası Su Ürünleri Üretimi (Avcılık ve Yetiştiricilik)

Yıllar	Yetiştiricilik		Avcılık		Toplam
	Milyon ton	Yüzde	Milyon ton	Yüzde	Milyon ton
1980	4,7	7,0	67,3	93,0	72,0
1990	13,1	13,0	84,7	87,0	97,8
2000	32,4	26,0	93,5	74,0	125,9
2011	62,7	40,0	93,5	60,0	156,2

Kaynak: FAO İstatistikleri

Tablo 7 incelendiğinde her yıl yetiştiriciliğin toplam üretimdeki yüzdesinin arttığı, avcılığın ise düştüğü görülmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan Su Ürünleri İstatistikleri incelendiğinde, Türkiye’de de kültür balıkçılığının hızlı büyüme gösterdiği görülecektir (Tablo 8).

Tablo 8. Türkiye’de Yetiştiricilik ile Elde Edilen Su Ürünleri Üretimi (Ton/Yıl)

Yıllar	Yetiştiricilik				GENEL TOPLAM
	Deniz	İç Su	Toplam	Yüzde	
2000	35.646	43.385	79.031	%13,57	582.376
2001	29.730	37.514	67.244	%11,30	594.977
2002	26.868	34.297	61.165	%9,74	627.847
2003	39.726	40.217	79.943	%13,60	587.715
2004	49.895	44.115	94.010	%14,59	644.492
2005	69.673	48.604	118.277	%21,71	544.773
2006	72.249	56.694	128.943	%19,48	661.991
2007	80.840	59.033	139.873	%18,11	772.323
2008	85.629	66.557	152.186	%23,55	646.310
2009	82.481	76.248	158.729	%25,47	623.191
2010	88.573	78.568	167.141	%25,59	653.080
2011	88.344	100.446	188.790	%26,83	703.545
2012	100.853	111.557	212.410	%32,94	644.852
2013	110.375	123.019	233.394	%38,42	607.515
2014	126.894	108.239	235.133	%43,76	537.345

Kaynak: TÜİK Su Ürünleri İstatistikleri

1.6. Ticari Açıdan Türkiye’de Balıkçılık

Türkiye’nin su ürünleri ihracat ve ithalat değerleri yıllardır birbirine yakın seyretmektedir (Tablo 9). Su ürünleri sektörü ihracatta yarattığı katma değer yönünden de büyük bir öneme sahip olup Türkiye’nin su ürünleri ihracatı olan başlıca ülkeler AB ülkeleridir. Bunun yanında Japonya, Lübnan, Rusya ve ABD’ye ihracatta bulunmaktadır. Su ürünleri ithalatı ise yine öncelikle AB ülkelerinden olmak üzere ABD, Güney Kore ve Rusya’dan yapılmaktadır.

Tablo 9. Su Ürünleri Üretimi, İhracatı, İthalatı ve Tüketimi 2000-2014

Yıllar	Üretim	İhracat	İthalat	Tüketim		Değerlendi -rilemeyen	Kişi başına tüketim
				İç tüketim	İşlenen*		
2000	582.376	14.533	44.230	538.764	71.000	2.309	8,0
2001	594.977	18.978	12.971	517.832	62.755	8.383	7,5
2002	627.847	26.860	22.532	466.289	156.000	1.230	6,7
2003	587.715	29.937	45.606	470.131	120.000	13.253	6,7
2004	644.492	32.804	57.694	555.859	105.000	8.523	7,8
2005	544.773	37.655	47.676	520.985	30.000	3.809	7,2
2006	661.991	41.973	53.563	597.738	60.000	15.843	8,1
2007	772.323	47.214	58.022	604.695	170.000	8.436	8,6
2008	646.310	54.526	63.222	555.275	95.742	3.989	7,8
2009	622.962	54.354	72.686	545.368	90.211	5.715	7,6
2010	653.080	55.109	80.726	505.059	168.073	5.565	6,9
2011	703.545	66.738	65.698	468.040	228.709	5.756	6,3
2012	644.852	74.007	65.384	532.347	94.201	9.682	7,1
2013	607.515	101.063	67.530	479.708	87.896	6.378	6,3
2014	537.345	115.682	77.545	420.361	73.667	5.180	5,4

Kaynak: BSGM * Balık unu ve yağı fabrikalarında işlenen miktar

İhraç edilen başlıca ürünler levrek, çipura, alabalık ve orkinos olup, taze soğutulmuş şekilde ihraç edilmektedirler. Japonya, avcılıkla elde edilen üretimin başlıca ihraç noktası durumunda olup, Türkiye’den özellikle orkinos almaktadır. İtalya, İspanya ve İngiltere gibi su ürünleri üretiminde önde gelen ülkeler de Türkiye’den su ürünleri ithal

etmektedirler. Avrupa ülkelerine yoğunlukla levrek ve çipura ihraç edilmektedir. Türkiye'nin Avrupa çipura ve levrek pazarındaki payı yüzde 25'tir³³.

Tablo 10. Yetiştiriciliği Yapılan Önemli Ürünlerin Üretim Miktar ve Payları

Türler		2013		2014		2013-2014 % Değişim
		Miktar (ton)	Toplam İçindeki Payı (%)	Miktar (Ton)	Toplam İçindeki Payı (%)	
Deniz	Alabalık	5.186	2,2	5.610	2,4	8,2
	Çipura	35.701	15,3	41.873	17,8	17,3
	Levrek	67.913	29,1	74.653	31,7	9,9
	Diğer	1.575	0,7	4.758	2,0	202,0
İçsu	Alabalık	122.873	52,6	107.983	45,9	-12,1
	Aynalı Sazan	146	0,1	157	0,1	7,9
	Diğer	-	-	99	0,0	-
TOPLAM		233.394	100	235.133	100	0,7

Kaynak: TÜİK

Diğer taraftan, dünya balık ticaretinde en fazla payı bulunan Yunanistan, İtalya ve İspanya'nın yaşanan kriz nedeniyle üretimleri neredeyse yarı yarıya düşmesi Türkiye'nin ihracatını olumlu yönde etkilemiştir. AB ülkelerinin Balkanlar ve Ortadoğu pazarında etkinliğinin azalmasıyla özellikle güçlü ihracat ürünlerinden levrek, çipura, alabalık ve orkinosun ihracatı açısından Türkiye'nin bu bölgelerde etkinliği artış göstermektedir³⁴. Bu gelişmeler doğrultusunda, Türkiye'nin balıkçılık uygulamaları AB tarafından ömercek altına alındığı görülmekte olup ilk olarak 15 Şubat 2014 tarihinde ülkemiz menşeli "Gökkuşluğu Alabalıkları" ithalatına karşı anti-damping ve sübvansiyon soruşturmaları başlatılmış olup ülkemiz alabalık ihracatlarına %7-%9,7 arasından değişen oranlarda telafi edici vergi uygulamaya konulmuştur. İkinci olarak, 14 Ağustos 2015 tarihinde ülkemiz menşeli çipura ve "Avrupa Deniz Levreği" (0302.84.10, 0302.85.30, 0303.84.10, 0303.89.55, 0304.49.90 ve 0304.89.90 GTİplerinde yer alan) ithalatına karşı sübvansiyon soruşturması başlatılmış olup soruşturmaya yönelik çalışmalar Ekonomi Bakanlığı ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) koordinasyonu çerçevesinde yürütülmektedir.

³³ ŞAHİN, Yeliz: 2011, "AB ve İş Dünyası:Balıkçılık Sektörü", İKV Değerlendirme Notu, s.6.

³⁴ EURACTIV Haber Bülteni: 15.08.2011, "Avrupa'daki kriz Türk balıkçısına yaradı", <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/avrupadaki-kriz-turk-balikcisina-yaradi-020490> (Erişim tarihi: 05.09.2015)

2. ULUSLARARASI TİCARETTE SÜBVANSİYON VE TELAFİ EDİCİ ÖNLEMLER

2.1. Sübvansiyon Tanımı, Unsurları ve Çeşitleri

Tarife ve kota dışı engeller; istihdam ve sanayi sübvansiyonları, emniyet standartları, gönüllü ihraç kotaları, pazarlama anlaşmaları, hükümetlerin ticareti engelleme politikası, referans fiyatlar, dumping vb.dir. Bunların içinde en çok dikkat çeken sübvansiyonlardır. Sübvansiyon devletin kişi ve kurumlara para, mal veya hizmet şeklinde yaptığı karşılıksız yardımları ifade eder³⁵.

Sübvansiyonun amacı; daha etkin olan yabancı üreticilere karşı daha az etkin olarak çalışabilen yerli firmaları rekabet edebilir duruma getirmektir. Sübvansiyonlar yerli üretici firmaların mallarını gerçek maliyetlerinin altında satmalarını sağlar. Ülke hükümetleri belirli yerli sanayilerin gelişmesini istiyorsa onların gelişme ve genişletilmesini sağlamak için sübvansiyon verir³⁶.

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) hükümlerine göre bir işlemin sübvansiyon olarak tanımlanabilmesi için ilk olarak devlet tarafından yapılan bir mali yardım olması, ikinci olarak bu yardımın yapıldığı unsura bir fayda sağlaması gerekmektedir. Sübvansiyon, mali destek veren ve alan arasındaki bir ilişki durumunda söz konusu olabilmektedir³⁷.

GATT Anlaşması kapsamında sübvansiyonlar; “yasaklı sübvansiyonlar”, “önlem alınabilir sübvansiyonlar” (dava edilebilir sübvansiyonlar) ve “serbest sübvansiyonlar” (dava edilemez sübvansiyonlar) olmak üzere üç grupta incelenmiştir. Uygulanan bir sübvansiyonun niteliği, hangi grupta değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir³⁸.

³⁵ Seyidoğlu, Halil: 2003, “Uluslar arası İktisat Teori Politika ve Uygulama” 15. b. İstanbul, s.17

³⁶ İyibozkurt, Erol: 2001, “Uluslararası İktisat” Ezgi Kitabevi, Bursa, s.200

³⁷ Yüce, Ulya Yosun: 2011, Uluslar Arası Ticarete Sübvansiyon ve Karşı Önlemler. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.41

³⁸ Yılmaz, Müslüm: 2004, “Dünya Ticaret Örgütü Kuralları Açısından Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbir Soruşturması”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı, s.53

Yasak sübvansiyonlar, GATT Anlaşmasının 3.1 maddesinde ihracat ve yerli girdi sübvansiyonları olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bir devletin sübvansiyon uygulamasında ihracat dâhil olmak üzere farklı ölçütler getirmiş olması, programın içinde ihracat da olduğu için sübvansiyon olarak kabul edilmektedir. İhracat sübvansiyonu devletin mevzuatında varsa “hukuken ihracat performansına bağlılık” söz konusudur. Mevzuatın olmadığı bir durumda sübvansiyon uygulaması varsa bu durum “fiilen ihracat performansına bağlılık” olarak tanımlanmaktadır. İhracata yönelik uygulanan sübvansiyon yöntemleri şunlardır³⁹:

- **İhracat Performansına Bağlı Doğrudan Sübvansiyonlar:** Devletin ihracat performansına bağlı olarak belirli bir sektör veya firmaya doğrudan ödeme yapması bu gruba girmektedir.
- **Avantajlı Döviz Kuru Uygulamaları:** İhracat yapılarak elde edilen döviz ve ihraç edilecek ürünün üretimi için ithal edilen girdilere ödenen döviz için, geçerli döviz kurundan daha avantajlı bir kur uygulanması bu gruba girmektedir.
- **Avantajlı Navlun Uygulamaları:** İhraç ürünlerin ülke içindeki nakliyesinde, sadece iç piyasada tüketilecek ürünlerin nakliyesinden daha avantajlı navlun uygulaması bu grupta değerlendirilmektedir.
- **Avantajlı Fiyatlarla Mal veya Hizmet Temini:** İhraç edilmek üzere üretilen ürünlerin üretim sürecinde kullanılan girdilerin, sadece yerli piyasaya üretim yapanlara göre daha avantajlı fiyatlarla sağlanması bu gruba girmektedir.
- **Doğrudan Vergiler veya Sosyal Güvenlik Harcamaları ile İlgili Olarak Sağlanan Avantajlar:** İhracat ile ilgili doğrudan vergiler ve sosyal güvenlik ödemeleri ile ilgili muafiyetler, indirimler ve erteleme uygulamaları bu grupta yer almaktadır.
- **Doğrudan Vergilerin Matrahının Belirlenmesinde Sağlanan Avantajlar:** İhraç ürünlere uygulanan vergi matrahının tespitinde, sadece iç piyasaya yönelik ürünlere göre avantaj sağlanması bu gruba girmektedir.
- **Dolaylı Vergiler Yönünden Sağlanan Avantajlar:** İhraç ürünlerin üretilmesi ve dağıtılması kapsamında uygulanan dolaylı vergilerin, sadece iç piyasaya

³⁹ Yılmaz, a.g.e, s.63-86

yönelik ürünlere uygulanan dolaylı vergiden daha avantajlı duruma getirilmesi bu gruba girmektedir.

- **Üretim Öncesi Aşamalara Ait Dolaylı Vergilerden Muafiyet Sağlanması:** Doğrudan veya dolaylı olarak ihraç ürünlerinin üretiminde kullanılan mal veya hizmetlerin üzerinde birikmiş olan dolaylı vergilerin, iç piyasaya yönelik ürünlerin üretiminde kullanılan mal veya hizmetler üzerindeki dolaylı vergilerden daha yüksek oranda muafiyet, indirim veya ertelemeye tâbi tutulması bu kapsama girmektedir.
- **İhraç Ürününün Üretiminde Kullanılan İthal Girdilere Ait Gümrük Vergilerinin İadesi:** İhraç edilen ürünün üretilmesi aşamasında kullanılan ithal girdilere ödenen gümrük vergisinin iade edilmesi sübvansiyon olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yapılacak iadenin bu tutarı aşması durumunda, aradaki fark kadar sübvansiyon uygulaması yapılmış olacaktır.
- **İhracat Kredisi Garantileri veya İhracat Sigortaları:** İhracat kredisi garantileri veya sigortaları, ihraç ürünlerin maliyet artışlarına karşı garanti veya sigorta uygulamaları ile kur riski programları bu gruba girmektedir.
- **İhracat Kredileri:** İhracat kredilerinin sübvansiyon olarak görülmesi için; devletin ihracat kredisi olarak verdiği paranın devlete daha yüksek bir maliyeti olması, geri ödemede bir kısım ödeme maliyetlerinin devlet tarafından karşılanması ve ihracat kredisinin kredi koşulları açısından önemli bir avantaj sağlamak amacıyla kullanılması durumlarının bir arada oluşmuş olması gerekmektedir.
- **GATT 1994'ün XVI. Maddesi Çerçevesinde İhracat Sübvansiyonu Teşkil Eden Diğer Her Türü Kamu Harcaması:** DTÖ üyesi devletler, temel ürünlerin ihracına sübvansiyon uygulamaktan kaçınmalıdırlar.
- **Kamu Ticari Teşekküllerinin Faaliyetleri:** Kamu Ticari Teşekkülleri (KTT) vasıtasıyla, bazı yollarla Hükümetler tarafından ihracat desteği sağlanabilmektedir. Örneğin: Hükümetler, sermayenin işletilmesine yardımcı olur ve aynı zamanda oluşabilecek görev zararlarını (*duty loss*) siler⁴⁰.

⁴⁰ Örnek olarak, hazineden kaynak aktarımı ile borçlar silinebilir.

KTT'ler, iç piyasa ve ihracata yönelik satışlar arasında fiyat havuzunu kullanabilir. Yani, görev zararları, piyasa fiyatlarına göre daha yüksek idari fiyatların belirlenmesinde olduğu gibi KTT'lerin devlet güvencesinden yararlandığını görebilmekteyiz.

- KTT'ler, ihracat mallarının alımında devlet desteği ile monopole sahip olabilir.
- KTT'lerin, ticari amaçların yanında üreticilere yönelik etkileri bulunmaktadır.

Bir sübvansiyonun “dava edilebilir sübvansiyon” olabilmesi için DTÖ üyesi bir ülkenin verdiği sübvansiyonun, başka bir DTÖ üyesi ülkenin çıkarlarına olumsuz etkisinin olduğu kanıtlanmalıdır. “Dava edilemez sübvansiyonlar” ile ilgili GATT Anlaşması metinleri, 31 Aralık 1999 tarihinde yürürlükten kaldırıldığı için, önceden serbest sübvansiyon olarak görülen tanımlamalar, “dava edilebilir sübvansiyon” sınıfına dâhil edilmiştir⁴¹.

2.2. Sübvansiyonların Ekonomik Etkileri

Sübvansiyon, üreticiye maliyet avantajı yaratmaktadır. Bu avantaj sayesinde üretici daha fazla üretim yapabilmekte, arz miktarını yükseltebilmektedir. Sübvansiyon, satın alıcının da fiyatının düşmesine yol açabilmektedir. Üreticinin fiyatı, satın alanın fiyatı ile sübvansiyon toplamından oluşacaktır⁴².

2.3. Uluslararası Ticarete Korumacılık

2.3.1. Korumacılık Kavramı, Yöntemleri ve Damping

Korumacılık, bir ülkenin yerli üreticisinin (sanayi ve tarım) dış rekabet karşısında korunmasını savunan görüşlere dayanan dış ticaret politikasına verilen addır. Korumacılığın, yani ülkelerin ulusal sanayilerini dış rekabete karşı korumalarının kökeninde yatan nedenin özü itibariyle, yapısal dengesizlik olduğu söylenebilir. Günümüzde olduğu gibi birbirine son derecede iç-bağımlı bir dünyada, ticari ilişkiler içinde olan ülkeler arasında, özellikle belli sanayiler bazında yapısal dengesizliğin olması gayet doğaldır. Bu dengesizlik arttıkça korumacılığın artacağını da söylemek bir kehanet

⁴¹ Yılmaz, a.g.e, s.124-128

⁴² Yüce, a.g.e, s.55

olmayacaktır. Dengesizliğin dozu ve boyutu değıştikçe, korumacılık da nitelik değıştirecek, somut veya soyut olarak mutlaka var olacaktır. “Tarife Dışı Önlemler” diye adlandırılan ticaret çarpıtıcı önlemlerin ilk kez ABD tarafından uygulamaya konulmuş olmasındaki çelişkinin kökeninde bu gerçek yatmaktadır.

Korumacılık önlemleri genellikle ekonomik açıdan sıkıntılı olan, üretimde sıkıntıların yaşandığı, buna bağlı olarak işsizliğin yüksek oranlara çıktığı zamanlarda başvurulmuş yöntemlerdir. Korumacılık önlemlerini uygulayan ülkelerin sayısı çok fazla değilse ve bu ülkelerin küresel ticaretteki etki alanları az ise misilleme görmezler ve bu önlemlerin kısa süreli ve geçici faydalarından yararlanabilirler. Lakin korumacı önlemlere başvuran ülkelerin sayısı fazlalaşır ve global ölçekte bir korumacılık eğilimi baş gösterirse dünya ticaretinde sıkıntı yaşanır ve herkes bu durumdan zarar görür. Esasında 1930 yılında yaşanan ekonomik buhranın temelinde yatan neden budur. Üretim faktörleri yeterli olmayan veya rekabet edebilir maliyetle üretim yapamayan ülkeler açık veya gizli korumacılık önlemlerine başvururlar. Miktar kısıtlamalarına gidip, ithalatlarına kota koyabilirler. Gümrük vergilerini veya eş etkili vergilerin oranlarını arttırabilirler. Bu tarz korumacılığa “Tarife İçi Engeller” adı verilir⁴³.

Bir diğer taraftan ülkeler korumacılık önlemleri olarak kambiyo kısıtlamalarına gidebilirler. İthalat bedellerinin transferinde ürün veya ihracatçı ülke düzeyinde tercihli rejimler uygulama yoluna gidebilirler. Kur politikalarını değıştirerek, ithalatı pahalı, ihracatı daha ucuz hale getirmeye çalışabilirler. İthalatı idari engeller çıkarmak suretiyle kısıtlamaya çalışabilirler. Standartları değıştirebilirler, güvenlik gerekçesiyle çeşitli önlemler alabilirler. Bu koruma türlerine tarife dışı engeller adı verilir⁴⁴.

Gümrük tarifeleri, korumacılık yöntemlerinden biridir. Ülkeler arası sınırlardan geçen mallar için ülkenin koyduğu vergi oranını gösteren tarifelere gümrük tarifeleri denilmektedir. Gümrük tarifelerinde malın miktarına veya değerinin belirli bir yüzdesine göre vergi alınabilmektedir. Yurt içinde üretilen malların değerlerini ve üreticiyi korumak amacıyla yurt dışından ithal edilen ürüne yüksek oranlı gümrük tarifesi koymak, yerli üreticiyi korumak amaçlı bir koruma önlemidir.

⁴³ Yüce, a.g.e, s.19-20

⁴⁴ Yüce, a.g.e, s.22

Korunma önlemleri olarak konulan ek vergiler, Türkiye'nin normal şartlarda DTÖ bağlamında uyguladığı gümrük tarifesi oranlarının üzerinde rakamlara ulaşmakta ve ithalat üzerinde ciddi bir kısıtlayıcı etki yaratmaktadır. Ancak benzer uygulamalar incelendiğinde gümrük tarifesi veya kısıtlamalarının yerli üretimde rekabet gücü üzerinde belirgin bir artışa neden olmadığı da söylenebilir⁴⁵.

Tarife dışı engeller, gümrük tarifelerinin dışında uluslararası mal ve hizmet alım-satımlarında normal düzeni değiştirmeyi amaçlayan her türlü politikalar olarak tanımlanabilir. Tarife dışı engellerde bir kesinlik yoktur. Süreç içerisinde büyük değişiklikler gösterebilirler ve bu nedenle ithalat ve ihracat üzerinde risk ve belirsizlik yaratma gibi olumsuzlukları vardır. Tarife dışı engellere örnek olarak ithal edilen bir malın bazı idari şartlara bağlanması, ürünle ilgili birtakım sağlık standartları oluşturulması, ayrımcı kamu alım politikaları çıkartılması, kısıtlayıcı fiyat ve dağıtım politikalarının uygulanması, patent veya telif haklarının çıkartılması ve prosedürlerin zorlaştırılması gösterilebilir⁴⁶.

Damping

Damping deyimi İngilizce “dump” sözcüğünden gelmektedir. Sözlük anlamı ise çöplük, yığıntı, bir yerleşim yerinin etrafındaki çöp dökme yeri, atmak boşaltmak, dökmek anlamlarına gelmektedir. Zaman içinde bu sözcük “dumping” şekline dönüşmüş ve iktisadi ve ticari bir terim haline gelmiştir⁴⁷. 1944 yılında yayımlanmış olan “Türk Hukuk Lugatı” “damping” maddesine yer vermiş ve şu açıklamayı yapmıştır “*Herhangi bir maddenin ecnebi memleketlerde (umumiyetle o memleketlerdeki benzer istihali sarsma maksadıyla) maliyetten aşağı bir fiyatla satılmasıdır*”⁴⁸.

Damping, göreceli bir kavramdır. Genel olarak, bir ürünün normal değerinin altında bir fiyatla, diğer bir ifadeyle, ihracatçı ülkede tüketime konu aynı veya benzer bir ürünün karşılaştırılabilir fiyatından daha düşük bir fiyatla ihraç edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Damping temelde ulusal piyasa ile uluslararası piyasa arasında ortaya

⁴⁵ Akman, M. Sait: 2015, “Ticarette “Korunma Önlemleri” ve Korumacılık: Ek Vergi Yoluyla İthalatın Kısılması Hedefe Ulaştırır mı?”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Politika Notu, s.7

⁴⁶ Önen, Eda: 2008, “DTÖ Yükümlülükleri Kapsamında Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki Tarım Ürünleri Ticareti ve Bu Ticarete Önem Arz Eden Tarife Dışı Engeller”, AB Uzmanlık Tezi, tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koodinasyon Dairesi Başkanlığı, s.4

⁴⁷ Yüce, a.g.e, s.26

⁴⁸ Tuncer, Selahattin: 2001. “Gümrükler ve Gümrük Vergileri (Teori ve Uygulama)” . İstanbul, s.327

çıkan fiyat farklılaşmasıdır. Bu fiyat farkı “damping marjı” olarak ifade edilir⁴⁹. Ekonomistler için damping ilk defa Jacob Viner tarafından önerildiği şekliyle ulusal pazarlar arasında fiyat farklılaştırılması olarak tanımlanmaktadır⁵⁰. Diğer bir ifadeyle, damping, bir malın dış pazarda, iç pazardaki satış fiyatından daha düşük bir fiyatla satılması yoluyla ortaya çıkan fiyat farklılaşmasıdır.

Bugünkü anlamda dampingli ithalata karşı önlem almak amacıyla ilk kanun 1904 yılında Kanada’da yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda, ithal ürün üzerinde ortaya çıkan fiyat farklılaştırılması kadar vergi alınacağı ifade edilmiştir. ABD’de ise 1916 yılında yürürlüğe giren kanun (*United States Anti-Dumping Act of 1916*), daha sonraları hazırlanan ve dampinge karşı önlem alınmasına uluslararası bir düzeyde yasal zemin yaratan Gümrük Tarifeleri ve GATT Anlaşması’nın dampinge ilişkin VI’ncı maddesine kaynak oluşturmuştur. Dampinge karşı önlem alınması için ilk mevzuatı hazırlayan bu ülkeleri Yeni Zelanda, Avustralya ve Güney Afrika izlemiştir⁵¹.

Bir ürünün sadece ihraç fiyatını bilerek dampingli olup olmadığını belirlemek mümkün değildir. Örneğin; bir ürün ucuz fakat dampingsiz, veya pahalı fakat dampingli olabilir.

Bir anti-damping önlemi, GATT anlaşması hükümlerine göre yürütülen soruşturmalar uyarınca ve sadece GATT 1994 Madde VI’da belirtilen durumlar altında uygulanabilir.

Bir üye devlet tarafından başka bir üye devletin ticari faaliyetlerinin dampinge neden olduğu iddiası söz konusu olduğunda, soruşturma açılabilmesi için şikayetçi tarafın damp edilen ithalat ürünleri ile iddia edilen zarar arasında bir nedensellik bağı olduğunu, bu faaliyetin yerli endüstriye zarar verdiğini ve soruşturmaya konu ürünün iç pazardan daha düşük fiyatla satıldığını ispat etmesi gerekmektedir.

İhracatçı ülkedeki yerel piyasa fiyatı, aşağıdaki durumlar söz konusu olduğunda karşılaştırma yapmak için uygun olmayabilir:

⁴⁹ Yüce, a.g.e, s.27

⁵⁰ Tuncer, a.g.e, s.327

⁵¹ Yüce, a.g.e, s.28

- İhracatçı ülke iç piyasasındaki yerel satış hacmi ihmal edilebilir veya düşük ise, ya da
- İhracatçı ülke pazarında özel bir durum mevcut ise, veya
- İhracatçı ülkedeki iç piyasa satışları “normal ticari işlemler” içerisinde değilse. (örneğin, maliyetinin altında satılmışlar varsa , birbiriyle ilgili satışlar mevcutsa, özel satışlar varsa vb.)

Bu şartlarda mevcut ihraç fiyatı;

- İhracatçı ülkeden üçüncü bir ülkeye benzer ürünün karşılaştırılabilir ihraç fiyatı, veya
- Menşe ülkesindeki tüm maliyetlere bir kar marjı eklenerek bulunan “oluşturulmuş değer” ile karşılaştırılır.

İktisatçılar uygulamada çeşitli dumping tipleri tespit etmişlerdir. Dış ticaret konularında büyük üstat olarak nitelendirilen Yunan asıllı Amerikan İktisatçı Prof. M. Chacholiades üç çeşit dumping çeşidine vurgu yapmaktadır. Bunlar⁵²:

- **Sürekli Dumping (*Persistent Dumping*):** Bir üretici maliyet, tarife dışı engeller, talep elastikiyeti ve ulaşım güçlükleri nedeniyle iç piyasada tekelleşerek kârını maksimize edebilir. Bu takdirde aynı üretici dış piyasalara daha düşük fiyatlarla mal satarak ihracat ve dumping yapabilir. Böyle bir ortamda dumping doğal ve sürekli bir hal alır. Buna sürekli Dumping (*Persistent Dumping*) adı verilir.
- **Yıkıcı Dumping (*Predatory Dumping*):** Haksız bir rekabetin doğurduğu bir dumping türüdür. Bu yüzden adına yıkıcı veya öldürücü dumping denilmektedir. Bir üretici dış pazarlara düşük fiyatlarla ihracat yaparak o piyasaları denetim altına alır ve bir süre sonra yabancı üreticileri saf dışı bırakır. Bu politika kısa sürede başarı kazandıktan sonra yabancı üreticiler piyasadan çekilince, dumping yapan firma piyasada tekelleşmiş duruma geçip fiyatları yükseltir. Böylece kısa süre için zarara katlanan ihracatçı, uzun sürede kâr maksimizasyonunu gerçekleştirmiş olur. Yıkıcı dumpingde, fiyat farklılaşması kısa bir süre için geçerlidir.

⁵² Yüce, a.g.e, s.28

- **Arızı Damping (*Sporadic Dumping*):** Bazen damping geçici bir süre için yapılır. Bir firmada aşırı üretim nedeniyle geçici stok fazlalığı olabilir. Aşırı kapasite yahut iç piyasadaki beklenmeyen koşullar ve yanlış üretim planları böyle büyük stokların doğmasına neden olabilir. Bu takdirde üretici sırf stok eritmek amacıyla dış pazarlara yönelir ve düşük fiyatlarla yaptığı ihracat dampinge yol açar. Fakat stoklar eriyince bu durum düzelir ve normale döner. Bu nedenle arızı damping “dış pazara açılma” şeklinde de kabul edilir.

2.3.2. Koruma Önlemleri Anlaşması

1930 Dünya ekonomik buhranı sonrası ülkeler daha çok kendi içlerine kapanmayı tercih etmişlerdir. Bu durum, dünya ticaretindeki işbirliklerinin de büyük ölçüde sonlanmasına neden olmuştur. Gümrük tarifeleri yükseltilerek yerli üreticiler ve yerel sanayi korunmaya çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği yıllarda ABD önderliğinde BM, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve sonradan adı Dünya Bankası olarak değiştirilen Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) kurulmuştur. Bunları takiben uluslararası ticaretin serbestleşmesi hedefine yönelik olarak GATT Anlaşması imzalanmıştır. GATT Anlaşması, 1948 yılının Ocak ayında yürürlüğe girmiştir. GATT'in temel amaçları; gümrük tarifelerinin düşürülmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, karşılaşılabilecek diğer engellerin ve farklı uygulamaların ortadan kaldırılması olarak sayılabilir⁵³.

GATT'in dört temel ilkesi vardır⁵⁴:

- **Birinci İlke:** GATT üyesi ülkeler arasında yapılacak dış ticarete ayrımcı olmayan politikalar uygulanacaktır. Herhangi bir ülkeye tanınan ayrıcalıklardan GATT üyesi tüm ülkeler faydalanabilecektir.
- **İkinci İlke:** GATT üyesi ülkelerin kendi sanayilerini koruyabilmeleri için uygulayabilecekleri tek koruma önlemi gümrük tarifeleri olacak, başka bir önlem olmayacaktır. Bu ilke ile yerli sanayiye korumak için ithal kotaları kullanılmayacaktır. Ancak geçici ödemeler dengesinde zorluk çeken ülkeler için istisnai ithalat kısıtlamaları yapılabilecektir.

⁵³ Karaca, Nil: 2003, “GATT'dan Dünya Ticaret Örgütü'ne”, Maliye Dergisi, Sayı:144, s. 84.

⁵⁴ Karaca, a.g.e, s.85-86

- **Üçüncü İlke:** GATT üyesi ülkeler arasında çıkabilecek anlaşmazlıklarda GATT arabulucu olarak görev yapacaktır. Böylece sürüncemede kalabilecek anlaşmazlıkların olmaması hedeflenmiştir.
- **Dördüncü İlke:** GATT üyesi ülkeler ticaretin serbestleştirilmesi amacıyla dönem dönem tarifelerde indirimler yapacaklar, ticareti kısıtlayıcı önlemleri azaltmak üzere kendi aralarında görüşmelerde bulunacaklardır.

2.3.3. Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Açısından Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler açısından anlaşmazlıkların çözümü konusundaki düzenleme damping konusunda yapılan düzenlemeye kıyasla genel düzenlemelere daha paralel gözükmektedir. Zira, anılan Anlaşma'nın 30'uncu maddesi "İhtilafların Çözülmesi Mutabakat Metni tarafından açıklandığı ve uygulandığı şekliyle GATT 1994'ün XXII, ve XXIII maddeleri hükümleri, burada aksine açık bir hüküm yoksa, bu anlaşma çerçevesindeki istişareler ve ihtilaf çözümleri için geçerli olacaktır." hükmünü içermektedir. Bu hüküm dâhilinde anılan iki Anlaşma ile aynı konuda farklı düzenleme getirildiğini bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu farklılık sadece Anti- Damping Anlaşması'nın 17.6 maddesindeki özel düzenlemeden kaynaklanmamakta, bilakis Sübvansiyonlar Anlaşması'nda sübvansiyon ayırımlarına göre farklı çözüm yolu düzenlemesine gidilmesinden de kaynaklanmaktadır. Ayrıca, "Bakanlar, GATT 1994'ün VI'ncı Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmaya veya Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşmasının V'inci Bölümüne uygun olarak anlaşmazlıkların halli konusunda, dampinge karşı ve telafi edici vergi önlemlerinden doğan uyuşmazlıkların birbiri ile tutarlı bir biçimde çözümlenmesi gereğini kabul ederler" şeklinde bir açıklama da bulunmaktadır⁵⁵.

2.4. DTÖ Kapsamında Sübvansiyon Tanımı

En geniş anlamda sübvansiyon, mal veya hizmetlerin üretimini destekleme amacı güden devlet yardımları veya devlet harcamaları olarak tanımlanmaktadır. Sübvansiyonlar, uluslararası ticaretin en hassas konularından biridir. Bir taraftan, hükümetler tarafından

⁵⁵ Yüce, a.g.e, s.39

meşru ekonomik ve sosyal politika amaçlarını yerine getirmek için kullanılırken, diğer taraftan sübvansiyonlar, adil olmayan rekabet ortamı yaratarak ticari ortakların çıkarlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, sübvansiyonlar ihracatçılara ya da rakip ithalat endüstrilere yapay bir rekabet avantajı sağlayabilir. Bu durumda ticaret akışı bozulabilir.

1994 tarihinde yürürlüğe giren GATT Anlaşmasının 4. Maddesi anti-damping önlemlerinin nasıl kullanılacağını belirtmekle birlikte telafi edici önlemlerin kullanımına ilişkin temel kuralları belirlemektedir.

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşması da, tıpkı GATT 1994 gibi, DTÖ Kuruluş Anlaşması'nın 1A Eki'nde yer alan mal ticaretine dair çok taraflı anlaşmalardan birisidir. SCM Anlaşması farklı ama yakından ilişkili iki konuya değinmektedir:

- Sübvansiyonların sağlanmasını düzenleyen çok taraflı disiplinler,
- Sübvansiyonlu ithalatın neden olduğu hasarı telafi etmek için telafi edici önlemlerin kullanılması

Bir sübvansiyonun SCM Anlaşması kapsamında değerlendirilmesi için 3 unsur gerekmektedir:

- Finansal bir katkı / gelir ya da fiyat desteği
- Üye ülke toprakları içinde hükümet tarafından ya da bir kamu organı tarafından sağlanıyorsa;
- Sübvansiyon sonucunda bir fayda söz konusuysa sübvansiyonun varlığından söz edilebilir.

Yalnız, bu üç elementten herhangi biri eksik ise SCM Anlaşması kapsamında bir sübvansiyon değildir.

2.5. Uluslararası Ticarete İlişkin Örgütsel Yapılanmalar

2.5.1. Dünya Ticaret Örgütü

1930’larda yaşanan ekonomik sıkıntıların ardından ekonominin giderek daha fazla ulusal düzeyde yaşanması sonucunda dünya ticaretinde işbirliğinden uzaklaşmış ve ülkeler kendi sanayilerini korumak ve dış ödemeler dengesi problemlerini çözebilmek için gümrüklerde uyguladıkları tarifeleri arttırma yoluna gitmiştir⁵⁶.

Ülkelerin kendi sanayilerini korumak adına getirdiği bu uygulamalar sonucunda dünya ticareti giderek zayıflamaya başlamış ve ticaret hacmi düşüş göstermeye başlamıştır. Bu durumun dünya ticareti üzerindeki olumsuz etkisini giderek arttırdığını ve önlem alınmazsa daha kötü sonuçların baş göstereceğini gören ülkelerin ortak girişimleri sonucunda 1947 yılında GATT imzalanmıştır⁵⁷. GATT, dünya ticaretinin belli bir kurallar silsilesine oturtulmaya çalışılması sonucunda ortaya çıkan bir anlaşmadır.

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesini, kolaylaştırılmasını ve bir düzen çerçevesinde işleyişini amaçlayan GATT, 1995 yılında kurumsal bir yapıya kavuşturularak DTÖ’ye dönüştürülmüştür⁵⁸.

GATT’ın DTÖ’ye dönüşümünden sonra oluşturulan sistem, uluslararası ticarete serbestleşmenin teşviki ve ticaretin yaygınlaşmasına dayalıdır. Sistemin temelde hedeflediği; ihracatçı kuruluşların mal ve hizmet ürünleri için yabancı pazarlara liberal, güvenli ve öngörülebilir erişimlerinin sağlanmasıdır. DTÖ’nün amaçları, DTÖ Kuruluş Anlaşması’nın önsözünde açıklanmıştır. Bu amaçları, GATT’ın amaçları ile büyük benzerlik göstermektedir. Buna göre⁵⁹;

- Üyelerin, karşılaştırmalı üstünlük ilkesine dayalı serbest ticaretin dinamik ve statik yararlarından en üst düzeyde yararlanmasını sağlayarak, tüm dünyada hayat standardını yükseltmek,

⁵⁶ Yüce, a.g.e, s.4

⁵⁷ Yüce, a.g.e, s.4

⁵⁸ Uysal, Taylan: 2005. “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları” İKV Yayınları No: 187, İstanbul, s.9

⁵⁹ Yüce, a.g.e, s.5

- Dünya ticaretinde ciddi bir liberalizasyon ve genişlemenin sağlanması, istihdamı artırmak ve istikrarlı bir şekilde artan reel gelir ve reel talep hacmini yükseltmek,
- Mal ve hizmet ticaretini önleyen engelleri aşamalı olarak kaldırarak üyeler arasında mal ve hizmet ticaretini geliştirmek,
- Dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun şekilde dağıtımını sağlamak üzere, üretim ve çevre standartları ve sözleşmeleri oluşturmak, önlemler almak, çevreyi korumak,
- Farklı ekonomik düzeydeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynakları geliştirmek,
- Gelişme yolundaki ülkelerin ve özellikle azgelişmiş olanların artan dünya ticaretinden ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile orantılı bir pay almalarını sağlamak,
- Karşılıklı çıkar esasına dayalı ve gümrük tarifelerinde ve ticaretin karşılaştığı diğer engellerde önemli indirimler sağlamak ve uluslararası ticarete ayrımcı muameleyi ortadan kaldırmak amacıyla anlaşmalar yapmak,
- Uruguay Turu çok taraflı Ticaret Müzakereleri'nin sonuçlarını içeren, bütünleştirilmiş, uygulanabilir ve kalıcı bir çok taraflı ticaret sistemi geliştirmek ve çok taraflı ticaret sisteminin ana ilkelerini korumayı amaçlamak,
- Sübvansiyonlar, anti-damping, gümrük kıymeti ve ticarete teknik engeller konuları ile koruma önlemleri alanında çok taraflı ilke ve kuralların geliştirilmesi,
- GATT'da da varolan Anlaşmazlıkların Çözümü Mekanizmasının iyileştirilmesi,
- Ticaretle bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları ve Ticaretle bağlantılı Yatırım Önlemleri için yeni kurallar oluşturulması, Fikri mülkiyet haklarında asgari normlara uyulmasının sağlanması.

DTÖ, yukarıda maddeler halinde sıralanan amaçları doğrultusunda hareket etmekte ve dünya ticaretinin daha serbest, daha katılımcı ve yayılımcı bir doğrultuda seyir etmesi hususunda çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda, bugüne kadar çok çeşitli müzakereler gerçekleştirilmiş ve çeşitli anlaşmalar imza altına alınmıştır⁶⁰.

⁶⁰ Yüce, a.g.e, s.6

2.5.2. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)

Kısa adı OECD olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*Organisation for Economic Cooperation and Development*) uluslararası bir ekonomi örgütüdür. 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi hükümlerine dayanılarak 1961 yılında kurulan OECD etkileri tüm Avrupa'da hissedilen savaşın izlerini silebilmek ve Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde yeniden yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (*European Economic Community – EEC*) doğrudan mirasçısıdır. Üyelerinin büyük bir bölümü AB ve IUT üyeleridir, çoğunluğu da gözlemci üyelerdir. OECD ülkeleri sanayileşip zengin olmuş ülkelerdir⁶¹.

OECD'nin örgüt tüzüğüne bağlanmış amaçları şunlardır⁶²:

- Finansal istikrarın eşzamanlı olarak korunduğu üye ülkelerde ve hem de özellikle gelişmekte olan ülkelerde halkın yaşam standardının iyileştirilmesi,
- Sürekli ve dengeli ekonomik gelişim sağlayan politikaya destek ve yardım,
- İşsizliğin ortadan kaldırılması,
- Ekonomik genişleme politikasının uyandırılması ve sosyo-ekonomik eşgüdümlü gelişmenin desteklenmesi,
- Uluslararası yükümlülükler uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arasında ayırım gözetmeyen dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi.

2.5.3. EFTA ve AEA Anlaşmaları ve Devlet Yardımları

EFTA, üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesini amaçlayan uluslararası bir kuruluştur. Birlik, ithalat vergilerinin ve kotalarının kaldırılması, gümrük vergisi ve kotaları ile aynı işleve sahip olabilecek önlemlerden kaçınılmasını amaçlamaktadır. Birliğin kurucu anlaşmasında devlet yardımları da ele alınmıştır. EFTA Anlaşması'nın 'Devlet Yardımları' başlığı altındaki maddelerinde⁶³;

⁶¹ Tutar, Erdiñç ve Tutar, Filiz: 2004. "Turizm Ekonomi, Türkiye ve OECD" Seçkin Yayıncılık, İstanbul, s.8

⁶² Yüce, a.g.e, s.10

⁶³ Yüce, a.g.e, s.12-13

- Üye devletlerin devlet yardımlarına ilişkin hak ve yükümlülüklerinin GATT 1994'ün XVI'ncı maddesine ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması maddelerine dayandırıldığı,
- Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'nda öngörülen telafi edici tedbirlerin diğer üye ülkelere uygulanmayacağı,
- Uluslararası gelişmeleri de gözetererek bu konudaki disiplinlerin hizmetler sektörünü de kapsayacak şekilde uygulanması için çalışmalar yapılacağı öngörülmektedir.

Bu başlık altındaki maddelerin uygulanmasında dikkate alınacak husus, sübvansiyonlar yoluyla ticarete engellemeler getirilmemesi veya haksız rekabete yol açılmamasıdır.

2.5.4. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği ya da kısaca AB, yirmi sekiz⁶⁴ üye ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan siyasi ve ekonomik bir örgütlenme olup diğer yapılanmalardan farklı olarak uluslar üstü bir niteliğe sahiptir. 1992 yılında, Avrupa Birliği Anlaşması olarak da bilinen Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonucu, var olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yeni görev ve sorumluluk alanları yüklenmesiyle kurulmuştur⁶⁵.

Yaklaşık 500 milyonluk nüfusuyla Avrupa Birliği, dünyanın nominal gayrisafi yurtiçi hasılasının %30'luk bölümünü oluşturur. Avrupa Birliği, devletlerarası ve çokuluslu bir oluşumdur. Birlik içinde kimi konularda devletlerarası anlaşma ve fikir birliği gerekir. Ancak belirli durumlarda uluslar üstü yönetim organları, üyelerin anlaşması olmaksızın da karara varabilir. Avrupa Birliği'nin temelleri 1951 yılında, altı ülkenin katılımıyla oluşturulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na ve 1957 Roma Antlaşması'na dayanmaktadır.

Birliğin kuruluş yıllarında, balıkçılık sektörü gıda arzını güvence altına alma amacı doğrultusunda tarım sektörü ile birlikte ele alınmıştır. İlerleyen süreçte, içinde İspanya,

⁶⁴ 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan'ın katılımı ile AB üye ülke sayısı yirmi sekize yükselmiştir.

⁶⁵ Yüce, a.g.e, s.14

Yunanistan gibi başlıca gelir kaynağı balıkçılığa dayanan ülkelerin bulunduğu AB, balıkçılık konusunda çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Bu çerçevede, 1970'lerde ortaya konan Ortak Balıkçılık Politikası (OBP) 1983 yılında kabul edilerek resmi Birlik politikası olarak uygulanmaya başlamıştır⁶⁶. Son olarak 1 Ocak 2014'te yapılan reform çalışmaları ile güncellenen OBP, içerdiği kurallar ile Avrupa'nın balık filolarını düzenlemek ve balık stoğunu muhafaza etmek amaçlarının yanı sıra, tüm AB üyelerinin AB sularına eşit bir şekilde erişimini ve balıkçıların adil şartlar altında rekabet etmesini sağlamaya yönelik amaçlar çerçevesinde yürütülmektedir.

Genel anlamda OBP, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinin sosyal, ekonomik ve çevresel olarak sürdürülebilir olmasını ve geliştirilmesini, AB vatandaşları için sağlıklı ürün sağlamayı, balıkçılıkla uğraşan toplulukların yaşam standartlarını yüksek tutmayı, üretici ve dağıtıcıların ücretlendirilmelerine yardımcı olmayı, uluslararası ve toplumsal kurumlarla işbirliği yapmayı ve dinamik bir balıkçılık sektörü yaratmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, OBP'nin etkin işleyişini sağlamak adına çeşitli mali destek mekanizmaları geliştirilmiş olup OBP, halen 2007-2013 dönemi için oluşturulan Avrupa Balıkçılık Fonu (EFF) tarafından finanse edilmektedir. Ancak OBP'nin eksiklik ve aksaklıklarının giderilmesi için yapılacak reform ile birlikte bu fonun yerini, 15 Mayıs 2014 tarihinde yasalanan, 2014-2020 yılları için sektöre mali destek sağlaması öngörülen, daha yüksek bütçeli Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu (EMFF)'nin alması planlanmaktadır. Bu fon ile OBP'nin, sosyal yönü de dâhil her alanda finanse edilmesi hedeflenmektedir⁶⁷.

Fonlardan yararlanmak için ilgili AB üyesi devlet idaresine başvuruda bulunmak gerekmektedir. Faydalanıcı etkinliğin devamı ve son ödeme yapılmasını müteakip 5 yıllık bir süre boyunca başvuruda taşıdığı şartları yerine getirmekle yükümlüdür. Bununla birlikte, AB üyesi devlet bir işletim programı hazırlamak ve yürütmek ile yükümlüdür. EMFF fonlarından yararlanmak isteyenlere belirli ortak finansman oranlarına göre destek verilmekte olup, Birlik öncelik alanlarına uygun olan yatırımlar için EMFF'in katkısı en fazla %75, en az %20 olarak gerçekleşmektedir.

⁶⁶ 170/83/EEC sayılı Balıkçılık Kaynaklarının Korunması ve Yönetimi için bir Topluluk Sisteminin Kurulmasına ilişkin 25 Ocak 2011 tarihli Konsey Tüzüğü. 2 "GREEN PAPER Reform of the Common Fisheries Policy".

⁶⁷ İKV, Ortak Balıkçılık Politikası, 2012, http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=238 (Erişim tarihi: 21.09.2015)

2.6. DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici nlemler (SCM) Anlaşması

SCM⁶⁸ Anlaşması, uygulamaya daha geniş yeknesaklık (*uniformity*) ve açıklık getirerek, GATT 1947 Anlaşması ve Tokyo Turu müzakerelerinde yer alan sübvansiyonlar ve telafi edici önlemler ile ilgili hükümleri düzenlemektedir. SCM Anlaşması, DT yelerinin çıkarlarını olumsuz etkileyen sübvansiyonları düzenleyen disiplinleri ortaya koymaktadır.

Ticarete engel teşkil etmeyen önlemlerin sağlanmasını ve bu telafi edici önlemlerin, sübvansiyonların ürünlerde neden olduğu olumsuz etkileri azaltmasını amaçlayan telafi edici önlemlere ilişkin disiplinler bulunmaktadır⁶⁹.

SCM Anlaşması altında, bir üyenin başka bir üyenin sağlamış olduğu yasaklı ya da dava edilebilir sübvansiyondan olumsuz etkilendiğini kabul edilebilir nedenlerle belirtmesi durumunda iki tip savunma araçları mevcuttur. Bunlar:

(1) Soruşturma sonrası diğer ülkelerin sübvansiyon ettiği ithalat mallarına karşı telafi edici önlemlerin, şikâyetçi ye ülke tarafından tek taraflı Şekilde uygulanması. Eğer bir ye, başka bir ye ülkenin sübvansiyon edilmiş ithalat mallarının kendi yerel endüstrisinde ‘‘maddi zarar’’a sebep olduğunu iddia ediyorsa, SCM Anlaşması Bölüm V’de (Madde 10 - 23) yer alan usul ve esaslarına uygun olarak telafi edici önlemler uygulayabilmektedir.

(2) ok taraflı uygulama ise, sübvansiyonların geri çekilmesini sağlamak ya da sübvansiyonun yan etkilerini ortadan kaldırmak için DT Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması’na (AHM) başvurma Şeklinde ortaya çıkmaktadır. Eğer bir ye yasaklı sübvansiyonların kullanılıyor olduğunu ya da bir dava edilebilir sübvansiyonun yan etkileriyle karşılaşıldığını düşünüyor ise AHM’ye başvurmadan önce bir anlaşmazlıkların halli prosedürünü başlatabilir.

Yasaklı ya da dava edilebilir sübvansiyonlara karşı çok taraflı prosedürler ve telafi edici vergiler uygulamak için gereken ulusal prosedürler paralel olarak aynı zamanda birlikte yürütülebilmektedir.

⁶⁸ SCM: Subsidies and Countervailing Measures, İngilizce ad.

⁶⁹ SCM Anlaşması Bölüm V.

2.6.1. DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşmasının Yapısı

SCM Anlaşması birçok bölüme ayrılmaktadır:

- (1) Bölüm I, bir sübvansiyonda olması gereken elementleri/hususları belirleyerek “sübvansiyon” tanımı yapmakta ve “özüllük” konseptini açıklamaktadır.
- (2) Bölüm II, III ve IV, sübvansiyonları yasaklı, dava edilebilir ve dava edilemez olup olmadıklarına göre kategorize etmekte ve belirlemek için trafik ışıkları analogunu ortaya koymaktadır. Her bir sübvansiyon çeşidi için alınan tedbirleri ana hatlarıyla belirtmektedir.
- (3) Bölüm V, GATT Madde VI’nın uygulanması ile ilgilidir ve telafi edici önlemlerin uygulanabilmesinde önce izlenmesi gereken prosedürleri ortaya koymaktadır. Ayrıca, zararın belirlenmesi, yerel endüstrinin tanımlanması ve fayda anlamında, sübvansiyonla sağlanan bir sübvansiyonun miktarının hesaplanması için önemli asli hükümler bulunmaktadır.
- (4) Bölüm VI ve VII, SCM Anlaşması altındaki sübvansiyon kurallarını güçlendirmeyi amaçlayan bildirim ve izleme prosedürlerinin ve SCM Komitesi’nin oluşturulmasını sağlamaktadır.
- (5) Bölüm VIII’de, Gelişme Yolundaki Ülkeler’in (GYÜ) özel durumunu dikkate alan detaylı hükümler düzenlenmektedir. Bu özel hükümler en az gelişmiş (EAGÜ) ve gelişme yolundaki üye ülkelere, belli dönemler için ihracatçılara yasaklı sübvansiyonların hibe edilmesine izin verir.
- (6) Bölüm IV, X ve XI, anlaşmazlıkların halli ve nihai hükümler ile ilgilidir. Bu hükümler, SCM Anlaşması altında bulunan anlaşmazlıkların halli hususları için Anlaşmazlıkların Halli Kurallarının (*Dispute Settlement Understanding - DSU*) yanında, GATT Anlaşması XXII ve XXIII maddelerine atıfta bulunmaktadır⁷⁰.
- (7) SCM Anlaşmasında ayrıca yedi adet ek bulunmaktadır. Bu eklerde, ihracat sübvansiyonlarının açıklayıcı bir listesi; üretim sürecinde girdi tüketimi, ihracat sübvansiyonları ikame vergi/ödeme sistemlerinin belirlenmesi kriterleri gibi birçok konuda çeşitli kılavuzlar yer almaktadır. Ciddi zarara/halele yönelik geliştirici bilgi amaçlı prosedürler, sübvansiyonun toplam ad valorem değerin hesaplanması için

⁷⁰ SCM Anlaşması Madde 30.

talimatlar ve yerinde tasdik (*on-the-spot verifications*) prosedürleri de söz konusu eklerde bulunmaktadır.

2.6.2. Özgüllük (Specificity) Kuralı

SCM Anlaşması Madde 1'e göre bir sübvansiyonun SCM Anlaşmasının konusu kapsamına girebilmesi için, "spesifik" olarak bir firmaya ya da endüstriye ya da endüstri veya firma gruplarına veriliyor olması gerekmektedir. Temel prensip, ekonomide kaynakların dağılımını olumsuz etkileyen bir sübvansiyon disiplin altına alınması gerektiğidir. Bir ekonomide yaygın olarak görülen bir sübvansiyonun varlığından söz ediliyorsa, söz konusu kaynakların dağılımını bozan türde olmadığı varsayılmaktadır. Bu durumda, sadece "spesifik" sübvansiyonlar SCM Anlaşmasının konusudur. Madde 2 kapsamında, dört tip "özgüllük" bulunmaktadır: firmalar özelinde özgüllük⁷¹, endüstriyel-özgüllük⁷², bölgesel özgüllük⁷³ ve yasaklı özgüllük⁷⁴. Eğer bir sübvansiyon bu gerekliliklerden herhangi birini karşılamıyorsa, hangi sübvansiyon altında değerlendirileceğine yönelik diğer belirgin koşullar söz konusudur⁷⁵.

2.6.3. Trafik Işıkları Sınıflandırması

SCM Anlaşması spesifik sübvansiyonları üç grupta sınıflandırmaktadır:

- 1) Yasaklı sübvansiyonlar → Kırmızı ışık
- 2) Dava edilebilir sübvansiyonlar → sarı ışık
- 3) Dava edilemez sübvansiyonlar → yeşil ışık

⁷¹ Firmalar özelinde özgüllük: Bir hükümet sübvansiyon etmek için belirli bir firmayı ya da firmaları hedeflemekte ve SCM Anlaşması Madde 2.1 altında düzenlenmektedir.

⁷² Endüstriyel özgüllük: Bir hükümet sübvansiyon etmek için belirli bir sektörü ya da sektörleri hedeflemekte ve SCM Anlaşması Madde 2.1 altında düzenlenmektedir.

⁷³ Bölgesel özgüllük: Bir hükümet sübvansiyon etmek için ülke topraklarının belli bir bölümündeki üreticileri hedeflemekte ve SCM Anlaşması Madde 2.2 altında düzenlenmektedir.

⁷⁴ Yasaklı özgüllük: Bir hükümet sübvansiyon etmek için ihracat malları ya da yerel girdilerin kullanıldığı malları hedeflemekte ve SCM Anlaşması Madde 2.3 altında düzenlenmektedir.

⁷⁵ SCM Anlaşması Madde 2.1(c). Aşağıda yer alan durumlar buna dâhildir: kısıtlı sayıda belli firmalar tarafından sübvansiyon programının kullanılması, belli firmalar tarafından baskın olarak kullanım, belli firmalara orantısız bir şekilde yüklü miktarda sübvansiyonların verilmesi, ve sübvansiyonların sağlanması konusundaki karar merciiinin bir sübvansiyonun verilmesini gizlilik içinde gerçekleştirmesi.

2.6.3.1. Kırmızı ışık: Yasaklı Sübvansiyonlar

Ticareti doğrudan etkileyen sübvansiyonlar bu kategoride değerlendirilmektedir. Yani, “çoğunlukla” diğer Üyelerin çıkarlarına olumsuz etkileri bulunan sübvansiyonların verilmesi yasaktır. SCM Anlaşması Madde 3, DTÖ Tarım Anlaşması kapsamında sağlanan sübvansiyonlar dışındaki ihracat performansına bağlı verilen sübvansiyonlar (ihracat sübvansiyonları) ve ithal mallar yerine yerli malların kullanımına bağlı sübvansiyonlar (ithal ikameci sübvansiyonlar ve yerel katkı payları - *domestic content subsidies*)⁷⁶. Bu yasaklamalar görece dar kapsamlıdır. Bu sübvansiyonlar, Anlaşmazlıkların Halli prosedürüne tabi sübvansiyonlardır ve sübvansiyon verdiği ya da bu tarz bir sübvansiyondan yararlandığı anlaşılan üye ülke bu sübvansiyonu ivedilikle geri çekmelidir⁷⁷.

Yasaklanmış sübvansiyonlara yönelik telafi edici önlemler kapsamında “Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması (AHM)”na başvurulabilir. DTÖ Özel Hızlandırılmış Prosedürleri kapsamında itiraz edilebilir. Şikâyetçi üye, söz konusu sübvansiyonların ticareti bozucu etkisinin olduğunu kanıtlamak zorunda değildir. Hakkında şikâyet bulunan üyenin, sağlamakta olduğu sübvansiyonu ivedilikle geri çekmesi gerekmektedir. Aksi takdirde telafi önlemlerine katlanır.

2.6.3.2. Sarı Işık: Dava Edilebilir Sübvansiyonlar

SCM Anlaşması Bölüm III’te yer alan Madde 5 ve 7, dava edilebilir sübvansiyonları düzenlemektedir. Yasaklı ve dava edilemez sübvansiyonlar dışındaki diğer tüm sübvansiyonlar dava edilebilirdir. Çoğu sübvansiyon bu kategoriye girer. Eğer sübvansiyonlar diğer üyelerin çıkarlarına “olumsuz etkiler” taşıyorsa, bu sübvansiyonlara yönelik işlem yapılabilir. Aşağıda yer alan üç şart söz konusu olduğunda “olumsuz etkiler”in varlığından söz edebiliriz:

- a) Diğer üyenin yerel endüstrisine yönelik bir zarar

⁷⁶ SCM Anlaşması Madde 3.1 (a) ve (b).

⁷⁷ SCM Anlaşması Madde 4.

b) GATT 1997 kapsamında verilen hakların yok sayılması ya da azaltılması⁷⁸ ya da

c) Diğer üye ülkenin çıkarlarına ciddi zarar⁷⁹

Sübvansiyonlar, bir ürünün ad valorem değerinin %5'ini geçerse ya da; bir endüstri ya da firma tarafından (sadece bir seferliğine yeniden yapılandırma amacıyla verilmesi dışında) para sağlanarak faaliyet zararlarını örtmek niyetiyle veriliyorsa ya da; doğrudan borçları bağışlıyorsa burada ciddi zararın olduğu varsayılır⁸⁰.

Ciddi zararı daha detaylı tanımlamak gerekirse sübvansiyon edilen üyenin pazarında ithal malların yer değiştirmesi ya da engellenmesi, üçüncü ülkenin pazarında ihraç malların yer değiştirmesi ya da engellenmesi, belirgin fiyat teşebbüsü, fiyat baskısı, fiyat depresyonu ya da başka bir üyenin kayıp satışları ve sübvansiyon edilen ülkenin dünya pazarındaki payını artırmak için yapılan faaliyetler, bu tanım altında değerlendirilmektedir. SCM Anlaşması uyarınca ciddi zarar iddiaları, GYÜ'lere karşı ileri sürülemez.

Ciddi zararın yanında sübvansiyonların ticareti geçersiz kılma veya bozma niteliğinde olumsuz etkileri olabilmektedir. Geçersiz kılma ve bozulma durumları, bağlı tarife indirimi sonucunda daha iyi bir pazara erişimle beklenen akışın sübvansiyon nedeniyle bozulması, ithalatçı ülke pazarında başka bir üyenin ihracat çıkarlarının zarar görmesine ilişkin şikâyetin olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Ciddi zarar ile geçersiz kılma ve bozulma sadece çok taraflı düzeyde ise ithalat ürünleri için telafi edici önlem soruşturması açılabilir ve AHM panel sürecine gidilebilir.

Bu sübvansiyonlara anlaşmazlıkların halli prosedürleri ya da telafi edici vergiler yoluyla karşı çıkılabilir. Eğer sübvansiyon veren üye ülke, olumsuz etkileri ortadan kaldırmak adına gereken adımları atmaz ya da söz konusu sübvansiyonu kaldırmazsa, şikâyetçi üye ülke, Anlaşmazlıkların Halli Organı tarafından aldığı yetkiyle olumsuz etkilerin varlığı ölçüsünde karşı önlemler alabilmektedir⁸¹. Ancak şikâyetçi üye genelde,

⁷⁸ Yok sayma ya da etkisini azaltma en tipik şekilde, gelişmiş pazara girişte bir bağlı tarife indiriminde akış olması beklenirken bu akışın sübvansiyon yoluyla kesilmesiyle ortaya çıkmaktadır.

⁷⁹ SCM Anlaşması Madde 5.

⁸⁰ Sübvansiyonların toplam ad valorem hesaplamalarına ilişkin daha detaylı bilgi için, bkz. SCM Anlaşması Ek IV. Ayrıca, Madde 31'e göre, Madde 6.1'in hükümleri, DTÖ Anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıllık bir periyod için uygulanmalıdır. Madde 6.1'e yönelik talep edilen yenileme gerçekleşmemiştir.

⁸¹ SCM Anlaşması Madde 7.9.

olumsuz etkilerin ilgili sübvansiyonlardan kaynaklandığını ispat etmekte sıkıntı yaşamaktadır.

2.6.3.3. Yeşil ışık: Dava Edilemez Sübvansiyonlar

Bazı şartlar altında, araştırma amaçlı, sosyal ve çevresel nedenlerden verilen sübvansiyonlar bu kategoride değerlendirilebilir. SCM Anlaşması Bölüm IV'deki, Madde 8 ve 9, spesifik (özümlü) olmayan sübvansiyonlar; (a) firmalar tarafından ya da firmalar ile yapılan sözleşmeler temelinde yüksek öğrenim veya araştırma kurumları tarafından araştırma faaliyetleri için verilen sübvansiyonlar, (b) bölgesel kalkınma ve bölge spesifik olmayan genel çerçevede içinde üye ülke topraklarında bulunan geri kalmış bölgelere verilen sübvansiyonlar, (c) mevcut firmaların yeni çevresel gerekliliklere uyumunu artırmak amacıyla verilen sübvansiyonlar dâhil⁸², dava edilemez sübvansiyonları düzenlemektedir.

“Mevcut kolaylıklar” (*existing facilities*) terimi, yeni çevresel gereklilikler ortaya konulduğu zaman en az iki yıldır uygulamada olan kolaylıkları ifade eder⁸³. Bununla birlikte, bu sübvansiyonlar, uygulanmadan önce yıllık güncellemelerde SCM Komitesi'ne bildirilmelidir⁸⁴.

Eğer bir üye ülke, bildiri yapılan programın Madde 8'de yer alan kriterlerle uyuşmadığına ya da; bildiri yapılan sübvansiyon programında ortaya konulan şartların ihlal edildiğine inanırsa bu üye, bağlayıcı tahkim talep edebilir⁸⁵. Bu kategori, artık herhangi bir yasal etkiye sahip değildir çünkü, uygulanabilirliği 1999 yılı sonunda son bulmuştur⁸⁶ ve SCM Anlaşması Madde 31 altında hiçbir yenileme yapılmamıştır. Üyeler, gerekliliklerin ve bildirimlerin kalitesinin iyileştirilmesi konusunda uzlaşmaya varmadıkları sürece Madde 8'in uzatılmaması gerektiğini düşünmektedir⁸⁷.

⁸² SCM Anlaşması Madde 8.2.

⁸³ SCM Anlaşmasını Yorumlayıcı Not 33.

⁸⁴ SCM Anlaşması Madde 8.3.

⁸⁵ SCM Anlaşması Madde 8.5.

⁸⁶ SCM Anlaşması Madde 8 ve 31.

⁸⁷ Paul C. Rosenthal and Robert T.C. Vermylen, “Review of Key Substantive Agreements: Panel II E: Antidumping Agreement (AD) and Agreement on Subsidies and Countervailing Measures (SCM): the WTO Antidumping and Subsidies Agreements: Did the United States Achieve Its Objectives During the Uruguay Round?”, *Law and Policy in International Business*, Vol. 31, pp. 871 et seq (2000), s.896.

2.7. Telafi Edici Önlemler

GATT Anlaşmasının beşinci bölümü “Karşı Önlemler”e ayrılmıştır. Bir DTÖ üyesi ülke tarafından ithalatta sübvansiyon uygulamasının tespit edilebilmesi ve önlem uygulanabilmesi için öncelikle ülkenin yetkili birimlerince “telafi edici tedbir soruşturması”nın açılması gereklidir. Bunun için yerli sanayi tarafından yazılı başvuru yapılması gerekmektedir. Yapılacak başvurularda sübvansiyonla ilgili yeterli kanıtların bulunması gerekliliği, kanıtsız başvuruların basit bir iddiadan öteye geçemeyeceği, GATT’ın V. başlığının altındaki 11.2 maddesine açıkça belirtilmiştir. Başvuru sahibi aşağıdaki hususlara ait belgeleri sunmak zorundadır⁸⁸:

- Başvuru sahibinin kimliği ve ürettiği benzeri ürünlerin yerli üretiminin hacmi ve değerinin tanımlaması. Yerli sanayi adına bir yazılı başvuru yapılması halinde, başvuruda, başvurunun adına yapıldığı sanayii, benzeri ürünlerin bütün bilinen yerli imalatçılarının (veya benzeri ürünün yerli üreticilerinin birliği) bir listesi, ve mümkün olduğu ölçüde, bu üreticilerin gerçekleştirdiği benzeri ürünün yerli üretiminin hacmi ve değeri ile tanımlanmalıdır;
- Desteklendiği iddia edilen ürünün tam tanımlaması, söz konusu menşe veya ihracat ülkesi veya ülkelerinin isimleri, bilinen her ihracatçının veya yabancı imalatçının kimliği ve söz konusu ürünü ithal eden bilinen kişilerin listesi;

Söz konusu sübvansiyonun varlığı, miktarı ve özelliği konusunda kanıtlar; bir yerli sanayiye verildiği iddia edilen zararın, sübvansiyonların etkisi ile desteklenen ithalattan kaynaklandığına ilişkin kanıtlar; bu kanıtlar, sübvansiyon edildiği iddia edilen ithalatın hacminin tekâmülü, bu ithalatın, yerli piyasadaki benzer ürünün fiyatları üzerindeki etkisi ve bu ithalatın yerli sanayi üzerindeki nihai etkisine ilişkin bilgileri kapsar. Bunlar, 15. Maddenin 2. ve 4. fıkralarında sıralananlar gibi yerli sanayinin durumu üzerinde etkisi olan ilgili faktörler ve göstergelerle ortaya konulmalıdır. İlgili makamlar, başvurunun ve kanıtların doğruluk ve yeterliliğini inceledikten sonra, kanıtlar uygunsa ve başvuruyu yapan yerli imalatçılar, yerli sanayi tarafından üretilen benzeri ürünün toplam üretiminin %25’inden fazlasını üretiyorlarsa araştırma başlayacaktır. Kanıtların yetersizliği,

⁸⁸ GATT, 1994.

sübvansiyon miktarının çok düşük olması veya desteklenen ithalatın destekleme miktarının kıymet üzerinden %1'den düşük olması durumunda araştırma durdurulacaktır.

Sübvansiyon miktarının tespiti hususunda Anlaşmanın “Alıcıya Yararı Açısından Sübvansiyon Miktarının Hesaplanması” başlıklı maddesi olan 14. maddesi incelediğinde esas alınacak olan tespit yönteminin İthalatçıya sağlanan “Fayda” unsuru olduğu açıkça görülmektedir. İlgili maddeye göre; Alıcının (Devlet tarafından yardımı edinen kurum) edindiği yararın hesaplanması için kullanılan her türlü yöntemin, ilgili üyenin ulusal mevzuatında veya uygulama yönetmeliklerinde öngörülmesi ve her ayrı duruma uygulanmasının şeffaf olması ve kesin bir açıklık kazanması gerektiği belirtilmelidir.

3. DTÖ ÇERÇEVESİ İÇİNDE BALIKÇILIK SÜBVANSİYONLARI MÜZAKERELERİ

Balıkçılık sübvansiyonlarının önemi konusunda artan uluslararası farkındalık dolayısıyla, geçen on yıllardaki Bakanlar Konferanslarında ve DTÖ müzakerelerinde gündeme getirilen bir husus olmuştur⁸⁹. İlk olarak, DTÖ üyeleri arasındaki argümanlar, mevcut SCM Anlaşmasının balıkçılık sübvansiyonlarını düzenlemede yeterli olup olmadığı ya da DTÖ çerçevesi içinde yeni balıkçılık sübvansiyonları düzenlemelerine ihtiyaç olup olmadığı konusunda olmuştur. Doha Bakanlar Deklarasyonu ve Hong Kong Bakanlar Deklarasyonu şartları, yeni balıkçılık sübvansiyonları düzenlemelerine kesin bir şekilde ihtiyaç olduğu iddiasıyla oluşturulmuştur. Burada tartışma ilk olarak, balıkçılık sübvansiyonları düzenlemelerinin yapısının yukarıdan aşağıya mı yoksa aşağıdan yukarıya bir yaklaşım temelinde mi olması gerektiğine yönelik olmuştur. Ardından, balıkçılık sübvansiyonlarının daha detaylı olarak alt kategorilerde incelenmesi ve daha somut yasal metinlerin oluşturulması konularında tartışmalar artarak ilerlemiştir. Bu bölüm, Uruguay Turu Müzakerelerinden farklı üyelerin pozisyonları ve gerekçelerini anlamaya yönelik son duruma kadar müzakerelerin farklı aşamalarını inceleyecektir.

3.1. Uruguay Turu Müzakereleri Süresince Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Tartışmalar

Uruguay Turu Müzakereleri süresince balıkçılık sorunları, Doğal Kaynak Temelli Ürünler Müzakere Grubu'nda (*Negotiating Group on Natural Resource Based Products – NRBP*s) tartışılmıştır. Ancak, bu Müzakere Grubu içinde, tarifeler, tarife dışı önlemler, sübvansiyonlar ve kaynaklara erişim dâhil balıkçılık sorunlarının nasıl çözümleneceğine ilişkin bir konsensüse varılamamıştır. Bunun sonucunda balıkçılık sorunlarının, daha geniş çaplı müzakere konusu olan diğer doğal kaynak temelli ürünler ile birlikte müzakere edilmesine karar verilmiş ve balıkçılık konuları, diğer müzakere konuları ile birlikte Pazara

⁸⁹ Bakanlar Konferansları, herhangi Çok Taraflı Uluslararası Ticaret Anlaşmaları altındaki her konuya ilişkin kararların alınmasını güçlendirmiş olup karar alma ve müzakere süreçlerindeki hiyerarşinin en tepesindedir ve Marakeş Dünya Ticaret Örgütü Kurucu Anlaşması, DTÖ Kurucu Sözleşmesi gereğince, her DTÖ üyesinden temsilcilerle her iki yılda en az bir kez gerçekleştirilir. Ancak geçen son yıllarda, 2 yılda bir gerçekleştirilen Bakanlar toplantılarından önce zengin ve güçlü üyeler arasında küçük çaplı toplantılar düzenleme pratiği gelişmiştir.

Giriş Grubu'na taşınmıştır. Avrupa Toplulukları⁹⁰, Japonya ve Kore'nin kaynaklara erişim ile pazarlara giriş arasında bağ kurmak konusundaki ısrarı, kısmen NRBPs Müzakere Gurubu'nun başarısızlığı ile sonuçlanmıştır.

3.2. Seattle Bakanlar Konferansı öncesi Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Tartışmalar

3.2.1. Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Çevresel Veri Tabanı Kurulması

DTÖ çerçevesi içinde, 1997'de Ticaret ve Çevre Komitesi'nde (*Committee on Trade and Environment - CTE*)⁹¹ başlayan balıkçılık sübvansiyonları tartışmalarından önce, DTÖ üyelerinin balıkçılık sektörüne ilişkin birçok sübvansiyon programları Çevresel Veri Tabanı'nda (*Environmental Data Base - EDB*) bulunabilmekteydi. EDB, 1996 yılında çeşitli DTÖ düzenlemelerinin gerekliliklerine uygun olarak kurulmuştur. Çevresel amaçlar için kullanılan ticari önlemler ile önemli ticari etkileri bulunan çevresel önlemler ve gerekliliklerin şeffaflığının geliştirilmesi için CTE tarafından gerekli görülmüştür. Çevre ile ilgili bazı balıkçılık sübvansiyonlarının EDB'ye bildirişi yapılmıştır⁹².

3.2.2. Ticaret ve Çevre Komitesinde (CTE) Tartışmalar

DTÖ'nün kurulmasından sonra, CTE'de balıkçılık sektöründeki desteklemelerin oynadığı role yönelik tartışmalar başlamıştır. CTE üyelerinin talebi üzerine hazırladığı notada Sekreteryaya, balıkçılık sektöründeki ticareti engelleyici ve bozucu olarak değerlendirilen desteklemelerin çeşitli biçimlerde varsayıldığını ve en başta hasat işleme ile sermaye maliyetinin azaltılması için sağlandığını belirtmiştir. Taşıt (gemi, tekne) yakıt harcamaları için verilen sübvansiyonlar, uzun mesafe hasatını teşvik ederek, ayrık stokların

⁹⁰ 1 Aralık 2009 yılından itibaren, DTÖ içinde resmi olarak "Avrupa Birliği" adını almıştır. Öncesinde, yasal nedenlerden DTÖ faaliyetlerinde resmi olarak "Avrupa Toplulukları" adıyla yer almakta olup eski materyallere (kaynaklara) bakıldığında bu isimle görülmektedir.

⁹¹ Ticaret ve Çevre Komitesi (CTE), DTÖ Genel Konseyi tarafından 1 Ocak 1995'te kurulmuştur. Ticaretin çevresel etkilerini araştırmak için oluşturulan müzakereyle ilgili olmayan DTÖ organıdır. Görev kapsamı, 15 Nisan 1994 tarihli, Ticaret ve Çevreye İlişkin Marakeş Bakanlar Deklarasyonu Ek-1'de tanımlanmıştır.

⁹² CHEN, Chen-Ju: 2010, Fisheries Subsidies under International Law, Hamburg Studies on Maritime Affairs Volume 20, DOI 10.1007/978-3-642-15693-9_3, © Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 30 June, s.46.

(*straddling stock*) veya büyük göçlerin kaybına neden olabilecektir. Taşıtların yapımı için sağlanan sübvansiyonlar, toplam filo kapasitesini artıracaktır. Küresel balıkçılık kaynaklarındaki bozulmanın alarm vermeye devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda; balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilirliğinin dünya genelinde gerçekleşen yıllık hasatla tehdit edilmesi noktasında Sekretarya, balık stoklarının azalmasının çeşitli nedenleri olduğunu belirtmekte ve bu nedenler arasında filoların yüksek kapasiteleri ve fazla avlanmalarına, balıkçılık kaynakları için mülkiyet hakkı bulunmaması nedeniyle balık kaynaklarına erişimin açık olmasına, uygun olmayan balıkçılık yönetim uygulamalarına, denizlerin kirlenmesine, hedef dışı balıkların yakalanması ile meydana gelen balık ölümlerine ve deniz ürünleri zincirinde ultraviyole radyasyonun artmasına yer vermektedir.

Balıkçılık sübvansiyonları meselesi, DTÖ müzakerelerinde ilk kez 1997 yılında ABD tarafından gündeme getirilmiştir⁹³. Küresel balıkçılık kaynaklarının fazla kullanımından endişe duyan ABD, desteklemelerin, aşırı avlanmaya yol açması ve balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilirliğini tehdit etmesi yanı sıra balık ticaretini bozduğu ve etkinliği daha az bir üretime neden olduğu görüşünü belirtmiştir. Küresel balıkçılık sübvansiyonlarının çoğunluğu, zaten fazla sermayelendirilmiş ekonomik sektöre ek sermaye hareketini teşvik ederek; mevcut durumda balıkçılığı sürdüren gemilerin aşırı avlanmasını artırarak; balıkçılık yönetimine ilişkin hâlihazırda var olan problemleri artırarak ve şiddetlendirerek; hükümetin finansal kaynak dağılımındaki bozukluğa neden olarak, koruma açısından negatif etkiye sahip olmaktadır⁹⁴.

Ticaretin bozulmasına ilişkin olarak, desteklemenin ekonomik sonuçları, aşırı üretimin teşvik edilmesi ve piyasayı dengelemeye yönelik düzenlemelerin ertelenmesi gibi koruma etkilerini yansıtmaktadır. Bu hususta ABD, balıkçılık sübvansiyonlarının sadece oyuncuların piyasadan çıkışını erteleyerek finansal kaynak dağılımındaki bozukluğu ve yapısal kapasite fazlasını teşvik ettiğini değil ayrıca, sübvansiyon edilmeyen üreticiler üzerindeki yapılan düzenlemelere uyum yükünü kaydırarak ticareti etkilediğini ve piyasa dengesini bozduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında sübvansiyonlar, gelişme yolundaki ülkeler için, kendi Münhasır Ekonomik Bölgelerindeki (*Exclusive Economic Zone - EEZs*) balık kaynaklarında ekonomik açıdan avantajlı oldukları durumu karmaşık hale getirebilmektedir. Balıkçılık sübvansiyonları sorunun çözülmesi, özellikle ekonomileri

⁹³ WT/CTE/W/51 simgesi ve 19 Mayıs 1997 tarihli DTÖ belgesi.

⁹⁴ Chen, a.g.e, s.41

daha az çeşitli olan ve doğal kaynaklarından kazanılan ihracata daha bağımlı olan gelişme yolundaki ülkeler için büyük önem taşımaktadır.

1999 yılında, Avusturalya ayrıca, balıkçılık sübvansiyonlarının büyüklüklerinin ve çeşitli biçimlerinin geliştirilmiş şeffaflığı ile daha fazla izleme ve değerlendirilmesinin; sübvansiyonların ticaret ve çevre üzerindeki etkilerine ilişkin endişelerin ele alınmasında ilk adım olmasını önermiştir. Dahası, mevcut DTÖ düzenlemelerinin desteklerin olumsuz etkilerinin sınırlandırılmasında etkili olup olmadığı ve ek düzenlemelerin desteklerin genel düzeyinin düşürülmesine imkân sağlayacağı ve desteklerin daha az bozucu biçimlerde sağlanmasının garanti altına alınıp alınamayacağı değerlendirilmesi gereklidir.

Bu arada, CTE'ye sunumunda İzlanda, global deniz balıkçılık ekonomilerinin, hükümetin doğrudan ve dolaylı balıkçılık sübvansiyonları tarafından olduğu kadar ortak mülkiyet problemi yüzünden de bozulduğunu ifade etmiştir. Balıkçılık sübvansiyonlarının çevresel etkileri, büyük ölçüde balıkçılık yönetim sistemine bağlıdır. Bir balıkçılık ortak mülkiyetine sübvansiyon sağlanması, genellikle ekonomik boşluk ve ekosisteme daha büyük kalıcı zarar riskinin oluşması ile sonuçlanmaktadır. Ancak, mülkiyet haklarına sahip balıkçılığa sübvansiyon sağlanması, yani, ortak mülkiyet sorununun aşamalı olarak hafifletildiği balıkçılık, yalnızca balıkçılık mülkiyet hakları sahiplerine belli miktarda bozucu olmayan finansal transfer şeklinde olabilmektedir. Bununla birlikte, balıkçılık sübvansiyonlarının çevresel etkilerinin analizi için ekonomik modeller uygulayarak İzlanda, balıkçılık sübvansiyonlarının maliyet düşüşleri ya da fiyat desteği olarak var olup olmadığına bakılmaksızın, artan balıkçılık çalışmalarını teşvik etmekte ve okyanus balıkçılığında zaten ciddi boyutta olan ortak mülkiyet problemini şiddetlendirmekte olduğunu belirtmiştir.

3.2.3. Seattle Bakanlar Konferansı İçin Kısmi Hazırlık Amaçlı Genel Konseyde Yer Alan Tartışmalar

İzlanda, CTE'nin yanında, meseleyi Seattle Bakanlar Konferansı hazırlıkları içindeki Genel Konsey'e de taşımış ve balıkçılıkta kapasite fazlasına katkıda bulunan sübvansiyonların kaldırılması konusunda Üyelerin hemfikir olması gerektiğini ifade etmiştir. Balıkçılık sübvansiyonları meselesinin GYÜ'ler için önemi ve bu alandaki DTÖ faaliyetlerine yönelik FAO'nun danışmanlığına duyulan ihtiyaç göz önüne alındığında,

balıkçılık sübvansiyonları ve balıkçılık yönetimindeki uygunsuzluktan kaynaklanan sorunlara ilişkin benzer şikâyetler Yeni Zelanda tarafından da gündeme getirilmiştir⁹⁵.

Mart 1999'da düzenlenen DTÖ Yüksek Düzey Ticaret ve Çevre Sempozyumu'nda, Avustralya, İzlanda, Yeni Zelanda, Filipinler ve ABD balıkçılık sektöründeki çevresel yıkıcılığı olan ve ticareti bozucu sübvansiyonların kaldırılmasına gerek duyulduğuna ilişkin ortak bir açıklamada bulunmuşlardır⁹⁶.

Diğer taraftan Yeni Zelanda, DTÖ taahhütlerinin geliştirilmesi ve su ürünleri ticaretini bozan ve küresel balık stoklarının korunmasını ve sürdürülebilirliğini engelleyen sübvansiyonların kaldırılması konusunda, gelecek müzakerelerin bir parçası olarak bir Çalışma Programı'nın oluşturulmasını teklif etmiştir.

3.2.4. Balıkçılık Sübvansiyonlarına İlişkin Tartışmalar Üzerine Argümanlar

Avustralya, İzlanda, Yeni Zelanda ve ABD'nin, balıkçılık sübvansiyonlarının olumsuz etkisini vurgulamasına ve kapasite fazlası ve aşırı avlanmayı destekleyen sübvansiyonların kaldırılması için çağrıda bulunmalarına rağmen balıkçılık kaynaklarının kullanımının sürdürülebilirliğini garantilemek için Japonya, balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının altında yatan çeşitli faktörler de söz konusu olduğundan, balıkçılık sübvansiyonları meselesinin konudan ayrı tutmanın uygunsuz olduğunu vurgulamıştır. Etkin olmayan ve uygunsuz balıkçılık yönetimi; balıkçılık kapasite kontrol eksikliği; uluslararası koruma kurallarına uymayan kolay bayrak (*flags of convenience* – FOC) filolarının faaliyetleri dâhil olmak üzere yetersiz uygulama, yasadışı, kayıt dışı ve düzenlememiş (*Illegal, Unreported and Unregulated* - IUU) balıkçılık faaliyetlerinin içinde bulunduğu diğer faktörlerden kaynaklanan problemlerin çözümüne gereklidir.⁹⁷ Balıkçılık yönetiminin geliştirilmesi için çalışmalar teknik uzmanlık gerektirmekte olup FAO tarafından yürütülmelidir.⁹⁸

⁹⁵ WT/CTE/W/121 simgeli ve 28 Haziran 1999 tarihli DTÖ Belgesi.

⁹⁶ WT/CTE/W/121 simgeli ve 28 Haziran 1999 tarihli DTÖ Belgesi, Ek 1.

⁹⁷ WT/GC/W/221 simgeli ve 28 Haziran 1999 tarihli, WT/CTE/W/173 simgeli ve 23 Ekim 2000 tarihli DTÖ belgeleri.

⁹⁸ WT/GC/W/221 simgeli ve 28 Haziran 1999 tarihli DTÖ belgesi, parag.26.

Bu süreç zarfında, birçok DTÖ üyesinin çabaları ve talepleri sonucunda, balıkçılık sübvansiyonları meselesi ilk olarak CTE nezdinde, sonrasında Genel Konsey’de gündeme gelmiştir. Ancak, DTÖ çerçevesinde yeni balıkçılık sübvansiyonları düzenlemelerine ihtiyaç olup olmadığı konusunda bir konsensüse varılamamıştır.

3.3. Seattle Bakanlar Konferansı Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakerelerinin Sonuçları

1999 yılında Seattle Bakanlar Konferansında tartışılan hususlar, tarım ve hizmetlere ek olarak tarifeler, anti-damping, sübvansiyonlar, koruma, yatırım önlemleri, ticaretin kolaylaştırılması, elektronik ticaret, rekabet politikası, balıkçılık, kamu alımı, teknik destek, kapasite geliştirme ve diğer kalkınma konuları, ve fikri mülkiyet koruması dahil çok çeşitli konulara ilişkin olmuştur⁹⁹.

Seattle Bakanlar Konferansı, çok taraflı ticaret müzakerelerinde yeni bir tur gerçekleştirilmesi için yeni parametreler belirlemek ve ortaya koymak başarısız olmasına rağmen, Seattle Bakanlar Konferansı hazırlık sürecinde, bir sübvansiyonun çevre, sürdürülebilir kalkınma ve ticarete olumlu etkileri olacağı kadar aynı zamanda olabilecek yan etkilerinin belirlenmesi için balıkçılık sübvansiyonları alanında bir Çalışma Grubu kurulmuştur¹⁰⁰.

3.4. Doha Bakanlar Konferansı Öncesi Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri

Bu aşamada tartışmalar, DTÖ çerçevesinde yeni balıkçılık sübvansiyonları düzenlemeleri gerek olup olmadığı ve bu düzenlemelerin diğer uluslararası organizasyonların faaliyetleri ile nasıl uyumlu olacağı konusunda yoğunlaşmıştır. Tartışmalar, Doha Bakanlar Deklarasyonu’nun yayınlanmasıyla son bulmuştur.

⁹⁹ Seattle Bakanlar Konferansı, 3. DTÖ Bakanlar Konferansı 30 Kasım-3 Aralık 1999 tarihlerinde Seattle’da gerçekleştirilmiştir.

¹⁰⁰ WT/GC/W/132 simgeli ve 21 Şubat 2000 tarihli DTÖ belgesi, parag.8.

3.4.1. DTÖ çerçevesinde Yeni Balıkçılık Sübvansiyonları Kuralları İçin Üyelerin Çağrısı

Seattle Bakanlar Konferansından sonra, İzlanda; DTÖ Sekretaryasının – FAO, RFMO’lar (*Regional Fisheries Management Organisations*) ve diğer örgütler ile yakın işbirliği içerisinde – balıkçılık desteklemelerinin etkileri üzerine balıkçılık sektörünün gelişmekte olan ve hatta en az gelişmiş ülkelerdeki hayati önemini göz önüne alarak gerçekçi bir çalışma yürütmesi gerektiğini öngörmüştür. İzlanda, çalışmanın ayrıca, balıkçılık sübvansiyonlarının, ticarete bozulma, balıkçılık yönetimi, kapasite aşımı, aşırı avlanma ve deniz çevresi üzerine etkilerine odaklanması gerektiğini de öne sürmüştür.

Yeni Zelanda, aynı zamanda bu alanda çalışmalarını aktif olarak devam ettirmiş ve balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin çalışmaların altında yatan konularda DTÖ üyeleri arasında anlayışı derinleştirmek üzere diğer DTÖ üyelerini de kendi analizleri ve ülkesel deneyimleri vasıtası ile çalışmalara katkı sağlamak üzere teşvik etmiştir¹⁰¹. Yeni Zelanda, bu hususta DTÖ’nün temel bir role sahip olduğu ve bu doğrultuda, yan etkileri olan balıkçılık sübvansiyonlarının üyeler tarafından tek taraflı olarak azaltılması ve kaldırılması konusundaki eksikliğin bu konuda ek DTÖ kurallarına ihtiyaç doğurduğu görüşünde olmuştur¹⁰².

ABD, balıkçılık sübvansiyon tiplerinin birkaçını ve etkilerini analiz etmiş ve çevreye zararlı ve ticareti bozucu balıkçılık sübvansiyon kategorilerini tanımlayarak analize yeni bir boyut eklemiştir¹⁰³. ABD’nin açıklamasına göre, çevreye zararlı ve ticareti bozucu balıkçılık sübvansiyonları aşağıda şekilde sınıflandırılmaktadır¹⁰⁴:

(1) Sermaye (sabit) ve işletme maliyetlerini azaltan sübvansiyonlar:

(a) **Yerli balıkçılık:** Hükümet tarafından finanse edilen ticari olarak uygulanabilir araştırma ve geliştirme; piyasa oranlarının altında hükümet kredileri ve kredilerin yeniden finansmanı; piyasa kredi oranları altında kolaylaştırıcı devlet kredi garantileri; hükümet destekli kredilerde hükümet affı; yatırım vergi indirimleri; gelir vergisi ertelemeleri, hızlandırılmış amortisman indirimi; ulusal satış ve yakıt tüketim vergilerinden muafiyet; bu

¹⁰¹ WT/CTE/W/134 simgeli ve 24 Şubat 2000 tarihli DTÖ Belgesi, parag.1.

¹⁰² A.e. Parag.17.

¹⁰³ WT/CTE/W/154 simgeli ve 4 Haziran 2000 tarihli DTÖ belgesi.

¹⁰⁴ A.e. Parag.4-5.

tarz sigortaların ticari olarak bulunduğu pazarın piyasa oranlarının altında olan hükümet destekli deniz sigortası; piyasa şartlarına aykırı balıkçılık işletmelerinin devlet yönetiminde olması; piyasa koşulları ve geleneksel iş uygulamaları ile tutarsızlık görüldüğü takdirde devlet ticareti; spesifik olarak balıkçılara yönelik karlarda artış olduğunda gemi inşasına destek verilmesi.

(b) Uluslararası balıkçılık: Hükümet tarafından finanse edilen yabancı erişim ödemeleri; yabancı balıkçılık ortak girişimlere devlet yardımı; Hükümet destekli balıkçı teknelerinde ihracatı; yabancı balıkçılık yatırımları için devlet destekli düşük piyasa risk sigortası.

(2) Gelir ve fiyat desteği sağlayan sübvansiyonlar: Yurt içi fiyat destek programları; piyasa hizmet bedeli üzerinde hükümet alımları; nihai ürün ihraç edildiyse bazı girdi vergilerinde indirimler; hükümet tarafından finanse edilen ihracat sübvansiyonları; sektör spesifik gelir sürdürme programları; balıkçılık sektörü özelinde etkinlik varsa bölgesel ekonomik kalkınma.

3.4.2. Doha Bakanlar Konferansı öncesinde Müzakerelerin Durumu

Balıkçılık sübvansiyonları meselesinin DTÖ müzakereleri altında tartışılmasının uygun olup olmayacağı konusunda DTÖ üyeleri iki gruba ayrılmıştır. “Balık Dostları”ndan¹⁰⁵ İzlanda, Yeni Zelanda, ABD, Avustralya, Şili, Peru ve Norveç balıkçılık sübvansiyonları meselesini düzenlemek adına DTÖ’ye eylem çağrısında bulunmuşlardır. Ancak, Japonya Kore ve Avrupa Toplulukları, balıkçılık meselelerinin genel olarak bütünsel bir yaklaşım içinde yürütülmesine ihtiyaç olduğunu ve sübvansiyonların balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

¹⁰⁵ “Balık Dostları”, balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin özel DTÖ düzenlemeleri oluşturulmasını savunan DTÖ üyelerini ifade etmek için kullanılan resmi olmayan bir terimdir. “Balık Dostları” koalisyonunda çoğunlukla aktif olarak bulunan ülkeler, Arjantin, Avustralya, Şili, Ekvator, İzlanda, Yeni Zelanda, Norveç, Filipinler, Peru ve Amerika Birleşik Devletleridir.

3.5. Doha Bakanlar Konferansı Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakerelerinin Sonuçları

Doha Bakanlar Konferansı (2001) müzakerelerin ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Müzakerelerin Kasım 2001'den Ocak 2005'e kadar yaklaşık üç yıl sürmesi öngörülmüştür. Doha Bakanlar Deklarasyonu, müzakere konularının ve tarım, hizmetler gibi çalışma alanlarının bir sıralama içinde görüşülmesi hususlarını düzenlemektedir.

Balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin olarak, Doha Bakanlar Deklarasyonu paragraf 28, Doha müzakereleri bağlamında katılımcıların, bu sektörün GYÜ'ler için önemi dikkate alınarak, balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin DTÖ disiplinlerine açıklık getirilmesi ve bu disiplinlerin geliştirilmesini amaçlaması gerektiğini ifade etmektedir¹⁰⁶. Doha Bakanlar Deklarasyonu Paragraf 31 ise balıkçılık sübvansiyonlarının ticaret ve çevre müzakerelerini şekillendirmektedir¹⁰⁷. Balıkçılık sübvansiyonları müzakereleri, Anti-Damping ve SCM Anlaşmalarına getirilen daha kapsamlı reformun bir parçasını oluşturmaktadır. Doha sonrası müzakereler, DTÖ Ticaret Müzakereler Komitesi'ne raporlamada bulunan Kurallar Müzakere Grubu içinde sürdürülmektedir.

Doha Bakanlar Deklarasyonu'nun bu yetkilendirmesi, balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerinin, genel sübvansiyon müzakerelerinin disiplinler arası unsurlarını yansıtması ve müzakerelerin karşılımları gereken nitel parametreler ile gerçekleştirilmesini sağlaması gerektiğini göstermektedir. Söz konusu unsur ve parametreler şunlardır¹⁰⁸:

- Balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin yeni disiplinler konusunda müzakereler, mevcut SCM Anlaşması'nın yanında, konuya açıklık getirme ve geliştirme adına daha geniş çaplı müzakereler çerçevesinde ele alınmalıdır;
- Müzakereler gerçekleştirilirken, GYÜ'ler ve EAGÜ'lerin ihtiyaçları ve balıkçılık sektörünün bu ülkeler için önemi (örneğin, balıkçılık

¹⁰⁶ WT/MIN(01)/DEC/1 simgeli ve 20 Kasım 2001 tarihli DTÖ Belgesi, "DTÖ Doha Bakanlar Deklarasyonu", parag.28.

¹⁰⁷ A.e. Parag 31.

¹⁰⁸ Grynberg, Roman: 2003, "WTO Fisheries Subsidies Negotiations: Implications for Fisheries Access Arrangements and Sustainable Management", in Ivan Mbirimi, Bridget Chilala, and Roman Grynberg (der), Marine Policy, Vol. 27, 291-314 ve 499-511.

sübvansiyonlarında daha operasyonel Özel ve Lehte Muamele (ÖLM) hükümleri) göz önünde bulundurulmalıdır;

- Müzakereler, ticaret ve çevre konusunda karşılıklı desteklemenin artırılması amacıyla gerçekleştirilmelidir.

Doha Bakanlar Deklarasyon’da belirtilen bu gereklilikler, DTÖ için önemli bir kilometre taşıdır: ilk defa, ticaretin liberalizasyonu, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma konusunda olumlu çıkarımlar sunan bir “kazan-kazan” sonuca ulaşmak amacıyla doğal kaynakların korunmasına yardımdan söz edilmiştir. Doha’dan bu yana, zararlı balıkçılık sübvansiyonlarını disiplin altına alarak dünyadaki okyanuslarda çevresel ve ekonomik refahın geliştirilmesi için benzeri görülmemiş bir fırsat ile karşılaşıldığı düşüncesi ortaya çıkmıştır¹⁰⁹.

Doha Bakanlar Deklarasyonu, geniş kapsamlı bir gündeme sahip olmasına rağmen müzakereler IUU balıkçılık ve kapasite fazlası konusunda çok üretici olamamıştır. Sadece müzakereler için elverişli bir siyasi ve ekonomik ortamın eksikliği değil ayrıca, özellikle GYÜ’lerin ilgi alanına giren meseleler (tarım, özel ve lehte muamele vb.) konusunda sınırlı gelişme kötümser değerlendirmeleri artırmıştır. GYÜ’lerdeki uzmanlık eksikliği ve sınırlı mali kaynaklar, müzakerelerde durumu karmaşıklştırmaktadır.

3.6. Cancún Bakanlar Konferansı Öncesi Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri

3.6.1. Ticaret ve Çevre Komitesi’nin Katkısı

Doha sonrası, balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerinin Kurallar Müzakere Grubu’nda yer almasına ilişkin DTÖ taahhüdü gerçekleşmiş olup balıkçılık sübvansiyonları ile ilgili bazı çalışmalar ise CTE’de yürütülmeye devam etmiştir. CTE Sekreteryası, SCM Komitesi bildirimleri ve diğer hükümetler arası ortam çalışmalarının güncellenmesiyle birlikte üyelerden alınan bilgileri toplamayı ve analiz etmeyi sürdürmüştür. Bu süre zarfında üyeler, Kurallar Müzakere Grubu ve CTE’ye birçok önemli bildirimde bulunmuştur.

¹⁰⁹ UNEP, “Incorporating Resource Impact into Fisheries Subsidies Disciplines: Issues and Options, a Discussion Paper” (Geneva: UNEP, 2004).

3.6.2. “Balık Dostları”nın Olası Kategorizasyon Önerisi

Yeni balıkçılık sübvansiyonları düzenlemeleri gerekliliğinin yanında “Balık Dostları” üyeleri, yakın zamanda diğer uluslararası organizasyonlar – APEC, OECD, FAO ve UNEP – tarafından sunulan balıkçılık sübvansiyon programlarının sınıflandırılmasına ilişkin farklı yaklaşımlara atıfta bulunarak çeşitli balıkçılık sübvansiyon programlarının tanımlanmasını önermiştir¹¹⁰.

3.6.3. Japonya’nın Yeni Disiplinler İçin Daha Fazla Gerekçe Talebi

“Balık Dostları” üyelerinin bildirimine karşılık ve konuya ilişkin resmi pozisyonu dolayısıyla Japonya, Kurallar Müzakere Grubu’na önerilerde bulunmuştur¹¹¹. Japonya’nın önerileri şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak Japonya, Doha Bakanlar Deklarasyonu paragraf 28’i temel alarak, Kuralları Müzakere Grup sektörler arası bir şekilde ve ticaretin bozulması noktasında SCM Anlaşmasına genel olarak açıklama getirilmesi ve Anlaşmasının geliştirilmesi kapsamında Anlaşma’nın bir parçası olarak balıkçılık sübvansiyonları konusunu da düzenlenmesi gerektiğine inanmaktadır. Müzakerelerin, SCM Anlaşması altında, Anlaşma’nın temel amaçları, prensipleri ve kapsamı korunarak ve açıklayıcı ve geliştirici düzenlemelerin yapılması amaçlanarak yürütülmesi önemlidir¹¹².

İkinci olarak Japonya, özel balıkçılık sübvansiyonları düzenlemelerine gerek duyulmasının diğer üyeler tarafından öne sürülen nedenlerinin hala belirsizliğini koruduğunu ifade etmiştir. Japonya, ticaretin bozulması açısından özel balıkçılık sübvansiyonları düzenlemeleri oluşturmanın gerekli olmadığını vurgulamıştır¹¹³.

Diğer taraftan, balıkçılık sübvansiyonlarının ticareti bozduğu ve SCM Anlaşması’nın buna çözüm bulamadığı iddiaları bulunmaktadır. İhracatçı ülkeler sübvansiyon edilmiş ürünlerin ihracatına karşı telafi edici vergiler uygulayabilirken, (i) ithalatçı bir ülke tarafından sağlanan sübvansiyonlar ihracatçı ülkenin ihracatını engellediği zaman, ihracatçı ülke o ithalatçı ülkeye benzer önlemleri alamamakta ve; (ii) ihracatçı bir ülkenin ürünleri,

¹¹⁰ TN/RL/W/58 simgesi ve 10 Şubat 2003 tarihli DTÖ Belgesi.

¹¹¹ TN/RL/W/11 simgesi ve 2 Temmuz 2002 tarihli DTÖ Belgesi.

¹¹² TN/RL/W/11 simgesi ve 2 Temmuz 2002 tarihli DTÖ Belgesi, parag.13.

¹¹³ TN/MA/W/15/Add.1 simgesi ve 6 Ocak 2003 tarihli DTÖ Belgesi.

başka bir ihracatçı ülkenin sübvansesi ettiği mallar ile üçüncü bir ülkenin pazarında rekabet edemediği zaman ihracatçı ülkenin diğer ihracatçı ülkeye karşı benzer önlemleri alamamaktadır.

Bu doğrultuda Japonya, üçüncü ve son olarak, ortaya atılan SCM Anlaşması'nın değiştirilmesi tartışmasından önce, söz konusu Anlaşma'nın Bölüm III altında yer alan savunma araçları gibi mevcut ilgili hükümlerin uygulanması ile iddia edilen ticaret bozukluğunu düzeltilmesi için çaba sarf edilmesi gerektiğini savunmaktadır¹¹⁴.

3.6.4. Gelişme Yolundaki Ülke Olarak Çin'in Tartışma Gündemi İçin Sunduğu Bazı Hususlar

Balıkçılık konusunda önemli çıkarı bulunan gelişme yolundaki bir ülke olan Çin, Kurallar Müzakere Grubu'na teklifte bulunmuştur. Çin, balıkçılık sübvansiyonlarının kapsamının belirlenmesi; gelişme yolundaki üye ülkelere yönelik özel ve lehte muameleye ilişkin endişelerin göz önünde bulundurulması ve bazı dava edilemez sübvansiyonların sağlanması gerektiğini öne sürmüştür¹¹⁵. Balıkçılık sübvansiyonlarının sınıflandırılması konusunda Çin, sadece OECD ve FAO tarafından kullanılan sınıflandırma metodu üzerinde yoğunlaşmak değil aynı zamanda, ticaretin liberalizasyonu, sürdürülebilir kalkınma ve balıkçılığın korunmasına katkıda bulunan balıkçılık sübvansiyonlarını destekleyen “yeşil ışık” kataloğunun oluşturulmasını teklif etmiştir¹¹⁶.

3.6.5. Cancún Bakanlar Konferansında Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakerelerinin Sonuçları

2003 yılında Meksika'da gerçekleştirilen Cancún Bakanlar Konferansında Üyeler, Doha müzakerelerini ileriye götürecek nitelikte bir uzlaşmaya varamamıştır. Herhangi bir müzakere turu başlatılmamış ve sonlandırılmamıştır ancak, 1 Ocak 2005'te Cenevre'de düzenlenecek müzakerelere kadar işlerin tamamlanmasına izin verecek gerekli çerçeve ve

¹¹⁴ TN/RL/W/11 simgeli ve 2 Temmuz 2002 tarihli DTÖ Belgesi.

¹¹⁵ TN/RL/W/9 simgeli ve 20 Haziran 2002 tarihli DTÖ Belgesi.

¹¹⁶ TN/RL/W/88 simgeli ve 1 Mayıs 2003 tarihli DTÖ Belgesi.

siyasi kılavuz sağlanmıştır¹¹⁷. Bu konferansta, tartışma konularından biri olan “diğer meseleler” başlığı altında ticaret ve çevre müzakerelerinin de içinde bulunduğu odak noktası birbirinden farklı gruplar oluşmuştur. Buna ek olarak, Konferans’ta yapılan görüşmelerde Çok Taraflı Çevresel Anlaşmalara (*Multilateral Environmental Agreement- MEAs*) gözlemci statüsü tanınması; “ekolojik” etikeleme, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (*Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights –TRIPS*), Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu (*Convention on Biological Diversity – CBD*) ve geleneksel bilgi arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Ancak, üzerinde anlaşmaya varılamaz potansiyeline sahip konulardaki farklılıklar, örneğin tarım, bir uzlaşmaya varılmadığının göstergesidir. Diğer taraftan ise, uzlaşmaya varılamaması Doha Bakanlar Deklarasyonu’nda belirtilen meselelerde başarısızlığa uğrandığı algısını oluşturmamalıdır. Ticaret ve çevre açısından DTÖ Üyeleri, mevcut DTÖ kuralları ve MEA’larda düzenlenen spesifik ticari zorunluluklar arasındaki ilişkilere açıklık getirme; DTÖ ve MEA sekretaryaları arasında bilgi alışverişi sağlama; diğer uluslararası organizasyonlara gözlemci statüsü verilmesi ve çevresel mal ve servislerin ticaretinde liberalizasyon konularında uzlaşmaya varmalıdır.

3.7. Balıkçılık Sübvansiyonlarının Alt Kategorilerine İlişkin Detaylı Tartışmalar

3.7.1. Yasadışı, Kayıt Dışı ve Düzenlenmemiş (IUU) Balıkçılık

Japonya, Yasadışı, Kayıtdışı ve Düzenlenmemiş (IUU) balıkçılıkla ilgili sübvansiyonların yasaklanmasını önermiş olup IUU balıkçılığın önlenmesi adına IUU balıkçılığın mevcut durumu ve temel meselelere ilişkin detaylı bilgiler sunmuştur¹¹⁸. Japonya, sübvansiyonların IUU balıkçılığa fayda sağlayan faktörlerden biri olduğunu ve IUU balıkçılığa fayda sağlayan en tipik sübvansiyonların balıkçı gemilerinin RFMO’lara taraf olmayan ülkelere deniz aşırı transferleri için sağlanan sübvansiyonlar olduğunu belirtmiştir. Bu tip sübvansiyon, söz konusu ithalatçı ve ihracatçı ülkelere iki taraflı uygun bir düzenleme olmadığı takdirde yasaklı sübvansiyon olarak değerlendirilmelidir. Bununla

¹¹⁷ Toplantıya başkanlık eden dönemin Meksika Dışişleri Bakanı Luis Ernesto Derbez Konferans’ın üçüncü gününde bu hususu vurgulamıştır. Detaylı bilgi için bkz. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_12sept_e.htm (Erişim tarihi: 20.09.2015)

¹¹⁸ TN/RL/GEN/47 simgesi ve 10 Haziran 2005 tarihli DTÖ Belgesi.

birlikte Konferans'ta, IUU balıkçılığa dolaylı yoldan fayda sağlayan diğer tip balıkçılık sübvansiyonları olacağını; IUU balıkçılığı kolaylaştırmaması ya da IUU balıkçılığa katkıda bulunmaması için balıkçılık sübvansiyonlarının nasıl düzenlenmesi gerektiğine ilişkin bilgilerin üyeler tarafından Kurallar Müzakere Grubu ile paylaşılmasının, meseleye ilişkin gelişme sağlanmasında, gerekli olduğunu belirtilmektedir.

3.7.2. Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Yeni Zelanda, balık yetiştiriciliğinin kapsamı ve DTÖ balıkçılık sübvansiyonları düzenlemelerinin su ürünleri başlığı altında geliştirilip geliştirilmemesi konusunu ele almıştır¹¹⁹. Su ürünleri, günden güne önem kazanmış olup yetiştiricilik üretimi ciddi oranda artış göstererek, son yıllarda, avcılıktan elde edilen ürün miktarını geçmiştir.

Yeni Zelanda, kontrollü bir çevrede ve genellikle bir devletin kendi karasularında yapılan yetiştiriciliğin doğasının, yetiştiriciliğe sağlanan sübvansiyonların SCM kurallarına daha bağlı olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. Yeni Zelanda, ticareti bozucu ve mevcut SCM kurallarını ihlal eden ve düzenlenmesi gereken yetiştiriciliğe verilen sübvansiyonlarla ilgili meseleler üzerinde durulması konusunda üyeleri teşvik etmiştir.

3.8. Hong Kong Bakanlar Konferansı Öncesi Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri

Hong Kong Bakanlar Konferansından kısa bir süre önce, müzakerelerin odağı, balıkçılık sektörüne yönelik düzenlemelere gerek olup olmadığı hususundan söz konusu düzenlemelerin yapısı ve boyutu sorusuna dönmüştür¹²⁰. Ayrıca, tartışma sadece balıkçılık sübvansiyonlarının genel yapısıyla ilgili olmamıştır. Aksine, müzakereler sırasında balıkçılık sübvansiyonlarının alt kategorilerine ilişkin daha kapsamlı tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Balıkçılık sübvansiyonlarının çeşitli alt kategorilerinin tanımları ve uygulanışlarıyla ilgili ortak bir anlayış geliştirmek amacıyla, teknik tartışmalardan oluşan bu aşama, balıkçılık sübvansiyonları kurallarının genel yapısına bağlı kalmadan, net ve uygulanabilir kuralların üretilmesini mümkün kılmak adına esas olmuştur.

¹¹⁹ TN/RL/GEN/54 simgesi ve 1 Temmuz 2005 tarihli DTÖ Belgesi.

¹²⁰ Cancún WTO Ministerial 2003: Briefing Notes, "Trade and Environment: How the WTO relates to environmental agreements" www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/brief_e/brief14_e.htm (Erişim tarihi: 20.09.2015)

3.8.1. Balıkçılık Sübvansiyonları Kurallarının Yapısı

Balıkçılık sübvansiyonları kurallarının yapılarına yönelik olarak iki temel yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlar genel anlamda balıkçılık sübvansiyonlarına geniş çaplı bir yasaklama getirilmeli mi yoksa getirilmemeli mi şeklinde ifade edilebilir. “Yukarıdan aşağı (*top-down*)” ve aşağıdan yukarı (*bottom-up*) şeklinde ikiye ayrılan bu yaklaşımlar arasında kuvvetli bir tartışma gerçekleşmiştir. Üyelerin teklifleri, aşağıdaki bölümlerde iki gruba ayrılmış şekilde incelenecektir.

3.8.1.1. “Yukarıdan Aşağı” Yaklaşımın Destekleyicileri

Belli istisnalar barındıracak şekilde kapsamlı bir yasaklamaya odaklanan yukarıdan aşağı yaklaşımı, Yeni Zelanda öncülüğünde, Arjantin, Şili, Ekvator, Peru, Filipinler ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmektedir.

a. Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, balıkçılık sübvansiyonlarının kapsamlı şekilde yasaklanmasını destekledikten sonra, destekleme kurallarıyla aşırı kapasite ve aşırı avcılık sorununun çözülmesi için etkili olacak yolun, sektörde girdi ve maliyet etkisi olan programların hedeflenmesi olacağını teklif etmiştir¹²¹. Yeni Zelanda'nın görüşünde, kapasite fazlası ve aşırı avlanma teşvik eden sübvansiyonların yasaklanması, müzakerelerdeki ilk tekliflerin ortak bir özelliği olmuştur. Ancak, kapasite fazlası, aşırı avlanma ve ticarete yönelik olumsuz etkilerinin sübvansiyon kuralları kapsamında ele alınması sorunlu olmuştur. Söz konusu teklifte ayrıca, maliyetler ve girdilerin, balıkçılık sübvansiyonlarının aşırı avcılık ve kapasite fazlasını teşvik edebilecek ve nicelikleri kolaylıkla belirlenebilecek unsurları arasında olduğu belirtilmiştir¹²². Balıkçılık kapasitesinin ve çabasının nicelik yönünden ölçülmesindeki zorluğu önleyebilmek amacıyla, sübvansiyonların sektördeki üretim maliyetlerini ne şekilde düşürebileceğini ve girdiyi ne şekilde arttırabileceğini belirlemek için maliyet/girdi etki testinin uygulanabileceği ifade edilmiştir.

Temel ilke olarak balıkçılık sübvansiyonlarının kapsamlı şekilde yasaklanmasını içeren bir yaklaşımın, aynı zamanda istisnalar ve Gelişme Yolundaki Ükelere yönelik özel

¹²¹ TN/RL/W/154 simgeli ve 26 Nisan 2004 tarihli DTÖ Belgesi, parag. 5-7.

¹²² WT/CTE/W/154 simgeli ve 4 Temmuz 2000 tarihli DTÖ Belgesi, parag.8.

ve lehte muamele hükümleri de dâhil olacak şekilde geçiş öngörülerini yönünden dengeli olması gerekmektedir. Bu nedenle, balıkçılık sektöründe şeffaflık ve güvenilir veriye yönelik eksikliklerin önüne geçebilmek için istisnalara ilişkin bir liste olmasının kullanışlı olacağı düşünülmüştür¹²³. Etkililik ve hile önleme tutumu yönünden olumlu “yeşil ışık” kategorisiyle karşılaştırıldığında, sadece sınırlı ve tanımlanmış istisnalar barındıran, etki alanı bakımından kapsamlı temel ilkelerle başlamak daha uygun olacaktır¹²⁴.

b. “Balık Dostları” Üyeleri

Bazı Balık Dostları Üyeleri, Yeni Zelanda’nın 2004 yılındaki gönderilerini desteklemiş¹²⁵ ve yukarıdan aşağı yaklaşımın, basit, uygulanabilir ve esnek yapısı sayesinde daha fazla şeffaflık sağlanabileceğini önermişlerdir¹²⁶. Bu önerinin balıkçılık sübvansiyonları kapsamında istisnai davranılması gerektiği belirtilen alanlar; (1) denetim, izleme, yaptırım ve ilgili araştırmalar da dâhil olmak üzere yönetim çerçevelerine yönelik hükümet giderleri, (2) genel altyapıya yönelik hükümet giderleri, (3) sektörden ayrılan insanları mesleki yönden eğitmek gibi balıkçılıkla ilişkili belirli sosyal güvenlik programları, (4) erişime yönelik hükümet giderleri ve (5) uygun şekilde yapılandırılmış filo küçültme desteklemeleridir¹²⁷. Ayrıca, özel ve lehte muamele gibi sorunların öncelikli olarak belirlenmesinin, Kurallar Müzakere Grubu’nun, sorunları, hedefler doğrultusunda ve etkili şekilde düzenleyebilmesine yardımcı olacağı ifade edilmiştir¹²⁸.

c. Amerika Birleşik Devletleri

Bazı Üyeler¹²⁹, özellikle zararlı yönde olan desteklemelere karşı uygulanabilecek temel düzenlemenin bu konuda uygulanabilecek bir yasaklama olduğunu öneren ABD ile benzer görüşleri olduğunu ifade etmişlerdir. Müzakerelere daha ileriki süreçte rehberlik etmesi amacıyla ABD, aşağıda belirtilen görüşlerle yukarıdan aşağı yaklaşımı destekleyen ayrı bir belge göndermiştir¹³⁰.

¹²³ TN/RL/W/154 simgeli ve 26 Nisan 2004 tarihli DTÖ Belgesi, parag. 9-11.

¹²⁴ A.e., parag. 14.

¹²⁵ TN/RL/W/154 simgeli ve 26 Nisan 2004 tarihli DTÖ Belgesi.

¹²⁶ TN/RL/W/166 simgeli ve 2 Kasım 2004 tarihli DTÖ Belgesi, parag.8.

¹²⁷ A.e., parag.11.

¹²⁸ A.e., parag.16.

¹²⁹ TN/RL/W/82 (23 Nisan 2003) Avrupa Toplulukları, TN/RL/W/115 (10 Haziran 2003) Şili, TN/RL/W/154 (26 Nisan 2004) Yeni Zelanda, DTÖ Belgeleri.

¹³⁰ TN/RL/W/169 simgeli ve 13 Aralık 2004 tarihli DTÖ Belgesi.

İlk olarak, ABD, yukarıdan aşağı yaklaşımın basitlik, uygulanabilirlik ve şeffaflık gibi özellikleriyle hemfikir olduğunu belirtmiştir.

İkinci olarak, ABD, az sayıda sübvansiyon yasağını kapsayan ve çok sayıda sübvansiyonu serbest bırakan aşağıdan yukarı yaklaşımın, mevcut kurallardan daha da güçsüz olabilecek düzenlemeler oluşmasına neden olabileceği gerçeğini eleştirmiştir.

Üçüncü olarak, yukarıdan aşağı yaklaşımın istisnai programların uygun şekilde belirlenebilmesi hususunda yeterli esnekliği sağlayabileceği ifade edilmiştir. Yasaklama durumlarına getirilecek olan istisnalara yönelik ayrıntılı bir tartışma gerçekleştirilmesinin aynı zamanda üye ülkelerin sübvansiyon programlarının şeffaflığını geliştirebileceği belirtilmiştir.

Dördüncü olarak ise, istisnaların dava konusu edilebilecek şekilde kalacakları belirtildiği için SCM Antlaşması Madde 6 kapsamındaki “ciddi zarar” hükümlerine açıklık getirilmesi olasılığının dikkate alınması yönünde bir gereksinim olacağı ifade edilmiştir¹³¹.

3.8.1.2. “Aşağıdan Yukarı” Yaklaşımın Destekleyicileri

“Aşağıdan Yukarı” yaklaşımın başlıca savunucuları Japonya, Kore, Tayvan ve Avrupa Toplulukları¹³² olup ayrıca bazı GYÜ’lerdir. Bu yaklaşım, kısaca yasaklı sübvansiyonların pozitif bir listesini içermektedir.

a) Japonya

Japonya’nın balıkçılık sübvansiyonları kurallarının yapısı konusunda bu yaklaşımı savunmasının başlıca üç nedeni bulunmaktadır:

İlk olarak, üzerinde anlaşılan bir “balıkçılık sübvansiyonları” tanımının eksikliğinin yukarıdan aşağıya yaklaşımda ciddi bir belirsizliğe sebep olduğunu iddia etmiştir.

İkinci olarak, aşağıdan yukarı yaklaşımın, IUU balıkçılık ve kapasite fazlasının (örn, kırmızı ışık sübvansiyonları) yasaklanması, sürdürülebilir kalkınmanın (örn, yeşil ışık

¹³¹ TN/RL/W/3 (24 Nisan 2002), TN/RL/W/12 (4 Temmuz 2002), TN/RL/W/115 (10 Haziran 2003) simgeli DTÖ Belgeleri.

¹³² TN/RL/W/82 simgeli ve 23 Nisan 2003 tarihli DTÖ Belgesi.

sübvansiyonları) sağlanması, balıkçılık sektörünün GYÜ'leri için öneminin göz önünde bulundurulması, şeffaflığın sağlanması ve diğer uluslararası organizasyonlarla işbirliğinin teşvik edilmesi ile ilgili DTÖ kurallarının açıklanması ve geliştirilmesi adına Doha Bakanlar Deklarasyonu hükümleri kapsamında yer alan balıkçılık sübvansiyonları kuralları ve Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde (World Summit on Sustainable Development -WSSD) ortaya konulan gereklilikler arasında bir denge oluşturulması açısından daha iyi bir alternatif olacağını ifade etmiştir.

Üçüncü ve son olarak Japonya, kapasite azaltma ya da su kaynakları bilimsel araştırmaları için yapılan ödemeler gibi kalkınmanın korunması ve sürdürülebilirliği için olan sübvansiyonların yukarıdan aşağı yaklaşımda kabaca yasaklandığını; aşağıdan yukarı yaklaşımın, sübvansiyonların çeşitli rollerini göz önünde bulundurması sebebiyle müzakerelerin yapısı konusunda daha iyi bir alternatif olacağını belirtmiştir.

b) Kore

Yeni Zelanda'nın Nisan 2004¹³³ tarihinde sunmuş olduğu öneriye karşılık Kore, sübvansiyonların maliyet/gelir etkisi ile kapasite fazlası ya da aşırı avlanma arasında herhangi bir illiyet bağı olmasına gerek olmadığını savunmaktadır¹³⁴. SCM Anlaşması Madde 1.1.'e göre "fayda" testi, Yeni Zelanda'nın önerisinde bulunan maliyet/gelir etkisi ile aynı idi. Dolayısıyla, SCM Anlaşması altında tüm sübvansiyonların, alıcılar üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde maliyet/gelir etkisi bulunmaktadır.

Kore, sübvansiyon programlarının güncel etkilerinin sübvansiyonların düzenlenmesinde önemli olduğunu ve küçük ölçekli balıkçılık - büyük ölçekli ticari balıkçılık ve geleneksel kıyı balıkçılığı - ileri teknolojileri kullanan açık deniz balıkçılığı gibi farklı balıkçılık türlerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamıştır¹³⁵.

c) Tayvan

Japonya, Kore ve Tayvan ortak bir bildirim yayınlayarak yukarıdan aşağı yaklaşımın zayıflıklarına dikkat çekmiştir¹³⁶:

¹³³ TN/RL/W154 simgeli ve 26 Nisan 2004 tarihli DTÖ Belgesi.

¹³⁴ TN/RL/W160 simgeli ve 8 Haziran 2004 tarihli DTÖ Belgesi, parag.3.

¹³⁵ A.e., parag. 9-11.

¹³⁶ TN/RL/W172 simgeli ve 22 Şubat 2005 tarihli DTÖ Belgesi, parag. 1-9.

1) Yukarıdan aşağıya yaklaşım temelde hatalıdır çünkü herhangi bir etki testi yapmadan var olduklarını iddia ederek balıkçılık sübvansiyonlarını yasaklamış ve yeni balıkçılık sübvansiyonları kuralları için eksik bir çerçeve oluşturmuştur¹³⁷.

2) Yukarıdan aşağıya yaklaşımı destekleyen üye ülkeler, işe balıkçılık endüstrisine “fayda” sağlayan sübvansiyonların yasaklanması ile başlanmasını teklif etmişlerdir. Bu teklifte, tanım gereği sübvansiyonun alıcıya “fayda” sağladığı ifade edilmiştir. Balıkçılık sübvansiyonlarına “yasaklama” getirilmesinde izlenen yolda, özellikle Doha Bakanlar Deklarasyonu Paragraf 28’teki şartlar altında, SCM Anlaşması Madde 3’te belirtildiği üzere ticaretin bozulup bozulmadığına karar vermek için yan etki testinin yapılması şart koşulmaktadır.

3) Yukarıdan aşağıya yaklaşım, mevcut SCM Anlaşması’nın, pozitif liste yaklaşımını ele alan ve sadece Madde 3 altında ticareti ciddi şekilde bozan iki tür sübvansiyon çeşidini yasaklayan temel prensiplerini içermemektedir.

4) Yukarıdan aşağıya yaklaşım, gelecekteki politikalarda doğacak ihtiyaçlar için gereken esnekliğe sahip değildir.

5) Yukarıdan aşağıya yaklaşım, müzakerelere taraf üye ülkelerin talep listelerine istisnalar eklemelerini teşvik ederek, üyeler arasında rekabet oluşmasına ve üyelerin çok sayıda istisna talep etmesine neden olabilmektedir.

6) Yukarıdan aşağıya yaklaşım, diğer sektörler ticarete yan etki testi temelinde disiplin altına alınırken, balıkçılık sektöründeki sübvansiyonlar konusunda etki testini kaldırarak diğer sektörler ile eşitsizliğe neden olmuştur.

3.9. Hong Kong Bakanlar Konferansı Balıkçılık Sübvansiyonları Müzakereleri Sonuçları

2005 Aralık ayında Hong Kong’ta gerçekleştirilen DTÖ Bakanlar Konferansı’nda balıkçılık sübvansiyonlarının “aşağıdan yukarı” veya “yukarıdan aşağı” yaklaşımıyla alt kategorilerin birine ve özel ve lehte uygulamalara düzenlenmesine ilişkin yürütülen tartışmalar, “ara tur”daki atılım anlaşmasına giden yolu hazırlamıştır.

¹³⁷ TN/RL/W172 simgeli ve 22 Şubat 2005 tarihli DTÖ Belgesi, parag.1.

Hong Kong Bakanlar Konferansı sonucu balıkçılık sübvansiyonlarının kontrol altına alınması hususunda uzlaşmaya varılmıştır:

“... Kapasite fazlası ve aşırı avlanmaya neden olan sübvansiyon çeşitlerinin yasaklanmasını da içerecek şekilde, balıkçılık sektörüne verilen sübvansiyonlara ilişkin disiplinlerin güçlendirilmesi konusunda geniş bir mutabakat söz konusudur... kalkınma öncelikleri fakirliğin azaltılması, geçim kaynağı ve gıda güvenliği endişeleri açısından bu sektörün önemi dikkate alınarak; gelişme yolundaki ve en az gelişmiş üyelere yönelik özel ve lehte muamelenin uygun ve etkin bir şekilde yürütülmesi, balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.”¹³⁸

Bakanlar Konferansı'nın gündemi içinde balıkçılık sübvansiyonları ve uygulanabilir DTÖ anlaşmalarının yeniden yapılanma olasılığı konuları yer almaktaydı¹³⁹. Konferans sonunda yapılan deklarasyonda Bakanlar, kapasite aşımı ve aşırı avlanmaya katkıda bulunan balıkçılık sübvansiyonlarına uygulanabilecek yasaklar için müzakere sürecini belirtmiştir. Balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin bu güçlü çevreci taahhüt, dünya çapında geniş yankı bulurken; bu konudaki ileriki görüşmelerin yoğunluk kazanmasına neden olmuştur. Doha müzakere sürecinde ilk olarak tartışmalar balıkçılık sübvansiyonları merkezinde gelişirken, sonrasında konu hızlı bir şekilde belirli balıkçılık sübvansiyonlarında uygulanacak yasakların kapsam ve etkinliğine odaklanmıştır.

Hong Kong Bakanlar Konferansı Deklarasyonu Ek D ile mevcut düzenlemelerin netleştirilmesi amacı teyit edilmekte ve Bakanlar:

- 1) üye ülkelerin ticaret ve çevre hususlarında karşılıklı desteklerin geliştirilmesi yönündeki Doha taahhütleri tekrarlamakta,
- 2) kapasite fazlası ve aşırı avlanmaya katkıda bulunan belirli balıkçılık sübvansiyonlarının yasaklanması da olmak üzere, balıkçılık sektöründe uygulanan sübvansiyonların sıkı bir şekilde düzenlenmesi hususunda grupta geniş oranda bir anlaşmanın sağlandığını ifade etmekte,

¹³⁸ WT/MIN(505)/DEC simgesi ve 22 Aralık 2005 tarihli DTÖ Belgesi.

¹³⁹ Hong Kong DTÖ 6. Bakanlar Konferansı, Bakanlar Deklarasyonu 18 Aralık 2005 tarihinde kabul edilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm (Erişim: 02.10.2015)

- 3) diğerlerinin yanı sıra şeffaflık ve uygulanabilirlik dâhil olmak üzere bu düzenlemelerin doğasının ve kapsamının oluşturulması amacıyla katılımcılara acilen ilgili detaylı çalışmaların gerçekleştirilmesi çağrısında bulunmaktadır.

Gelişmiş ve az gelişmiş üye ülkelere uygun ve etkin özel ve lehte muamele, balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerinin ayrılmaz bir parçasını teşkil etmekte ve kalkınma öncelikleri, yoksulluğun azaltılması ile geçim ve gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik kaygıların giderilmesinde sektörün önemi dikkate alınmaktadır.

Gelişmiş ve az gelişmiş üye ülkeler ile ilgili olarak, üye ülkelerin Küçük Ekonomiler Çalışma Programı taahhütleri teyit edilmiş ve DTÖ üyeleri arasında bir alt kategori oluşturmadan küçük, hassas ekonomilerin çok taraflı ticaret sistemlerine entegrasyonunun tamamlanmasını kolaylaştırıcı özel önlemlerin alınması için üye ülkeler teşvik edilmiştir¹⁴⁰.

Bununla birlikte; balıkçılıkla ilgili hususlarda ne zaman bir karara varılabileceğine ilişkin bir öngörü yer almamaktadır. Birkaç yıl süregelen tartışmalara ve SCM Anlaşması'nın değiştirilmesine ilişkin farklı tekliflerde bulunulmasına rağmen, Hong Kong Bakanlar Deklarasyonu balıkçılıkla ilgili hususlara özel herhangi bir karar içermemektedir. Bununla birlikte; kalkınma öncelikleri, yoksulluğun azaltılması ile geçim ve gıda güvenliğinin sağlanmasına yönelik kaygıların giderilmesinde sektörün önemi dikkate alarak, gelişmiş ülkelerin özel ve lehte uygulamalarına ilişkin kaygıları vurgulamaktadır.

3.10.Cenevre Bakanlar Konferansları

Hong Kong Bakanlar Konferansı'nın ardından 7. ve 8. DTÖ Bakanlar Konferanslarının her ikisi de Cenevre'de gerçekleştirilmiştir. Cenevre 7. Bakanlar Konferansı, 30 Kasım – 2 Aralık 2009 tarihlerinde düzenlenmiş olup balıkçılık sübvansiyonları konusu gündeme alınmamıştır. 2009 Cenevre Bakanlar Konferansı'nın gündemi çerçevesinde, konuya ilişkin şikâyetler üzerinden TRIPS Anlaşmasında düzenlenmiş olan kuralların ihlalinin önlenmesi için yapılması gerekenler ve elektronik ticarete yönelik düzenlemeler üzerine tartışılmıştır.

¹⁴⁰ Hong Kong DTÖ 6. Bakanlar Konferansı, Bakanlar Deklarasyonu, parag.41, www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm (Erişim: 02.10.2015)

Cenevre 8. Bakanlar Konferansı ise, 15-17 Aralık 2011 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olup, Konferans gündeminin ana başlıkları, TRIPS, elektronik ticaret ve Rusya Federasyonu, Karadağ ve Samoa'nın DTÖ'ye üyelikleridir. Balıkçılık sübvansiyonları konusu küçük çaplı olarak Kurallar Müzakere Grubu'nda Küçük ve Hassas Ekonomiler çerçevesinde gündeme getirilmiştir.

3.11.Bali Bakanlar Konferansı

Son DTÖ Bakanlar Konferansı 3-7 Aralık 2013 tarihlerinde Endonezya'nın Bali adasında gerçekleştirilmiştir. Doha Turu'nun sonuçlanamamasıyla, çok taraflı ticaret müzakereleri askıda kalmıştı. Ancak, Bali Bakanlar Konferansı görüşmeleri sonucunda, DTÖ üyeleri arasında, ticaretin kolaylaştırılması, tarım ve kalkınma konularına ilişkin maddelerin yer aldığı "Bali Paketi" üzerinde anlaşma sağlanmasıyla çok taraflı ticaret müzakereleri konusu yeniden ivme kazanmıştır¹⁴¹. Buna karşın balıkçılık sübvansiyonları konusu, Bali Bakanlar Konferansı'nda toplantının odak konusu olmamış ve gündeme alınan kararlar açısından önemli rol oynamamıştır.

Diğer taraftan, DTÖ Doha Kalkınma Turu kapsamında "Kurallar" başlıklı müzakere alanında müzakere edilmesi talimatı bulunan "Anti Damping Önlemleri Anlaşması", "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması", "Balıkçılık Sübvansiyonları" ve "Bölgesel Ticaret Anlaşmaları"na ilişkin müzakerelerin Bali-Sonrası Çalışma Programı'nda (*Post-Bali Work Program – PBWP*) ne şekilde yer alması gerektiği konusunda Kurallar Müzakere Grubu (*Negotiating Group on Rules - NGR*) kapsamında yapılan çalışmalar hız kazanmıştır.

19 Haziran 2015 tarihli ve TN/RL/W/258 simgeli belge ile Arjantin, İzlanda, Yeni Zelanda, Norveç, Peru ve Uruguay'ın talebi üzerine bir tebliğ yayımlanmıştır. Bahse konu belgede, balıkçılık sübvansiyonları meselesinin etkin ve anlamlı disiplinler oluşturularak sonuçlanmasının beklendiği ve bu disiplinlerin aşağıda yer alan hususları içermesinin önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Bu hususlar altı başlık altında toplanmıştır:

- a. Tüm üyelerin, zararlı olduğu konusunda üzerinde anlaşmaya vardığı en belirgin sübvansiyonlara yönelik yasaklamalar;

¹⁴¹ http://www.ikv.org.tr/images/files/DTO_Bali_Bakanlar_Konferansi_ve_sonrasi_icin_beklentiler.pdf

- b. Uygun ve etkin özel ve lehte muamele;
- c. Geçici düzenlemeler;
- d. “*Standstill*” (duraklama/askıya alma) önlemi;
- e. Şeffaflık, izleme ve gözden geçirme hükümleri;
- f. Balıkçılık sübvansiyonları reform sürecinin sürdürülmesi.

a. Yasaklamalar

Hong Kong Bakanlar Deklarasyonu hükümleri, balıkçılık sektöründe sübvansiyonlara ilişkin disiplinlerin güçlendirilmesi için aşırı avlanma ve kapasite fazlasını teşvik eden bazı tür sübvansiyonlar dâhilinde yasaklamaları gerekli görmektedir. Bu belge ile tüm üyelerin üzerinde hemfikir olması gereken en belirgin ve basit yasaklamalar üzerine odaklanılması teklif edilmektedir.

Bu kapsamda, diğer hususların da katkıları dikkate alınarak yasaklamaların aşağıda belirtilen türdeki sübvansiyonlara getirilmesi önerilmektedir:

- i. aşırı avlanmış balık stoklarını etkileyen faaliyetlere verilen sübvansiyonlar;
- ii. IUU balıkçılık yapan herhangi bir gemiye sağlanan sübvansiyonlar.

Bu yasaklamalar altında üyeler, söz konusu alanlarda yeni sübvansiyonlar başlatamaz ya da yasaklanan mevcut sübvansiyonu kısıtlı geçiş süresinden daha fazla bir sürece yayamazlar.

Diğer tüm spesifik balıkçılık sübvansiyonları, SCM Anlaşması altında dava edilebilir olarak kalacaktır. Geniş kapsamlı yasaklamaların eksikliği durumunda, ihlallere karşı ek bir disipline ihtiyaç duyulacaktır. Bu, yeni disiplinlerin, milliyetine, gemi bayrağına ya da menşei kuralına bakılmaksızın sübvansiyondan yararlanana karşı ileri sürülebileceği ifade edilmektedir.

b. Özel ve Lehte Muamele

Özel ve Lehte Muamele (ÖLM), öngörülen yükümlülüklerle uygun ve orantılı bir şekilde uygulanmalıdır. Aşırı avlanmış balık stoklarını etkileyen faaliyetlere verilen sübvansiyonlara ve IUU balıkçılık yapan herhangi bir gemiye sağlanan sübvansiyonlara ilişkin yasaklama, tüm üyelerin vermiş olduğu tüm sübvansiyonları içermelidir. Bu

yasaklamalara yönelik ÖLM yapılması uygun değildir. Ancak, şeffaflık hükümleri ve geçici düzenlemeler kapsamında ÖLM uygun olabileceğinden bahsedilmektedir.

c. Geçici Düzenlemeler

Bazı üyelerin, aşırı avlanmış balık stoklarını etkileyen faaliyetlere verilen sübvansiyonlara ilişkin yasaklamaya uygun olmayan şekilde mevcut sübvansiyon programlarını sürdürdüklerine dikkat çekilmiş ve bunun sonucunda, SCM Anlaşması Madde 28 kapsamında ele alınan yaklaşıma benzer bir yaklaşım ile üyelerin sübvansiyon programlarını yeni disiplinlere uyumlu hale getirmeleri için kısıtlı bir süre tanımaya açık olduklarını ifade etmişlerdir.

IUU balıkçılık yapan herhangi bir gemiye sağlanan sübvansiyonların yasaklanması durumunda geçiş süresi tanınması uygun görülmemektedir.

d. “Standstill” Önlemi

Yasaklı sübvansiyonların sınırlı bir listesi verilirken, gemi inşası ve yakıt sübvansiyonları gibi zararlı olarak değerlendirilen bir seri sübvansiyon dışarda kalmaktadır. Bu nedenle, daha kapsamlı disiplinler kabul edilene kadar, Rio+20 Toplantısında kabul edilen görüşe (kapasite fazlası ve aşırı avlanmaya katkıda bulunan yeni sübvansiyonların oluşturulmasından ya da mevcut olanların artırılması ya da kapsamının genişletilmesinden kaçınmak) benzer bir görüş benimsenerek “standstill” taahhüdünün uygulanması ihtiyatlı gözükmemektedir. Bu önlem, yasaklama kapsamına girmeyen ancak kapasite fazlası ve aşırı avlanmayı tetikleyen sübvansiyonlar için geçerli olacaktır.

Temel olarak üzerinde anlaşılan bu görüş çerçevesinde üyelerin yeniden taahhütte bulunacağı öngörülmekte ve bu tarz bir önlemin DTÖ tarafından izlenebilir olacağı düşünülmektedir.

e. Şeffaflık, izleme ve gözden geçirme

Yeni disiplinler oluşturulurken, denetleme ve uygulama için etkin önlemler ile birlikte etkin izlenebilirliğin olması için yeni ve uyarlanmış raporlama gerekliliklerine ihtiyaç olacaktır. Üyeler tarafından, hakkında bilgi verilmesi beklenen sübvansiyon türleri içine spesifik görünmeyen ancak bir şekilde balıkçılığa etkisi olan yakıt sübvansiyonlarının da dâhil edilmesinin gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Halihazırda SCM Anlaşması üyelerin, balıkçılıkla ya da balıkçılıkla ilgili faaliyetlerde bulunan kişi ve firmalara sağladıkları herhangi spesifik sübvansiyonları bildirmekle yükümlü olduklarını belirtmektedir. Bu doğrultuda SCM Komitesi, üyelerin sübvansiyon programlarının yapısı ve kapsamına, ilgili balık stoklarının durumuna, üretim ve ticarete ve yeni disiplinlerin uygulanmasında yapılan ilerlemeye ilişkin yıllık gözden geçirme raporu hazırlamalıdır.

Diğer uluslararası kuruluşlardan alınan bilgiler ve üyeler tarafından DTÖ Sekretaryasına iletilen ilgili bilgiler ile tamamlanan üyelerin bildirimlerine dayanan Sekretarya özet raporu ile söz konusu rapor desteklenmelidir.

f. Balıkçılık sübvansiyonları reform sürecinin sürdürülmesi

Bali Bakanlar Konferansı Sonrası Çalışma Programı (PBWP) öngörülen sınırlı disiplinler yanında, üyelerin süregelen balıkçılık sübvansiyonları reform sürecinin devamlılığı adına, yerleşik bir gündem oluşturmasının önemi vurgulanmaktadır.

Tebliğde son olarak üyelerin, PBWP kapsamında önerilen hususların Aralık 2015'te Nairobi'de gerçekleştirilecek olan 10. Bakanlar Konferansında kabul edilmesi için ne gibi öneriler sunulabileceği konusunda, diğer ilgili üye ülkelerle Kurallar Müzakere Grubunda ya da küçük gruplar halinde ikili görüşmeler çerçevesinde yapıcı tartışmalara açık oldukları ifade edilmektedir.

4. TÜRKİYE’NİN SU ÜRÜNLERİNE İLİŞKİN UYGULAMALARI VE DTÖ BALIKÇILIK MÜZAKERELERİNDEKİ TUTUMU

4.1. Türkiye’deki Su Ürünleri Sübvansiyon Uygulamaları

4.1.1. İndirimli Akaryakıt

Balıkçılık sektörünün geliştirilmesi adına, destek verilmesi söz konusu olduğunda giderler içinde geniş yer tutan akaryakıt fiyatlarına çeşitli destekler verilmesi en yaygın uygulamalardan biridir. Balık avcılığında av bölgesine gidiş ve av bölgesinden dönüşü kapsayan seyir zamanı, çoğu zaman avda geçen süreden uzun olmaktadır. Dolayısıyla akaryakıt sarfiyatı ve maliyeti artmaktadır. Bu nedenlerle, 1 Ocak 2004 yılından itibaren balıkçı gemilerine Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) indirilmiş yakıt kullanılması imkânı tanınmıştır. 2007 yılında 3999 balıkçı gemisine yaklaşık 82 milyon TL’lik indirim sağlanmıştır. 2011 yılında gemi sayısı 5358’e ve indirim miktarı 137 milyon TL’ye çıkmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. Yıllara Göre ÖTV’siz Yakıt Desteği Alans Gemi Sayısı ve Sağlanan Destek Miktarı

Yıllar	Yararlanan Balıkçı Gemi Sayısı (adet)	Kullanılan Yakıt (Ton)	Yapılan Destek (TL)
2004	2.356	68.387	53.200.000
2005	3.194	76.843	76.564.000
2006	3.783	85.484	84.421.667
2007	3.999	81.829	82.908.757
2008	4.130	79.095	87.061.472
2009	4.121	86.893	105.367.782
2010	4.817	88.129	128.751.622
2011	5.358	89.027	137.043.503
2012	5.513	91.776	155.935.009
2013	5.552	93.165	148.401.310
2014	5.278	89.552	142.744.598
Toplam	48.101	930.180	1.202.399.720

Kaynak: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı kayıtları, 2014

ÖTV’si indirilmiş yakıt desteğinin %87’si 12 metreden büyük endüstriyel balıkçılık faaliyetinde bulunan gemiler için sağlanmıştır (Tablo 12).

Tablo 12. Yakıt Desteğinden Yararlanan Balıkçı Gemi Sayısı ve Destek Dağılımı
(2014)

Boy Grubu (m)	Balıkçı Gemisi Sayısı (adet)	ÖTV Tutarı (₺)	ÖTV Kullanım Oranı (%)
12 m'den küçük	3.931	18.419.743	12,9
12-18	581	22.285.906	15,6
18-24	373	30.429.575	21,3
24-40	351	56.250.794	39,4
40 m'den büyük	42	15.358.580	10,8
TOPLAM	5.278	142.744.598	100,0

Kaynak: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Yakıt desteklemelerinin amacı avcılık maliyetlerini düşürmekte olup yakıt maliyetindeki bu düşüş, av çabasında önemli bir artışa sebep olabilmektedir. Ancak, Türkiye özelinde bakıldığında, harcanan birim enerjiye karşılık avlanan ürün miktarında artış olmadığı görülmektedir. Bunun yanında, IUU balıkçı teknelerinin indirimli yakıttan mahrum bırakılmasına yönelik bir caydırıcı uygulama ise bulunmamaktadır¹⁴².

4.1.2. Sigorta

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanununun 12'nci maddesine istinaden, Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenen kapsam dâhilinde, Su Ürünleri Kayıt Sistemine kayıtlı olan, deniz ve iç sularda yetiştirilen su ürünlerinde, risk inceleme ve değerlendirmesi dikkate alınarak Tarım Sigortası yapılmaktadır. İlk defa 2007 yılında başlanan uygulamada, üreticilerin yapacakları sigorta poliçesinde yazılı primlerin %50'si devlet tarafından karşılanmaktadır¹⁴³.

Onuncu Kalkınma Planı döneminde de devam eden sigorta uygulaması kapsamına, sigortaya kabul edilen su ürünleri yetiştiricilik tesislerinde genel şartlarda yazılı istisnalar dışında kalan her türlü hastalık, yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme, zehirlenme her türlü doğal afet, kazalar, saldırgan hayvanlar, alg patlaması sebebiyle stoklarda meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıplar girmektedir. Buna rağmen, yapılan risk incelemelerinde

¹⁴² Kalkınma Bakanlığı: "Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu", 2014, Ankara.

¹⁴³ TARSİM (2015). "Devlet Destekli Su Ürünleri Sigortası Teknik Şartlar, Tarife ve Talimatlar" http://www.tarsim.gov.tr/trsmWeb/dokumanGoster.doc?_id_=25339

ileri sürülen kriterler dolayısıyla işletmelerin sigorta kapsamına alınması zorlaşmaktadır. Mevcut uygulama ile yetiştiricilik tesislerinde sigortalı işletme sayısı az sayıda kalmıştır¹⁴⁴.

4.1.3. Üretim Desteği

2003 yılından itibaren uygulanmaya başlayan üretimi destek programı su ürünleri yetiştiricilik sektörünün hızlı gelişmesine ve ilerlemesine önemli katkı sağlamıştır. Başlangıcından bugüne kadar toplam 1.039.771.643 TL destekleme verilmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. 2003-2014 Yılları Su Ürünleri Yetiştiriciliğine Yapılan Desteklemeler

Yıllar	Desteklenen Ürün Miktarı (Kg)	Toplam Destek Tutarı (TL)	Kg başına destek
2003	7.219.169	1.072.047	0,15
2004	26.289.604	10.515.842	0,40
2005	39.513.000	38.738.598	0,98
2006	63.781.000	58.878.143	0,9
2007	92.615.000	89.727.970	0,96
2008	106.757.404	92.668.406	0,86
2009	120.298.530	116.095.801	0,96
2010	150.460.650	147.526.674	0,98
2011	172.513.266	180.713.399	1,04
2012	147.907.353	101.807.884	0,70
2013	165.413.032	104.302.471	0,63
2014	152.283.836	97.724.408	0,64
TOPLAM	1.245.051.844	1.039.771.643	0,83

Kaynak: BSGM

Güncel olarak, su ürünleri yetiştiriciliği yapanlara verilecek ürün desteklemeleriyle ilgili usul ve esaslar, 7/4/2014 tarihli ve 2014/6091 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan 2014 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar kapsamında hazırlanan 2014/27 sayılı “Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği”nde belirtilmektedir. Söz konusu usul ve esaslar çerçevesince, alabalık, çipura, levrek, midye, yeni türler (mersin, kalkan, fangri, mercan, sinagrit, lahoz, sivri burun karagöz, minekop, eşkine, sargoz, mırmır, sarıağız, trança, yayın, karabalık, yılan balığı, Karadeniz alası (S.Labrax), kerevit, karides) desteklenecek ürün türleri kapsamındadır. Desteklenecek ürün

¹⁴⁴ Kalkınma Bakanlığı, a.g.e.

miktarı ise, 2014/6091 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında belirtilen 500.000 kg/yıl ile sınırlı olup 250.000 kg/yıl'a (250.000 kg dâhil) kadar olan kısmına birim fiyatın tamamı, 250.001-500.000 kg/yıl (500.000 kg/yıl dâhil) olan kısmı için birim fiyatın yarısı olarak belirlenmektedir¹⁴⁵.

Su ürünleri yetiştiriciliği yapan bir işletmenin destekten faydalanabilmesi için, su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı olması gerekmekte olup 2015 yılında, ürün için kilogram başına, Tablo 14'te belirtilen miktarlara göre kayıtlı üreticiye doğrudan destekleme ödemesi yapılmaya devam edilmektedir. Ancak son olarak, AB tarafından 14 Ağustos 2015 tarihinde açılan sübvansiyon soruşturmasına konu olan çipura ve levrek üretimine sağlanan desteklerin soruşturma vesilesiyle kaldırılması kararlaştırılmıştır.

Tablo 14. 2015 Yılında Kilo Başına Verilen Üretim Destekleri

Balık Türü	Destek Tutarı
Alabalık	0,65 TL/kg
Çipura – Levrek	0,85 TL/kg
Yeni Türler	1 TL/kg
Midye	0,05 TL/ kg

Kaynak: Resmi Gazete, 2014

Diğer taraftan, kayıt dışı ve ruhsatsız üretimin önüne geçmek ve rekabetçi bir sektör oluşturmak, çevreye dost üretim teknikleri ve sistemleri geliştirmek, üretimi, katma değerli su ürünleri miktarını, kalitesini ve iç tüketimi artırmak amacıyla yapılan desteklemeler sektörün gelişmesinde çok büyük rol oynamış olan desteklemelerin sürdürülmesinde fayda görülmektedir.

4.1.4. Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamındaki Programlar

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından yürütülen su ürünleri ile ilgili hibe programları “Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması” ile “Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi” alanlarında bulunmaktadır. Yapım işleri, makine, ekipman alımı ile mimarlık, mühendislik, danışmanlık vb. giderler IPARD Programı kapsamında uygun harcama olarak değerlendirilmektedir. Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması

¹⁴⁵ Resmi Gazete: 07.06.2014, Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140607-17.htm> (Erişim tarihi: 09.10.2015)

kapsamında her bir proje için desteğe esas uygun harcamaların toplam değeri 50.000 Avro ile 1.500.000 Avro arasında olmalıdır. Uygun harcamaların %50 nispetindeki kısmı için destek (hibe) sağlanmaktadır.

Su ürünleri yetiştiriciliği geliştirilmesi kapsamında alabalık, sazan, yayın, kerevit, kurbağa ve alg yetiştiriciliği desteklenmekte olup her bir proje için desteğe esas uygun harcamaların toplam değeri 15.000 Avro ile 200.000 Avro arasında olmalıdır. Uygun harcamaların %50 nispetindeki kısmı için destek (hibe) sağlanmaktadır. GTHB tarafından Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında yürütülen su ürünleri ile ilgili hibe programları Su Ürünlerinin yetiştiriciliği, İşlenmesi, Paketlenmesi ve Depolanması alanında bulunmaktadır. Program kapsamında kültür balıkçılığı işletmeleri için kuluçka dolabı alınması ve balıkçı gemilerinde soğuk depo kurulması alanlarında makine-ekipman; su ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması alanında yapım işleri ile makine-ekipman ve malzeme alım giderlerine hibe desteği verilmektedir. 2012 yılı için hibeye esas yatırım tutarı, gerçek kişi başvurularında maksimum 150.000 TL, tüzel kişi başvuruları için ise maksimum 600.000 TL'dir. Hibeye esas proje tutarının %50'sine hibe yoluyla destek verilmektedir. Diğer %50'si oranındaki tutarı başvuru sahipleri kendi kaynaklarından temin etmekle yükümlüdür¹⁴⁶.

4.1.5. Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaracaklara Yapılacak Destekleme

Türkiye'de GTHB tarafından "Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılacak Destekleme Tebliği" 2014/26 numara ile çıkartılmış ve 07.06.2014 tarih 29023 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. 2012, 2013 ve 2014 yıllarında yayımlanan tebliğin amacı, balık stoklarının korunması, av baskısının azaltılması ve sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması için, on metre ve üzerindeki balıkçı gemisini kendi isteği ile avcılıktan çıkararak gemi sahiplerine yapılacak desteklemeye ilişkin iş ve işlemlerle ilgili usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmiştir.

Tebliğ'in dördüncü maddesi desteklemenin kapsamını açıklamaktadır. Buna göre Bakanlık tarafından ruhsatlı, on metre ve üzeri uzunlukta olup Su Ürünleri Bilgi

¹⁴⁶ Kalkınma Bakanlığı, a.g.e.

Sistemi’nde (SUBİS) kayıtlı gemilerden açık denizlerde avlanma yapanlar destekleme kapsamına alınmıştır.

Denizlerimizden elde edilen su ürünleri miktarı, av filosunun ekonomik işletilmesi için yeterli değildir. Bu nedenle mevcut av filosu ve av kapasitesi ile su ürünleri kaynaklarının ve balıkçılığın ekonomik olarak sürdürülebilirliği mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla balıkçılığımızın, bu filoyla ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi, stokların korunması ve sürdürülebilir şekilde işletilebilmesi için filoda azaltılmaya gidilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Su ürünleri kaynaklarının korunması, sürdürülebilir işletilmesi ve stoklar üzerindeki av baskısının azaltılması amacıyla, 07 Haziran 2014 tarihinde, Resmi Gazetede yayınlanan 2014/26 numaralı tebliğ ile su ürünleri ruhsat teskeresine sahip on metre ve üzerindeki balıkçı gemisi sahiplerine, gemilerinin avcılıktan çıkarılması karşılığında yapılacak destek tutarları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. 2012, 2013 ve 2014 Yılları Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaracaklara Yapılacak Destekleme Tebliği

Gemi boyu (m)	2012	2013	2014
10-11	-	10.000 TL	10.000 TL
12-20	10.000 TL		
21-30	15.000 TL	15.000 TL	15.000 TL
31-34	20.000 TL	20.000 TL	20.000 TL
35-45			30.000 TL
46 ve üzeri			35.000 TL

Kaynak: BSGM

2013, 2014 ve 2015 yıllarında balıkçı gemisini avcılıktan çıkaranlara yapılan destekleme tutarları Tablo 16’da görülmektedir.

Tablo 16. 2013, 2014 ve 2015 Yılları Balıkçı Gemisini Avcılıktan Çıkaranlara Yapılan Destekleme Tutarları

2013 Yılı (364 Balıkçı Gemisi) Destekleme Ödemesi Tutarı	62,1 Milyon TL
2014 Yılı (456 Balıkçı Gemisi) Destekleme Ödemesi Tutarı	54,0 Milyon TL
2015 Yılı (191 Balıkçı Gemisi) Destekleme Ödemesi Tutarı	22,5 Milyon TL
Toplam Yılı (1011 Balıkçı Gemisi) Destekleme Ödemesi Tutarı	138,6 Milyon TL

Kaynak: BSGM

4.1.6. Su Ürünleri Yatırım ve İşletme Kredisi

2012 yılına kadar T.C. Ziraat Bankası A.Ş. tarafından su ürünlerine cari faizden %50 indirimli kredi kullandırılmakta idi, 2012 yılında ise su ürünleri yetiştiriciliğine %50 indirimli yatırım ve %25 indirimli işletme kredisi uygulamasına başlanmıştır. 2015 yılına gelindiğinde, tarımsal üreticilerin finansman ihtiyaçlarının uygun koşullarda karşılanması amacıyla üreticilere düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullandırılması ile ilgili usul ve esasların yer aldığı 14 Mart 2015 tarihli ve 2015/8 sayılı “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretim Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği” yayımlanmıştır.

2015 yılında (01.01.2015 ile 31.12.2015 tarihleri arasında geçerli) T.C. Ziraat Bankası A.Ş. %50 indirimli kredi üst limiti 5.000.000 TL olarak uygulanmaktadır. Su ürünleri avcılığına ise aynı dönem içinde yine %50 indirimli olmak üzere üst limiti 3.000.000 TL olmak üzere kredi kullandırılmaktadır. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. tarafından 2002 ile 2014 yılları arası kullandırılan işletme ve yatırım kredi tutarları ile balıkçı sayıları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. tarafından Kullanılan Sübvansiyonlu Su Ürünleri Kredileri

Yıllar	Kullanılan İşletme Kredisi Miktarı (TL)	İşletme Kredisi Kullanan Balıkçı Sayısı (adet)	Kullanılan Yatırım Kredisi Miktarı (TL)	Yatırım Kredisi Kullanan Balıkçı Sayısı (adet)	Toplam Miktar (TL)
2002	1.487.454		235.782		1.723.236
2003	1.698.389		50.529		1.748.918
2004	11.119.697		232.139		11.351.836
2005	17.390.372	1.066	1.397.866	32	18.788.238
2006	28.275.622	1.415	2.647.022	46	30.922.644
2007	65.220.285	2.180	4.632.901	86	69.853.186
2008	110.610.083	4.420	6.145.300	182	116.755.383
2009	145.972.504	6.215	11.881.425	260	157.853.929
2010	221.315.200	8.475	16.746.230	302	228.061.430
2011	221.991.677	3.427	12.007.048	75	233.998.725
2012*	46.392.648	1.478	2.069.750	17	78.462.398
2013	121.520.829	1.834	10.838.529	43	132.359.327
2014	155.195.318	1.848	19.152.300	60	174.347.618
TOPLAM	1.148.190.078	32.358	88.036.821	1.103	1.256.226.868

Kaynak: Ziraat Bankası (* 2012 verileri ilk altı aylık verilerdir)

Bununla birlikte, Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin desteklenmesi kapsamında Su Ürünleri Avcılığı ile ilgili kurulacak kooperatiflere, faiz oranına yüzde 50 destek sağlanacak şekilde, 3 milyon TL üst limitli kredi kullanma imkânı verilmektedir¹⁴⁷.

Balıkçılar, finans ve desteklerin yetersiz olması nedeniyle sermaye ve donanım ihtiyaçlarını, avlayacakları ürünleri karşılık göstererek sezon başında komisyonculardan temin ettikleri borçlarla karşılamaktadır. Bu durum borçlanan balıkçıları daha fazla avcılığa sevk etmekte ve avlanan balığın değerinin piyasa fiyatının reel koşullarından uzak belirlenmesine sebep olmaktadır. Yetiştiricilikte ise, Ziraat Bankasınca verilen kredilerde sigorta şartının aranması, özellikle küçük ölçekli işletmelerin, risk nedeniyle sigorta kapsamına alınmaması, diğer taraftan temlik kredilerinin geç devreye girmesi sektörde mali kaynak temini açısından sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca teminat olarak canlı balığın ve tesis varlıklarının dikkate alınmaması kredilerin kullanımını engellemektedir¹⁴⁸.

¹⁴⁷ Resmi Gazete: 14.03.2015, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği.

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150314-8.htm> (Erişim tarihi: 09.10.2015)

¹⁴⁸ Kalkınma Bakanlığı, a.g.e.

4.2. Türkiye’de Dampinge Karşı Uygulamalar

Küresel ticarete GATT çerçevesinde yürütülen müzakerelerle gerçekleşen liberalizasyon, Avrupa Birliği gibi tercihli ticaret yapılaşmalarının artması ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin işlem maliyetlerini düşürmesi sonucu bir yandan uluslararası ticaretteki büyüme hızlanırken diğer yandan dünyadaki üretim yapısı da değişime uğramış ve tedarik zincirleri giderek küreselleşmeye başlamıştır.

Türkiye’de ise 1980’li yıllarda ticaretin liberalizasyonu, ihracata dayalı büyüme ve dışa açılma politikaları ön plana çıkmıştır. Bu politikaların sonucu olarak önce ithalat izne bağlı olmaktan çıkarılmış, kambiyo denetimleri ve kotalar gibi ithalatı dolaylı ya da dolaysız biçimde kısıtlayıcı düzenlemeler azaltılmış; gümrük vergileri ve eş etkili vergiler kademeli olarak aşağı çekilmiş, ardından 1990’lı yıllarda DTÖ yükümlülükleri kapsamında bütün eş etkili önlemler kaldırılmıştır. Ayrıca, AB ile akdedilen Gümrük Birliği ile sanayi ürünlerinde AB’ye yönelik bütün gümrük vergileri sıfırlanırken üçüncü ülkelere yönelik gümrük vergileri AB’nin Ortak Gümrük Tarifesi düzeyine çekilmiş ve sonrasında AB’nin DTÖ üyeliğinden kaynaklanan tarife indirimleri birebir olarak üstlenilmiş, AB’nin tercihli ticaret anlaşması yaptığı ülkelerle benzer anlaşmalar akdedilme yoluna gidilmiştir. Son 20-25 yılda ticaretin liberalizasyonu anlamında atılan adımlarla Türkiye bu alanda büyük mesafe kaydederek özellikle sanayi ürünleri bakımından ithal ikameci bir yaklaşımdan oldukça liberal sayılabilecek bir dış ticaret politikasına kısa bir sürede geçiş yapmıştır.

Bu gelişmelerin sonucu olarak son yıllarda Türkiye, ekonomik potansiyeli ve coğrafi avantajları ile hem pazar hem de tedarik zincirinin bir halkası olarak giderek daha ön plana çıkmış ve gerek ithalatı gerekse ihracatı bakımından dünya ticareti içinde aldığı pay giderek artmıştır.

Türkiye, ticaretini hızla serbestleştirip ihracata dayalı büyüme yönünde adımlar atarken, dampinge karşı önlemlerin Türkiye için önemi bir yandan Türk ihraç ürünlerine yönelik ithalatçı ülkelerin mevcut ve olası önlemleri, diğer yandan yerli üretim dallarını adil olmayan uygulamalara karşı koruma ihtiyacı nedenleriyle artmıştır.

Bu durumun doğal bir sonucu olarak, Türkiye 1980’lerde başlayan ticaretin liberalizasyonu çalışmalarının ardından dampinge karşı önlemlere ilgi duyan ilk gelişme yolundaki ülkelere biri olmuş ve konuya özel ilk iç düzenlemenin yapıldığı 1989

yılından itibaren önde gelen kullanıcılardan biri haline gelmiştir. Öte yandan, özellikle 1980'ler ve 1990'larda kendi ihraç ürünlerine karşı hatırı sayılır ölçüde önlem alan gelişmiş ülkelerin dampinge karşı önlemlerinin hedeflerinden biri olmuş, bu tür uygulamaların gelişme yolundaki ülkelerce de yaygın biçimde kullanılmaya başlanmasıyla ihracatçıların bu uygulamalardan en az ölçüde olumsuz etkilenmesi için de çalışmalar yürütmeye başlamıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye bu alana yönelik ilk mevzuat düzenlemesini 1989 yılında gerçekleştirirken GATT'ın ilgili anlaşmaları ve Avrupa Topluluğu mevzuatı esas alınmıştır. Mevzuatın yürürlüğe girmesinin hemen ardından dampinge karşı uygulamalar da başlamıştır. 1990 yılında 5 üründe 11 ülkeye karşı önlem¹⁴⁹ alan Türkiye'nin önlem uyguladığı toplam ürün ve ülke sayısı 1990-94 döneminde sırasıyla 21 ve 29 olmuştur. Bu dönemde Türkiye dampinge karşı önlemlere en çok başvuran 9. ülkedir¹⁵⁰. 1995 sonrası dönemde bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de dampinge karşı önlemler daha yoğun biçimde kullanılmaya başlanmıştır. 1995-2006 yılları arasında Türkiye toplam 110 soruşturma başlatmış ve bunların 107'si önlemlerle sonuçlanmıştır. Bu rakamlara göre Türkiye DTÖ'nün kuruluşundan bu yana en fazla soruşturma açan 10. ülke, en fazla önlem alan 6. ülke olmuştur. DTÖ Sekreteryası tarafından armonize sistem bölüm başlıkları çerçevesinde yapılan sınıflandırmaya göre Türkiye'nin bu dönemde önlem aldığı ürün gruplarında ilk sırayı “plastik ve plastikten mamul eşya” alırken “metal ve metalden mamul eşya”, “tekstil ürünleri” “kimyasal ürünler” ve “diğer imalat sanayi ürünleri” onu takip etmiştir.

DTÖ üyeliği sonrasında ilgili mevzuatın AD Anlaşmasıyla uyumlu hale getirilmesi gereği hâsıl olmuş, yasal düzenlemedeki değişiklik çalışmaları ancak 1999 yılında tamamlanabilmiştir. Ancak aradan geçen sürede soruşturma yürütmeye ve önlem alınmaya devam edilmiş; Anayasa'nın ilgili maddesine istinaden DTÖ'ye aykırılığa meydan vermemek amacıyla uygulamalarda AD Anlaşması esas alınmıştır.

Son yıllara bakıldığında, dünyada 2001 sonrası ortaya çıkan eğilimin tersine Türkiye'nin aldığı dampinge karşı önlem sayısında artış görülmektedir. Yıllar itibarıyla

¹⁴⁹ 1990 yılında ilk önlem alınan ürünler, polyester elyaf, polyester tops, kaynak elektrodları, baskı ve yazı kağıtları ve torna aynaları olmuştur. O dönemde önlem alınan ülkeler ağırlıklı olarak Doğu Avrupa ülkeleridir.

¹⁵⁰ UNCTAD, 2000.

sürekli bir artış olmamakla birlikte Türkiye 2003-2006 yılları arasında sürekli olarak en çok önlem alan beş ülke içinde yer almıştır. Halen (Nisan 2008 itibarıyla) 44 ürün ya da ürün grubunda 87 önlem uygulamada bulunmakta olup bunlardan 36 tanesi yalnız ya da diğer ülkelerle birlikte Çin Halk Cumhuriyeti menşeli ürünlere yöneliktir. Çin'i diğer Uzakdoğu ülkeleri izlemektedir. Rakamların da açıkça işaret ettiği üzere, üreticilerin haksız rekabetle suçladıkları ülkeler başta Çin olmak üzere genellikle Uzakdoğu ülkeleridir.

Madalyonun diğer yüzüne baktığımızda, Türkiye'ye karşı 1995-2006 yılları arasında 10 ülkenin toplam 22 önlem aldığını görmekteyiz. Geçmiş yıllarda Türkiye'ye karşı önlemler ağırlıklı olarak ABD, AB ve Kanada gibi gelişmiş ülkelere alınırken son yıllarda Hindistan, İsrail, Güney Afrika ve Mısır gibi gelişme yolundaki ülkelerin önlemlerine de maruz kalınmaya başlanmıştır. Türkiye, kendi ihracatçılarına karşı yürütülen soruşturmalarda sürecin Anlaşmaya uygun biçimde yürütülmesini sağlamak ve ihracatçılarının süreci en az zararlı ya da zararsız biçimde kapatmalarına yardımcı olmak amacıyla diğer ülkelere açılan soruşturmalara ilgili taraf olarak aktif biçimde dâhil olmakta ve ihracatçılarına soruşturmalarda ilgili teknik destek sağlamaktadır¹⁵¹.

4.3. Doha Turu'nda Kurallar Müzakerelerinde Balıkçılık Sübvansiyonları ve Türkiye

Dünyada balıkçılığa verilen sübvansiyonların aşırı avlanmaya ve balık stoklarının tehlike altına girmesine neden olduğu düşüncesiyle Bakanlar Deklarasyonu'nda balıkçılık sübvansiyonlarına yönelik özel ifadeler yer verilerek balıkçılığa verilen sübvansiyonlar çevre konusuyla ilişkilendirilmiştir. Bu çerçevede, balıkçılığa yönelik sübvansiyonlar, her ne kadar DTÖ Kuralları adı altında bir alt başlıkta yer alsın da diğer sübvansiyon konularından ayrı bir biçimde müzakere edilmektedir. Burada ayrıntılarına çok fazla girmemekle birlikte, balıkçılık sübvansiyonlarına dair müzakerelerde pozisyonların temel olarak iki grupta kümelendiği görülmektedir. İlk grup, balıkçılığa yönelik sübvansiyonlara genel bir yasaklama getirilmesi ve yasak dışında kalacak desteklerin istisna olarak tanımlanması yaklaşımını öne çıkarmıştır. Bu grup içinde, Yeni Zelanda, İzlanda ve ABD

¹⁵¹ Tan, Mehmet: 2008, "DTÖ Kuralları: Anti-Damping, Sübvansiyonlar ve Türkiye", DTÖ Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, TEPAV, s.241-245

gibi katı yasakçuların yanı sıra Brezilya ve Arjantin gibi gelişme yolundaki ülkelere daha esnek bir yaklaşım öngören ülkeler bulunmaktadır. Japonya, Kore ve Tayvan'ın öncülük ettiği küçük bir grup ise önce bu müzakerenin sübvansiyonlarla ilgili genel müzakereden ayrı tutulmaması gerektiğini savunmuş, bunda başarılı olamayınca genel yasaklamaya karşı çıkararak yasaklanacak sübvansiyonların açıkça belirtilmesi yöntemini savunmuştur. Endonezya ve Malezya gibi küçük ölçekli balıkçılığın önem arz ettiği bazı ülkeler gelişme yolundaki ülkelere ciddi ayrıcalıklar tanınması yönünde bir çizgiyi savunmakla birlikte genel yasaklama yaklaşımına karşı çıkmamaktadırlar.

Türkiye, kurallar müzakerelerine, dumping konusunda kendi çizgisine yakın hususları dile getirmekte olan Anti-Dumping Dostları Grubu ile birlikte hareket ederek başlamış, teknik olarak kendi çizgisiyle tam örtüşmese de grupla birlikte hareket etmeye çaba göstermiş, ancak müzakere spesifik konulara odaklanmaya başladıkça derinleşen görüş ayrılıkları nedeniyle grubun ya da grup içi ülkelerin sunduğu çok az sayıdaki spesifik öneriye destek olmuştur.

Türkiye aslında bir yandan dumpinge karşı önlemlerin etkin uygulayıcıları arasında yer almakta, öte yandan artan ihracat hacmi neticesinde ihraç pazarlarında zaman zaman bu önlemlere maruz kalmaktadır. Ayrıca, gelişme yolundaki ülkeler tarafından artan sıklıkla kullanılmaya başlanılan dumpinge karşı önlemlerin yeni pazarlarda da ihracatçılarımızın karşısına çıkma ihtimali artmaktadır. Bu noktadan hareketle Türkiye'nin müzakere çizgisi bir yandan sağlıklı biçimde işleyen bir Anlaşma yapısının korunmasının sağlanması, diğer yandan uygulamalarda şeffaflık ve öngörülebilirliği arttırıcı, AD Anlaşmasındaki mevcut muğlaklığı mümkün olabildiği ölçüde azaltıcı yönde değişiklikler yapılması yönünde olmuştur. Diğer taraftan, AD Anlaşmasının işlerliğini kaybetmesine neden olabilecek ya da işleyişiyle ilgili sorunları daha da arttırabilecek öneri ve yaklaşımlara karşı tavır almıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel ticarete yüksek bir yüzdeyi karşılayan farklı yapılardaki balıkçılık sübvansiyonları, gerek ticareti, gerek çevreyi ve gerekse kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Uluslararası balıkçılık enstrümanlarından olan ve FAO tarafından geliştirilen Uluslararası Eylem Planları (International Plan of Action - IPOAs), sübvansiyonların, fazlalığın azaltılması ve IUU balıkçılığının teşvik edilmesindeki rolünü dikkate almaktadır. Ancak; bugüne kadar elde edilen sonuçlar, mevcut balıkçılık enstrümanlarının etkisiz kaldığını göstermektedir.

Uluslararası ticarete önemli bir role ve uluslararası toplumu bağlayıcı düzenlemeleri belirleme gücüne sahip olan DTÖ ise, küresel çapta balıkçılık sübvansiyonlarını kontrol edecek önlemleri yürürlüğe sokmak için gerekli uzmanlığa, yasal çerçeveye ve mekanizmaya sahip bulunmaktadır. SCM Anlaşması ile, üye ülkelerin piyasa veya ticaretini olumsuz etkileyen sübvansiyonların meşruiyetini oluşturacak bir dizi çok taraflı ve yurt içi iyileştirici mekanizma ortaya konulmakta ve sübvansiyon edilen ithalata karşı telafi edici vergiler bir koruma aracı olarak kullanılmaktadır. Buna karşın, balıkçılık sektörünün doğası ve balıkçılık sübvansiyonlarının geniş çeşitliliğine bağlı olarak, SCM Anlaşması'nın mevcut hükümleri balıkçılık sübvansiyonlarını yeterli düzeyde kapsamamaktadır. Bundan dolayı, ister değiştirilmiş SCM Anlaşması ister balıkçılık sektörüne özel düzenlenmiş anlaşmalar olsun geliştirilen DTÖ disiplinleri, Tarım Anlaşması tarzında göz önünde bulundurulmalıdır.

1947 GATT ile başlayıp Tokyo Müzakereleri Sübvansiyon Prensipleri ve SCM Anlaşması ile devam eden süreçte bugünkü konuma gelmek uluslararası müzakereler ve mevzuatın yanı sıra çok fazla çaba da gerektirmiştir.

CTE'de yapılan tartışmalar ve Doha Bakanlar Konferansı sonrası oluşturulan Kurallar Müzakere Grubu'nda yapılan müzakereler DTÖ gündemindeki balıkçılık sübvansiyonları meselesini önemli bir şekilde ileriye taşımıştır.

Başlangıç aşamasında, Doha Bakanlar Deklarasyonu kuralları çerçevesinde, Kurallar Müzakere Grubu'nda görüşülen balıkçılık sübvansiyonları özelinde yeni düzenlemeler yapılması için müzakereler başlatılmasına gerek olup olmadığı konusunda

şüpheler olmuş olsa da, sonrasında bu kuralların, ticaretin liberalizasyonu, balıkçılığın korunması ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından bir “kazan-kazan” sonucunu doğurduğu düşünülmüştür. DTÖ’deki müzakereler daha sonra, mevcut SCM Anlaşması altında balıkçılık sübvansiyonları kurallarını geliştirmeye ihtiyaç olup olmadığı; bu kuralların aşağıdan yukarı mı yoksa yukarıdan aşağı bir yaklaşımla mı kabul edilmesinin uygun olacağı ve son olarak balıkçılık sübvansiyonlarının alt kategorilere ayrılması ve teknik önlemlere ilişkin tartışmalarına yönelmiştir.

Balıkçılık sübvansiyonları kurallarının yapısı açısından, farklı pozisyonları savunan üyeler iki gruba ayrılmaktadır. Brezilya, Yeni Zelanda ve ABD tarafından sunulan metinler, “yukarıdan aşağı” yaklaşım temelinde olup izinli sübvansiyonların “negatif” listelemesi yapılarak sübvansiyonlara daha geniş yasaklamalar getirilmesini savunmaktadır. Avrupa Toplulukları, Norveç, Japonya, Kore ve Tayvan’ın önerileri ise “aşağıdan yukarı” yaklaşımı desteklemekte ve yasaklı sübvansiyonların “pozitif” listelemesinin yapılmasını önermektedir.

Kasım 2007’de, Kurallar Müzakere Grubu Başkanı tarafından sunulan yasal metnin yayımlanmasıyla müzakereler sonlandırılmıştır.

3-7 Aralık 2013 tarihlerinde Bali’de gerçekleştirilen 9.Bakanlar Konferansı görüşmeleri sonucunda, su ürünleri konusu gündeme alınan kararlar açısından önemli rol oynamamıştır ancak, ticaretin kolaylaştırılması, tarım ve kalkınma konularına ilişkin maddelerin yer aldığı “Bali Paketi” ile, Doha Turu’nun sonuçlanamamasıyla askıda kalan çok taraflı ticaret müzakereleri yeniden ivme kazanmıştır.

Diğer taraftan, DTÖ Doha Kalkınma Turu kapsamında “Kurallar” başlıklı müzakere alanında müzakere edilmesi talimatı bulunan “Anti Damping Önlemleri Anlaşması”, “Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması”, “Balıkçılık Sübvansiyonları” ve “Bölgesel Ticaret Anlaşmaları”na ilişkin müzakerelerin PBWP’de ne şekilde yer alması gerektiği konusunda Kurallar Müzakere Grubu (NGR) kapsamında yapılan çalışmalar hızlandırılmıştır.

Arjantin, İzlanda, Norveç, Peru, Uruguay ve Yeni Zelanda tarafından sunulan 19 Haziran 2015 tarihli ve TN/RL/W/258 simgeli belgede balıkçılık sektörünün, fakirliğin önlenmesi, gıda güvenliği ve gelir ikamesi açısından taşıdığı önemin altı çizilerek, sektörde

sağlanan sübvansiyonların haksız rekabet koşulları yaratarak ticareti bozucu etkiler doğurduğu belirtilmektedir.

10. Bakanlar Konferansı ise 15-18 Aralık 2015 tarihinde Kenya'nın Nairobi şehrinde gerçekleştirilecek olup DTÖ Genel Sekreteri Robert Azevêdo tarafından belirtildiği üzere, EAGÜ'lerin talepleri doğrultusunda kalkınma desteği konusunda bir anlaşmaya varılması öngörülmektedir.

Bununla birlikte, 5-6 Ekim 2015 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen G20 Ticaret Bakanları Toplantısı'nda, DTÖ Genel Sekreteri Azevêdo, yaptığı konuşmada Aralık 2015 tarihinde Nairobi'de yapılacak Bakanlar Konferansına ithafen, toplantıda kalkınma ile ilgili konulara odaklanılacağı, özellikle EAGÜ tarım ihracat rekabeti konusunda disiplinlerin artırılması, balıkçılık sübvansiyonları, iç düzenleme ve anti dumping gibi alanlardaki kurallar ve düzenlemelere ilişkin şeffaflığın artırılmasının hedeflendiğini ifade etmiş olup, aynı zamanda, henüz sonuçlandırılmamış olan Doha Kalkınma Gündemi'nin de gelecekteki konularla paralellik gösterecek şekilde bir sonuca ulaşması yönündeki beklentilerini dile getirmiştir.

Diğer taraftan, balıkçılık sübvansiyonlarını tanımlayıcı, ölçücü unsurların belirlenmesi için ne kadar çaba gösterilmiş olsa da balıkçılık sübvansiyonları uygulamalarına yönelik uluslararası bir rejim oluşturulması konusunda çok az mesafe kaydedilmiş olup, DTÖ'nün bugüne kadar müzakereler konusunda somut bir sonuca ulaşamaması birçok mecra tarafından eleştirilmektedir. Özellikle, müzakereler kapsamında her alanda karar alınmasını hedefleyen, ya hep ya hiç anlayışına sahip, "tek taahhüt" (single undertaking) ilkesinin varlığı müzakerelerin başarısızlığının başlıca nedeni olarak görülmektedir. Bu itibarla, "tek taahhüt" ilkesinin hala uygulamada olduğunu göz önünde bulunduracak olursak yakın zamanda, Sayın Azevêdo'nun beklentilerinin gerçekleşme olasılığı tartışmalı bir konu olarak kalacaktır.

Türkiye, üye olduğu tarihten itibaren DTÖ çalışmalarında aktif olarak yer almaktadır. GYÜ statüsüne sahip olan Türkiye, bu statü sayesinde muhtelif istisnalardan faydalanabilmektedir. Bu konuda güncel anlamda, Hong Kong Bakanlar Konferansı sonrası yayımlanan TN/RL/W/213 simgeli belge, Anti-Dumping (AD) Anlaşması ve Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler (SCM) Anlaşmasına getirilen değişikliklerin yer aldığı taslak metinler içermekte olup balıkçılık konusunda, Gelişme Yolundaki Ükelere

yönelik Özel ve Lehte Muamele hükümleri açısından önem arz etmektedir. Ancak, DTÖ nezdinde balıkçılık meselesi aşırı avlanma ve kapasite fazlası konularına, yani avcılık faaliyetlerine, ağırlık verilmesi özellikle son yıllarda balıkçılık sektöründe avcılıktan ziyade yetiştiriciliğe destek sağlayan Türkiye'yi, söz konusu müzakereler çerçevesinde bireysel bir pozisyon edinmeye yöneltmemiştir.

Şu an için müzakere tartışmalarına bakıldığında yoğun olarak tartışılan konulardan biri, okyanusa kıyısı olan ülkelerin konuştuğu aşırı avcılığın önlenmesi ve aşırı kapasitenin azaltılmasıdır. Yani güncel olarak tartışmalar, avcılık temelindeki balıkçılık sübvansiyonlarına yönelik hususlar üzerinden ilerlemektedir. Sadece bu çerçeveden bakıldığında konunun ülkemize etkisi yokmuş gibi görünse de Türkiye'yi ilgilendirebilecek hususlar olarak, yasak sübvansiyon olarak kabul edilmesi gereken yakıt desteğinden söz edilebilir.

Diğer taraftan Türkiye, balıkçılık alanında doğal kaynakları ve endüstrisi göz önünde bulundurulduğunda uluslararası ticarete önemli bir yere sahip olup bu sektördeki uygulamaları çevre ülkelerce gözlemlenmektedir. Bu hususta, güncel gelişmelere değinecek olursak öncelikle, Danimarka'nın talebi üzerine, AB tarafından 15 Şubat 2014 tarihinde ülkemiz menşeli "Gökkuşuğu Alabalıkları" ithalatına karşı anti-damping ve sübvansiyon soruşturmaları başlatılmıştır. Konuya ilişkin olarak, Ekonomi Bakanlığı ve GTHB koordineli bir şekilde kapsamlı çalışmalar yürütmüştür. Yapılan soruşturma sonucunda ülkemize alabalık ihracatçılarına karşı %7-%9,7 arasında değişen oranlarda telafi edici vergi uygulaması başlatılmıştır.

Bununla birlikte, bu defa İspanya'nın talebi doğrultusunda AB tarafından, 14 Ağustos 2015 tarihinde ülkemiz menşeli çipura ve "Avrupa Deniz Levreği" ithalatına karşı bir telafi edici vergi/sübvansiyon soruşturması başlatılmış olup süreç bağlamında "Gökkuşuğu Alabalıkları" ithalatına karşı yürütülen sübvansiyon soruşturması ile benzerlik gösteren hususlar mevcuttur. Soruşturma kapsamında çalışmalar yine Ekonomi Bakanlığı ve GTHB koordinasyonu çerçevesinde başlatılmış olup bu çalışmaların yanında düzenlenen toplantılarda balıkçılık sektörüne verilen destekler konusunda, uzun vadede de fayda sağlanması adına, bir ülke pozisyonu belirlenmesi konusunda motivasyon söz konusu olmuştur.

DTÖ balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerine ilişkin olarak, Türkiye'deki dinamikler dikkate alınmadan şu an için net bir pozisyon belirlenmesi zor gözükmektedir. Bunda ayrıca DTÖ'de müzakerelerin duraksamış olmasının da rolü bulunmaktadır. Başlangıçta, bu hususta, bir pozisyon belgesi oluşturulması için teknik çalışma gerekmektedir. Yapılacak çalışmanın teknik olmasından dolayı kısa vadede tamamlanamayacak olması şuan pozisyon oluşturmamızı tıkayıcı bir etken olabilir ancak bir envanter çalışması öngörülmektedir.

Ülke pozisyonu belirlenmesi aşamasında, DTÖ üyesi ülkeler başta olmak üzere, dünya genelinde gerçekleştirilen su ürünlerine yönelik sübvansiyon uygulamaları, ülkelerin su ürünleri kaynakları ve verilen sübvansiyonlardan yararlanan filoların yapısına ilişkin bir araştırma yapılması ve ortaya çıkan analizler ile Türkiye'nin kaynak yapısı ve sektöre yönelik uygulamalarının karşılaştırılmasında fayda görülmektedir.

Konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse, ülkemiz tarafından sübvansiyon adı altında verilmeyen bazı destekler aslında DTÖ kapsamında sübvansiyon olarak görülmektedir. Dolayısıyla, ülkemiz tarafından normalde tarım destekleri altında su ürünlerine verilmiş olan desteklerin ileride karşımıza bir önlem olarak geri dönüş ihtimali ve geçmişte alınan bazı programların ülkemiz açısından sorun olarak dönebildiğine dair edinilen tecrübe dikkate alınarak, DTÖ balıkçılık sübvansiyonları müzakerelerindeki ülkemiz pozisyonunun bu çerçevede düzenlenmesi önem arz etmektedir. Bu itibarla, DTÖ ve AB balıkçılık kısıtlamalarına uygun şekilde, yerli üreticiyi destekleyebilecek politikalar üretilmesi ülkemiz için önemli olacaktır.

Aynı zamanda Türkiye'nin sahip olduğu AB adaylık statüsü dikkate alındığında, AB balıkçılık çalışmalarını aktif olarak takip etmek ve AB politikalarına uyum çerçevesinde balıkçılık politikalarımızı gözden geçirmek ülkemize avantaj sağlayabilir.

Balıkçılık sektörünün tarımda olduğu gibi kendi özgü karakteristikleri vardır. Zaman zaman, belli ülkeler tarafından bunlar gündeme getirilmekte olup yeşil kutu gibi kısıtlamaya tabi olmayan desteklerin olabileceği ifade edilmektedir. Bu çerçevede, teknik olarak kendi önceliklerimizi ve kısıtlamalarımızı belirlemek ileriye dönük fayda sağlayabilir; böylece, müzakerelerde belli teklifleri sunma imkânımız doğabilir.

Gelişme yolundaki bir ülke olan Türkiye, sübvansiyonların “pozitif” listelemesi yapılarak az sayıda sübvansiyon yasağını kapsayan “aşağıdan yukarı” yaklaşımına daha yakındır. Dolayısıyla Türkiye’nin, gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan desteklemelerin minimize edilmesi ve GYÜ’lerin, av kaynaklarının azalmasıyla yaşanan sıkıntılar göz önünde bulundurularak, kaynakları belli bir seviyeye gelene kadar altyapı ve yakıt desteklerini sürdürmeleri yönünde bir pozisyon belirlemesi uygun olacaktır.

Bu doğrultuda, üretime yönelik verilen destekler; SCM Anlaşması açısından yasak olan, dava edilebilir olan, üretimi artıran destekler; desteklerin doğrudan ihracat performansına bağlı olmaması vs. gibi destek şekillerinin belirlenmesi üzerine çalışmalar yürütülebilir.

Buna ek olarak, özellikle su ürünlerinin gelir kaynaklarında önemli yer kapladığı GYÜ ve EAGÜ’ler dikkate alınarak, IUU balıkçılığa doğrudan ya da dolaylı katkı sağlayan desteklemelerde kısıtlamaya gidilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

DTÖ kurallar müzakerelerinin sonuçlanması durumunda balıkçılıkla ilgili münferit bir anlaşma yapılması beklenmektedir. Bu durumda, ileride oluşabilecek bahse konu Anlaşma’nın şekillendirilmesi sürecinde ülke pozisyonumuzun ve pozisyon alternatiflerinin oluşturulması neticesinde müzakerelerde aktif rol alabilir. Bahse konu Anlaşma’nın sunacağı haklardan azami fayda sağlayabilir ve yükümlülükleri yerine getirmede sıkıntı yaşanmasının önüne geçebilir; hatta anlaşmanın hazırlanması sırasında ülke çıkarları doğrultusunda teklifler sunma şansı yakalayabilir. Bu doğrultuda, ülkemiz balıkçılık uygulamalarını, kısıtlamalarını bu öngörü çerçevesinde belirleyebilir ve tarım alanında DTÖ uygulamaları referans alarak paralel bir yol çizebilir.

Somut bir ülke pozisyonu belirlenmesi adına ülkemiz, ne gibi hususların Bali Bakanlar sürecine entegre edilebileceği üzerinde yoğunlaşabilir. Ancak, Bali sonrası sürecin işleyişine ilişkin sıkıntılar bulunmakta olup öngörülen hedeflere Nairobi’de gerçekleştirilecek 10. Bakanlar Konferansı’na yetişip yetişilemeyeceği konusunda belirsizlik söz konusudur.

Tüm bu süreç içinde Türkiye’nin, başlıca DTÖ prensibi olan şeffaflık kapsamında bildirimlerini aksatmaması ve balıkçılık sübvansiyonlarına ilişkin bir bildirim söz konusu

olduğunda dikkatli davranması önemli olup ülkemizin sahip olduğu prestijin korunması açısından da avantaj sağlayabilir.

KAYNAKÇA

AB RESMÎ GAZETESİ: 27.02.2015, Ülkemiz menşeli “Gökkuşığı Alabalıkları” soruşturmasına ilişkin telafi edici vergi kararı. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2015_056_R_0004&from=EN (Erişim tarihi: 27.09.2015)

AKMAN, M. Sait: 2015, “Ticarette “Korunma Önlemleri” ve Korumacılık: Ek Vergi Yoluyla İthalatın Kısılması Hedefe Ulaştırır Mı?”, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Politika Notu.

ALTUN, Soner: 2011, “Dünden bugüne balıkçılık: Balıkçılığın tarihi” Dünya Gıda Dergisi. <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=2696> (Erişim tarihi: 13.08.2015)

BAT, Levent., ŞAHİN, Fatih., SATILMIŞ, Hasan Hüseyin., ÜSTÜN Funda., ÖZDEMİR, Zekiye Birinci., KIDEYS, Ahmet Erkan., SHULMAN, E. Georgy: 2007, “Karadeniz'in Değişen Ekosistemi ve Hamsi Balıkçılığına Etkisi”, Journal of FisheriesSciences.com, 1(4): 191-227.

BSGM: 2015, “Su Ürünleri İstatistikleri”, T.C. Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Balıkçılık Ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü <http://www.tarim.gov.tr/sgb/Belgeler/SagMenuVeriler/BSGM.pdf> (Erişim tarihi: 25.08.2015).

CANCÚN 2003: The Fifth WTO Ministerial Conference https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_e.htm (Erişim: 20.09.2015)

CANCÚN WTO MINISTERIAL 2003: Briefing Notes, “Trade and Environment: How the WTO relates to environmental agreements” www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/brief_e/brief14_e.htm (Erişim tarihi: 20.09.2015)

CHEN, Chen-Ju: 2010, Fisheries Subsidies under International Law, Hamburg Studies on Maritime Affairs Volume 20, DOI 10.1007/978-3-642-15693-9_3, © Springer- Verlag Berlin Heidelberg, 30 June.

ÇELİKKALE, M. Salih., DÜZGÜNEŞ, Ertuğrul., OKUMUŞ, İbrahim: 1999, Türkiye Su ürünleri Sektörü Potansiyeli, Mevcut Durumu ve Çözüm Önerileri, İTO Yayınları, İstanbul.

DOĞAKA: 2014, “Kültür Balıkçılığı Sektör Raporu”, T.C. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı.

DOHA 2001: WTO Ministerial Declaration - WT/MIN(01)/DEC/1, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm (Erişim tarihi:04.10.2015)

EURACTIV Haber Bülteni: 15.08.2011, “Avrupa’daki kriz Türk balıkçısına yaradı”, <http://www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/article/avrupadaki-kriz-turk-balikcisina-yaradi-020490> (Erişim tarihi: 05.09.2015)

FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2014..

GATT, “Dünya Ticaret Örgütü Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması”, Resmi Gazete, Tarih: 25.02.1995, Sayı:22213.

GREEN PAPER Reform of the Common Fisheries Policy: 170/83/EEC sayılı Balıkçılık Kaynaklarının Korunması ve Yönetimi için bir Topluluk Sisteminin Kurulmasına ilişkin 25 Ocak 2011 tarihli Konsey Tüzüğü.

GRYNBERG Roman: 2003, “WTO Fisheries Subsidies Negotiations: Implications for Fisheries Access Arrangements and Sustainable Management”, in Ivan Mbirimi, Bridget Chilala, and Roman Grynberg (der), Marine Policy, Vol. 27, 291-314 ve 499-511.

HONG KONG 2005: WTO Ministerial Declaration - WT/MIN(05)/DEC, www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/final_text_e.htm (Erişim: 02.10.2015)

İKV, Ortak Balıkçılık Politikası, 2012, http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=238 (Erişim tarihi: 21.09.2015)

İYİBOZKURT, Erol: 2001, “Uluslararası İktisat” Ezgi Kitabevi, Bursa.

KALKINMA BAKANLIĞI: 2014, “Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Su Ürünleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara

KARACA, Nil: 2003, “GATT’den Dünya Ticaret Örgütü’ne”, Maliye Dergisi, Sayı:144, s. 84-99.

KARATAŞ, H. Hicri ve Türkoğlu, Hüseyin: 2005, “Su Ürünlerinin Dünyada ve Türkiye’deki Durumu”, Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt.9, No:3, s. 21–28.

KOÇ, Yasin: 2010, “Ekonomik Coğrafya Açısından Türkiye’de Balıkçılık Faaliyetleri ve Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.

KÜÇÜKGÜLMEZ, Aygül: 2011, “Kırmızı Dev Karides (*Aristaeomorpha Foliacea*) Kabuklarından Elde Edilen Ekstraktın Buzdolabında Depolanan Hamsi (*Engraulis encrasicolus*)’nin Kimyasal Fiziksel ve Duyusal Özelliklerine Etkileri”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.

MANAVOĞLU, Ebru: 2007, “Şehir Planlama ve Tasarımında Su Kaynaklarının Önemi Antalya- Konyaaltı Örneği”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları, 2007/3-4, Sayı:41, s. 119-130.

OMONDI, George: 14.10.2015, “State to seek more farm, fisheries subsidies at Nairobi WTO meeting”, <http://www.businessdailyafrica.com/State-to-see-more-farm-subsidies-at-Nairobi-WTO-meeting/-/539546/2913788/-/12puxoo/-/index.html> (Erişim tarihi: 08.10.2015)

ÖNEN, Eda: 2008, “DTÖ Yükümlülükleri Kapsamında Türkiye İle Avrupa Birliği Arasındaki Tarım Ürünleri Ticareti ve Bu Ticarete Önem Arz Eden Tarife Dışı Engeller”, AB Uzmanlık Tezi, tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koodinasyon Dairesi Başkanlığı.

RESMÎ GAZETE: 06.07.2013, Onuncu Kalkınma Planının Onaylandığına İlişkin Karar, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1.htm/20130706M1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1.htm> (Erişim: 06.09.2015)

RESMÎ GAZETE: 07.06.2014, Su Ürünleri Yetiştiriciliği Destekleme Tebliği. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140607-17.htm> (Erişim tarihi: 09.10.2015)

RESMÎ GAZETE: 14.03.2015, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150314-8.htm> (Erişim tarihi: 09.10.2015)

SAYGI, Hülya., SAKA, Şahin., FIRAT, Kürşat., KATAĞAN, Tuncer: 2006, “İzmir Merkez İlçelerinde Kamuoyunun Balık Tüketimi ve Balık Yetiştiriciliğine Yaklaşımı”. EÜ Su Ürünleri Dergisi, 23(1-2), 133-138.

SUMALIA, U.Rashid: 2013, “How to make progress in disciplining overfishing subsidies”, ICES Journal of Marine Science, 70 (2), 251-258.

SEYİDOĞLU, Halil: 2003, “Uluslar arası İktisat Teori Politika ve Uygulama” 15. b. İstanbul.

ŞAHİN, Yeliz: 2011, “AB ve İş Dünyası: Balıkçılık Sektörü”, İKV Değerlendirme Notu.

TAN, Mehmet: 2008, “DTÖ Kuralları: Anti-Damping, Sübvansiyonlar ve Türkiye”, DTÖ Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye, TEPAV.

TARSİM: 2015, “Devlet Destekli Su Ürünleri Sigortası Teknik Şartlar, Tarife ve Talimatlar” http://www.tarsim.gov.tr/trsmWeb/dokumanGoster.doc?_id_=25339 (Erişim tarihi: 18.09.2015)

TN/MA/W/15/Add.1 simgeli ve 6 Ocak 2003 tarihli DTÖ Belgesi: “ Market Access for Non-Agricultural Products - Communication from Japan – Addendum”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=1502&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/GEN/47 simgeli ve 10 Haziran 2005 tarihli DTÖ Belgesi: “IUU Fishing and Fisheries Subsidies - Paper from Japan”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-

DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=104359&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/GEN/54 simgeli ve 1 Temmuz 2005 tarihli DTÖ Belgesi: “Contribution to the Discussion on the Framework for Disciplines on Fisheries Subsidies - Aquaculture - Submission from Australia, Ecuador and New Zealand”, [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=42288&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150)

DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=42288&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/3 simgeli ve 24 Nisan 2002 tarihli DTÖ Belgesi: “The Doha Mandate to Address Fisheries Subsidies: Issues - Submission from Australia, Chile, Ecuador, Iceland, New Zealand, Philippines and the United States”, [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=60161&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150)

DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=60161&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/9 simgeli ve 20 Haziran 2002 tarihli DTÖ Belgesi: “Proposal from the People's Republic of China on Fisheries Subsidies”, [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=50010&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150)

DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=50010&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/11 simgeli ve 2 Temmuz 2002 tarihli DTÖ Belgesi: “Japan's Basic Position on the Fisheries Subsidies Issue”, [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=64111&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150)

DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=64111&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/12 simgeli ve 4 Temmuz 2002 tarihli DTÖ Belgesi: “Fisheries Subsidies: Limitations of Existing Subsidy Disciplines - Submission from New Zealand”, [https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-](https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=66095&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150)

DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=66095&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/58 simgeli ve 10 Şubat 2003 tarihli DTÖ Belgesi. “Subsidies in the Fisheries Sector: Possible Categorizations - Submission from Argentina, Chile, Iceland, New Zealand, Norway, and Peru”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=15635&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/82 simgeli ve 23 Nisan 2003 tarihli DTÖ Belgesi: “Submission of the European Communities to the Negotiating Group on Rules - Fisheries Subsidies”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=14310&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/88 simgeli ve 1 Mayıs 2003 tarihli DTÖ Belgesi: “Comments from the People's Republic of China on the United States Proposal on Fisheries Subsidies (TN/RL/W/77)”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=49025&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/115 simgeli ve 10 Haziran 2003 tarihli DTÖ Belgesi: “Possible Approaches to Improved Disciplines on Fisheries Subsidies - Communication from Chile”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=9652&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/154 simgeli ve 26 Nisan 2004 tarihli DTÖ Belgesi: “Fisheries Subsidies: Overcapacity and Over-Exploitation - Communication from New Zealand”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=63192&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W160 simgeli ve 8 Haziran 2004 tarihli DTÖ Belgesi: “Questions and Comments from Korea on New Zealand's Communication on Fisheries Subsidies (TN/RL/W/154)”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=56515&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/166 simgeli ve 2 Kasım 2004 tarihli DTÖ Belgesi: “Fisheries Subsidies - Communication from Argentina, Chile, Ecuador, New Zealand, Philippines, Peru”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=66345&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/169 simgeli ve 13 Aralık 2004 tarihli DTÖ Belgesi: “Additional Views on the Structure of the Fisheries Subsidies Negotiations - Communication from the United States”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=48228&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TN/RL/W/172 simgeli ve 22 Şubat 2005 tarihli DTÖ Belgesi: “Contribution to the Discussion on the Framework for the Disciplines on the Fisheries Subsidies - Communication from Japan; the[...]aiwan, Penghu, Kinmen and Matsu”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=53292&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=371857150

TUNCER, Selahattin: 2001, “Gümrükler ve Gümrük Vergileri (Teori ve Uygulama)” . İstanbul.

TURAN, Hülya. KAYA, Yalçın., SÖNMEZ, Gülşah: 2006, “Balık Etinin Besin Değeri ve İnsan Sağlığındaki Yeri”, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi 2006, 1(3): 505-508.

TUTAR, Erdinç ve TUTAR, Filiz: 2004, “Turizm Ekonomi, Türkiye ve OECD” Seçkin Yayıncılık, İstanbul.

TÜİK Haber Bülteni: 26.06.2015, “Su Ürünleri 2014” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18731> (Erişim tarihi: 13.08.2015)

UNEP, “Incorporating Resource Impact into Fisheries Subsidies Disciplines: Issues and Options, a Discussion Paper” (Geneva: UNEP, 2004).

UNEP, “Reflecting Sustainable Development and Special and Differential Treatment for Developing Countries in the Context of New WTO Fisheries Subsidies Rules” (Geneva: UNEP, 2005)

UYVAL, Taylan: 2005, “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları” İKV Yayınları No: 187, İstanbul.

YAZICIOğLU, Nedim: 2015, “Su rnleri Sektörüne Genel Bakış Tüketiciler Davranışları ve Su rnlerinin Sağlık Açısından Faydaları”, Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.

YILMAZ, Müslüm: 2004, “Dünya Ticaret rgt Kuralları Açısından Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbir Soruşturması”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü zel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı.

YÜCE, Ulya Yosun: 2011, Uluslar Arası Ticarete Sübvansiyon ve Karşı nlemler. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

WT/CTE/W/51 simgeli ve 19 Mayıs 1997 tarihli DT belgesi: “Committee on Trade and the Environment - Environmental and Trade Benefits of Removing Subsidies in the Fisheries Sector - Submission by the United States”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/6022/Q/WT/CTE/W51.pdf

WT/CTE/W/121 simgeli ve 28 Haziran 1999 tarihli DT Belgesi: “Benefits of Eliminating Trade Distorting and Environmentally Damaging Subsidies in the Fisheries Sector - Submission by New Zealand”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/11796/Q/WT/CTE/W121.pdf

WT/GC/W/221 simgeli ve 28 Haziran 1999 tarihli DT belgesi: “Preparations for the 1999 Ministerial Conference - Negotiations on Forestry and Fishery Products - Communication from Japan”, https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/19616/Q/WT/GC/W221.pdf

WT/GC/W/132 simgeli ve 21 Şubat 2000 tarihli DTÖ belgesi: “Preparations for the 1999 Ministerial Conference - Negotiations in Industrial Products - Communication from Australia”,

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/4498/Q/WT/GC/w132.pdf

WT/CTE/W/134 simgeli ve 24 Şubat 2000 tarihli DTÖ Belgesi: “Subsidies in the Fisheries Sector: Update on Recent Work Conducted by New Zealand - Communication from New Zealand”,

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/14181/Q/WT/CTE/W134.pdf

WT/CTE/W/154 simgeli ve 4 Haziran 2000 tarihli DTÖ belgesi: “Environmentally-Harmful and Trade-Distorting Subsidies in Fisheries - Communication from the United States”,

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/48396/Q/WT/CTE/W154.pdf

WT/CTE/W/173 simgeli ve 23 Ekim 2000 tarihli DTÖ belgesi: “Japan's Basic Position on the Fishery Subsidy Issue - Item 6 - Submission by Japan”

https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/7548/Q/WT/CTE/W173.pdf

ÖZGEÇMİŞ

ÖZGE KOTAN

Telefon : 287 33 60/ 4602
E-posta : ozge.kotan@tarim.gov.tr

EĞİTİM DURUMU

- 2013 – halen** : Ankara, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Master – Avrupa Çalışmaları*
11 – 30/09/2015 : Shenyang/Çin Halk Cumhuriyeti, *Shenyang Ziraat Üniversitesi, International Training Workshop on Safe Production on Grain*
03 – 06/2014 : Ankara, *Ankara Üniversitesi - ATAUM, 25. Dönem Avrupa Birliği Uzmanlık Programı*
04 – 05/2014 : Dünya Ticaret Örgütü, *e-training, Agriculture in the WTO (English)*
03 – 07/2013 : Ankara, *Ankara Üniversitesi - ATAUM, 52. Dönem Avrupa Birliği Temel Eğitim Programı*
02 – 04/2013 : Dünya Ticaret Örgütü, *e-training, Introduction to WTO (French)*
09/2012 : Ankara, *Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Temel Eğitimi*
2009 – 2010 : Strazburg, *Strazburg Üniversitesi (IHEE), Master 2- Uluslararası İlişkiler Tarihi ve Bölgesel Entegrasyon Süreçleri*
2004 – 2009 : İstanbul, *Yeditepe Üniversitesi, Fransızca Siyaset Bilimi & Uluslararası İlişkiler*
Y.Ö.K. Burslu (Mezuniyet: Bölüm Birinciliği)
11/2008 – 01/2009 : İstanbul, *Galatasaray Üniversitesi, 15.Dönem “Avrupa Birliği” formasyonu*
2007 – 2008 : Strazburg, *Marc-Bloch Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü – Fransa (ERASMUS)*
2000 – 2004 : Ankara, *Yıldırım Beyazıt Anadolu Lisesi*

YABANCI DİL

- Fransızca** : İleri seviyede
İngilizce : İleri seviyede
İspanyolca : Orta seviyede
Almanca : Başlangıç seviyesinde

DENEYİM

- 21.05.2012 – halen** : Ankara, *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, AB Uzman Yardımcısı*
1-2.10.2010 : İstanbul, *3.Avrupa Miras Forumu –Avrupa Konseyi (CoE)*
04-07/2010 : Staj – Fransa **Strazburg**, *Kültürler arası Yurttaşlar Hareketi Derneği (ASTU)*
09–12/2009 : Staj -Fransa **Strazburg**, *Avrupa Konseyi Gençlik Merkezi (EYF / Council of Europe)*
08/2009 : Staj - **Ankara**, *Türkiye Büyük Millet Meclisi*

YAYINLAR

Yeditepe Üniversitesi Lisans Mezuniyet Tezi (2009), “*L’ascendance du mouvement socialiste-populiste/anti-Américain en Amérique Latine: Le triangle Cuba-Venezuela-Bolivie*”

ETİK BEYAN

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Özge KOTAN